

Стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот

НАЦРТ ВЕРЗИЈА – ЗА ДИСКУСИЈА

Содржина

1. ВОВЕД И МЕТОДОЛОГИЈА	3
Зошто ни е потребна стратегија за едно општество и интеркултурализам?.....	3
Визија	6
Процес на подготовка и структура на стратегијата.....	6
2. Стратешки области	7
2.1. Правна Рамка	7
2.1.1. Анализа на состојба	7
2.1.2. Клучни приоритети и цели.....	11
2.2. Образование	12
2.2.1. Анализа на состојбата.....	12
2.2.2. Клучни приоритети и цели.....	18
2.3. Локална самоуправа	19
2.3.1. Анализа на состојбата.....	19
2.3.2. Клучни приоритети и цели.....	24
2.4. Култура	25
2.4.1. Анализа на состојбата.....	25
2.4.2 Клучни приоритети и цели.....	30
2.5. Млади	32
2.5.1. Анализа на состојбата.....	32
2.5.2. Клучни приоритети и цели.....	36
2.6. Медиуми	37
2.6.1. Анализа на состојбата.....	37
2.6.2. Клучни приоритети и цели.....	48
2.7. Општествена кохезија	49
2.7.1. Анализа на состојбата.....	49
2.7.2. Клучни приоритети и цели.....	55
3. Спроведување на Стратегијата	56
3.1. Политичко ниво.....	56
3.2. Координација, следење, известување и ризици за остварување	56
1. Акциски план – во прилог	57

Листа на кратенки

ААВМУ	Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги
АМС	Агенција за млади и спорт
АОПЗ	Агенција за остварување на правата на заедниците
БРО	Биро за развој на образованието
ВРСМ	Влада на Република Северна Македонија
ДПИ	Државен просветен инспекторат
ЕК	Европска комисија
ЕКЧП	Европска конвенција за човекови права
ЕЛС	Единици на локалната самоуправа
ЕКРИ	Европска комисија за борба против расизам и нетолеранција при Советот на Европа
ЕПМЈ	Европска повелба за регионални и малцински јазици
КОМЗ	Комитет за односи меѓу заедниците
ЗЕЛС	Заедницата на единиците на локалната самоуправа на Република Северна Македонија
ЗНМ	Здружение на новинари на РСМ
ЗУЗПЗ	Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението
КЗД	Комисија за заштита од дискриминација
КМ	Комитет на министри
МВР	Министерство за внатрешни работи
МИМ	Македонски институт за медиуми
МЛС	Министерство за локална самоуправа
МОН	Министерство за образование и наука
МП	Министерство за правда
МРТ	Македонска радио-телевизија
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
МЦГО	Македонски центар за граѓанско образование
МЗ	Министерство за здравство
НДЦ	Нансен дијалог центар
НМИЕ	Нансен модел за интеркултурно образование
НМСМ	Национален младински совет на Македонија
НП	Народен правобранител
НПАА	Национална програма за усвојување на правото на Европската Унија
НРТ	Национална радио-телевизија
ОН	Обединети нации
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка на Европа
ОРД	Охридски рамковен договор
ПМИО	Проект на УСАИД за меѓуетничка интеграција во образованието
РКЗНМ	Рамковна конвенција за заштита на националните малцинства
РМ	Република Македонија
РСМ	Република Северна Македонија
СоЕ	Совет на Европа
СЕММ	Совет за етика во медиумите
ССНМ	Самостоен синдикат на новинари и медиумски работници
СК	Советодавен комитет за примена на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства
ССРД	Секретаријатот за спроведувањена Рамковниот договор
УАУКПЗ	Управа за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците
УРУОЈПЗ	Управа за развој и унапредување на образованието на јазиците на припадниците на заедниците
ЦРМ	Центар за развој на медиумите
ЦССО	Центар за стручно образование и обука

1. ВОВЕДИ МЕТОДОЛОГИЈА

На 93-тата седница, одржана на 08.10.2018 година, Владата на Република Македонија ја усвои информацијата за потребата од изработка на Национална стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам. Изготвувањето и спроведувањето на Стратегијата е во согласност со програмата на Владата, како и во согласност со стратешките приоритети на Владата за 2019-та година. Нејзината цел е да се подобри интеркултурната комуникација во Република Северна Македонија помеѓу различните култури и заедници, како и преку неа да се спроведат препораките на меѓународните тела на Обединетите нации, Советот на Европа, Европската комисија, како и Организацијата за безбедност и соработка во Европа.

Националната стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот е значаен документ кој прв пат се подготвува во Република Северна Македонија, а е од особено значење, имајќи ја предвид поделеноста на општеството по различни основи. Овој документ треба да иницира активности и да ги зајакне процесите на комуникација и соработка меѓу заедниците во насока на создавање на општество во кое секој ќе се чувствува како припадник на „едно општество“. Главната цел е од поделено да се промовираме во општество кое е и фер и правично и ги прави граѓаните поеднакви и порамноправни.

Во согласност со определбата на Владата на Република Северна Македонија за партнерство со граѓанското општество во процесот на креирање и спроведување политики, како и директно и суштинско учество на граѓанските организации во изготвување на овој стратешки документ, формирани беа работни групи составени од претставници на институциите и граѓанското општество, кои активно учествуваа во целокупниот процес на подготовка на Стратегијата.

Националната **Стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот** е проектирана на три години по кои повторно ќе се преиспитаат процесите и ќе се направи анализа за натамошните чекори. Документот се состои од седум стратешки области, кои имаат анализа на состојба, приоритети и цели, како и акциски дел. Овие секторски стратегии треба секоја во својот дел да ги декларираат приоритетите како и, од нив, произлезените цели кои треба да придонесат со активности кои на оваа стратегија треба да ѝ овозможат менување на општествената стварност преку иницирање процеси за поинтегрирано општество. Секоја стратешка област е потребно да се концентрира на постоечките јазови и документи и да ги пронајде забравените проекти или одново да ги придвижи забавените процеси кои треба да овозможат поголема комуникација и соработка на ниво на општествени сектори.

Зошто ни е потребна Стратегија за едно општество и интеркултурализам?

Потребата за оваа стратегија во Република Северна Македонија произлезе од широко распространетите проценки дека државата функционира преку поделени и одвоени општества. **Примарна оска** на таа поделба е **етничката припадност** (што честопати се совпаѓа со религиската). Таа поделба е забележана од мноштво меѓународни организации и нивните тела, вклучително Европската комисија (ЕК), Советодавниот комитет на Рамковната конвенција за националните малцинства¹, како и останатите мониторинг механизми на Советот на Европа (СоЕ) и Обединетите нации (ОН), но и во анализи спроведени на национално ниво. На пример, последното мислење на Советодавниот комитет на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства (ПКНМ) на СоЕ итно препорачува државата „да ги преземе сите неопходни мерки за градење интегрирано општество кое е цврсто базирано на владеење на правото, заштита на човековите права, вклучително и малцинските права, почитување на различностите, како и да се отфрли ексклузивистичката етнонационалистичка политика која дополнително го зацврстува формирањето на паралелни општества“.² Прегледот за спроведување на Охридскиот рамковен договор (ОРД) подготвен во 2015

¹ Терминот малцинство во оваа стратегија се користи во оригиналните имиња на конвенции, како и во директни цитати.

² <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d23e3>

година ја посочува кривката меѓуетничка ситуација, недостатокот на доверба меѓу заедниците, како и потребата од континуирано внимание на социјалната кохезија.³ Воедно, теренските истражувања во оваа област континуирано укажуваат дека меѓуетничките односи се важни и лично (78,4 %) и за државата (86,3 %).⁴

Второ, покрај етничката припадност како оска на поделба на македонското општество, оваа стратегија ја зема **еднаквоста и недискриминацијата** како еден од основните свои принципи. Овој пристап е во согласност со **предусловите** за реализација на интеркултурализмот според СоЕ, кои ги вклучуваат: човековите права, демократијата и владеењето на правото, еднаквото достоинство и заемната почит, родовата еднаквост, совладувањето на бариерите што го спречуваат меѓукултурниот дијалог и земањето предвид на религиозната димензија. Дополнително, *Недискриминацијата и ефективната еднаквост* се еден од структурните принципи и се предуслови за ефективен придонес на сите за општото добро предвидени во Насоките од Љубљана за интеграција на разнолики општества на ОБСЕ.⁵ Според овие насоки, забраната за дискриминација повлекува еднаквост пред законот и еднаква заштита со закон, и подразбира отстранување на пречките за ефективна еднаквост. Обезбедувањето ефективна еднаквост, според законот и во практиката, исто така, подразбира позитивна обврска за усвојување целни политики и, секогаш кога е потребно, посебни мерки.⁶

Во Република Северна Македонија правната рамка за недискриминација и за еднаквост ја сочинуваат: Уставот, законите и ратификуваните меѓународни договори. Темелни вредности на нашиот уставен поредок се: основните слободи и права на човекот и на граѓанинот признати со меѓународното право и утврдени со Уставот. Правото на недискриминација и на еднаквост е содржано во членот 9 од Уставот, каде што се содржани основните слободи и права на човекот и граѓанинот: „Граѓаните на Република Северна Македонија се еднакви во слободите и во правата, независно од полот, расата, бојата на кожата, од националното и социјалното потекло, од политичкото и верското уверување, од имотната и општествената положба“. Согласно ова, мисијата на **Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020** која ја поддржува и оваа стратегија е „Ефикасна заштита од дискриминација и почитување на принципот на еднакви можности и забраната на дискриминација на кое било лице и/или група лица, врз основа на нивните лични карактеристики, особено ранливите социјални групи“.⁷ Во иста насока, **Стратегијата за родова еднаквост 2013-2020** претставува стратешки документ кој обезбедува рамка за целосна еднаквост на жените и мажите како крос-секторски, хоризонтален и универзален социјален и политички приоритет. Исто така, овој документ ги постави основните чекори и специфичните насоки за целосно постигнување на родовата еднаквост во Република Северна Македонија.

Сепак, и покрај правните гаранции, извештајот од 2018 на Европската мрежа на експерти за недискриминација утврдува мноштво недостатоци, како во однос на законодавството во оваа област, така и во однос на неговото спроведување во пракса. Тие ги вклучуваат *недостатокот на усогласеност во рамките на националното законодавство и меѓународните стандарди,*

---

³Преглед на Охридскиот договор за социјална кохезија“, Влада на Република Македонија, Секретаријат за спроведување на ОРД, Скопје 2015

⁴Клековски Сашо, 2011 Меѓуетничките односи во Република Македонија, Скопје: Македонски центар за меѓународна соработка.

⁵ОБСЕ, Висок комесар за национални малцинства, Насоки од Љубљана за интеграција на разнолики општества со образложение, ноември 2012 година, достапни на: <https://www.osce.org/mk/hcnm/100449?download=true>

⁶ОБСЕ, Висок комесар за национални малцинства, Насоки од Љубљана за интеграција на разнолики општества со образложение ноември 2012 година, достапни на: <https://www.osce.org/mk/hcnm/100449?download=true>

⁷ Стратегијата ги набројува следните групи: *етничките заедници, жени, ЛГБТИ -лицата, лицата со ментална и телесна попреченост, стари лица, деца, бегалци, лица со понизок социјален статус, внатрешно раселени лица, како и други ранливи групи, членови на верски заедници и секое лице коешто е третирано различно без оправдани причини и легитимна цел.* Види: Министерство за труд и социјална политика *Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020,*

http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/dokumenti/7.7_Strategija%20za%20ednakvost%20i%20nediskriminacija.pdf

вклучително изоставувањето на сексуалната ориентација како основа во законодавството, недоволно финансирање на националните институции за заштита на човекови права, култура на неказливост на злосторства од говор од омраза, прашања на владеење на правото и намалена доверба во институциите, вклучително и правосудството, како и недостаток на независност на националото тело за еднаквост, и напади над граѓанското општество и активистите како критички гласови.⁸

Оваа стратегија го гледа интеркултурализмот како одговор на предизвиците на македонското општество опишани погоре. Во меѓународниот контекст, интеркултурализмот го предводи СоЕ како организација посветена на заштитата на човековите права. Во 2008 г. оваа организација ја објави Белата книга за меѓукултурен (интеркултурен) дијалог, според која „предизвикот на заедничкиот живот во разновидното општество може да се совлада единствено ако можеме да живееме заедно достоинствено и како еднакви поединци.“⁹ Според истиот документ „интеркултурниот дијалог се однесува на отворената и достоинствена размена на мислења меѓу поединци, групи со различно етничко, културно, верско и јазично потекло и наследство врз основа на заемното разбирање и почитување“.¹⁰ Истовремено со овој документ, Европската комисија ја прогласи 2008 година за година на интеркултурниот дијалог. Општо гледано, во мноштво документи на ЕУ и Советот на Европа, **интеркултурализмот е поврзан со вредности како што се човековите права, демократија, култура на мир и дијалог, како и европски идентитет.**

Во најголема мера интеркултурализмот е пристап од кој се очекува да надмине дел од недостатоците на мултикултурализмот. Мултикултурализмот повеќе се посветува на принципите, регулативите и политиките во едно мултикултурно општество што формално се признаваат и го афирмираат постоењето на различностите и посебните заедници, етаблираат и ги гарантираат нивните (посебни) права, еднаков статус и соодветната заштита. Негова централна цел е да создава услови за коегзистенција и соработка на сите одделни заедници и индивидуи што им припаѓаат ним, како и да стимулира заштита и развој на нивните одделни култури.¹¹

Интеркултурализмот покрај вклучувањето на претходните искажани постулати за мултикултурализмот, посебно внимание посветува на испреплетеното постоење на посебните заедници, нивните заеднички интереси и активности што водат кон нови практики и култури во контекст на постојана еволуција на културите и заедничкото постоење во сите сфери на современите разнолики општества. Централна цел на интеркултурализмот е да овозможи испреплетување, соработка и активна заедничка (ко)егзистенција, имајќи предвид дека во такви процеси посебните култури и идентитети постојано се развиваат и се трансформираат и дека можат да водат до создавање и развој на нови.¹² Според Booth *интеркултурализмот е пристап чија задача е да развива кохезивни граѓански општества преку трансформација на едnodимензионални во повеќедимензионални идентитети и преку развој на заеднички вредносен систем и јавна култура.*¹³ **Предностите** кои го карактеризираат овој пристап се **интеракција и дијалог, стремеж кон заедништво и силна социјална кохезија.**¹⁴

---

⁸ Kotevska, Biljana. 2018 Country report Non-discrimination, available at: <https://bit.ly/2GW5nvD>

⁹ СОВЕТ НА ЕВРОПА (2008), Комитет на министри, Бела книга за меѓукултурниот дијалог „Живееме заедно еднакви во достоинството“ достапен на: <https://rm.coe.int/16804ec73d>

¹⁰ СОВЕТ НА ЕВРОПА (2008), Комитет на министри, Бела книга за меѓукултурниот дијалог „Живееме заедно еднакви во достоинството“ достапен на: <https://rm.coe.int/16804ec73d>

¹¹ Kymlicka W, 1955, Multicultural citizenship a liberal theory of minority rights, Oxford)

¹² Basic, Zagar, Tatalovic (2018), Multiculturalism in Public Policies, Institute for Social Sciences, Beograd, p. 18-22

¹³ Booth, T (200) Book review of: Interculturalism, Education and Inclusion, British Journal of Educational Studies, 51 (4) pp: 432–433.

¹⁴ Nasar Meer & Tariq Modood (2012) How does Interculturalism Contrast with Multiculturalism?, Journal of Intercultural Studies, 33:2, 175-196, DOI: 10.1080/07256868.2011.618266

Визија

Република Северна Македонија изградена врз концептот „Едно општество за сите“ со развиена интеркултурност.

За нас *Едно општество за сите* подразбира: признавање на сите различности, гарантирање и обезбедување еднаквост, социјална правда, правичност, еднакви можности, вклученост и учество на граѓаните во одлучувањето и постигнување општествена кохезија.

Процес на подготовка и структура на Стратегијата

За изработка на оваа нацрт-стратегија и акцискиот план седумте работни групи одржуваа редовни состаноци во изминатите шест месеци на кои ги дискутираа анализите на постоечката состојба и ги дефинираа заедничките цели, приоритетите и мерките. Партиципативност на процесот на изработка беше клучниот аспект на кој се потпира овој документ и е основа за (делумно) различните пристапи во стратешките области.

Секоја од стратешките области најпрвин ја анализира состојбата преку проценка на стратешките документи, институции и чинители, надворешното опкружување и дава заклучоци за предизвиците. Анализата за состојбата е основа за разработените приоритети и приоритетни цели во секоја од стратешките области, кои се разработени во конкретни мерки и активности во акцискиот план на оваа нацрт-стратегија.

Овој документ ќе биде предмет на широки консултации и дискусии во периодот мај – август 2019 година. Документот е во нацрт-верзија која овозможува во текот на консултациите да биде преработен/дополнет согласно доставените коментари, сугестии и дополнувања на јавните дискусии ширум земјата. Преку овој процес документот треба во најголема можна мера да ги отслика чекорите кои се потребни за да ја оствариме неговата визија за *Едно општество за сите*.

2. Стратешки области

2.1 Правна Рамка

2.1.1. Анализа на состојба

Нормативно гарантираната мултикултурна акомодација, во контекст на зголемената потреба од интеграција на поделеното македонско општество и обезбедувањето суштинска еднаквост и недискриминација помеѓу граѓаните на Република Северна Македонија, ја подразбира нужноста мултиетничкото, мултирелигиозното и мултикултурното општество да биде дополнително надградено со интеркултурализмот. Оваа анализа има цел да ги предочи приоритетните предизвици поврзани со **правичноста, интеркултурализмот и недискриминацијата**, а кои се однесуваат на т.н. стратешка област - правната рамка.

За анализата на состојбата, се потпираме на податоците кои произлегуваат од стручните анализи на меѓународните организации како што се: ООН, ОБСЕ, Советот на Европа (СоЕ) и Европската Унија, односно нивните органи и соодветните мониторинг тела. Темелната база за анализа на состојбата се потпира на Извештајот на групата експерти на високо ниво на Европската комисија (од 2015 и 2017 година) предводени од Г. Прибе (т.н. Извештај на Прибе) и последните извештаи на ЕК за остварениот напредок. Дополнително, консултирани се извештаите на Европската комисија за борба против расизам и нетолеранција на Советот на Европа (т.е. ЕКРИ), Препораките на Советодавниот комитет на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства (РКНМ) при Советот на Европа, од декември 2016 год. (и резолуциите на КМ на СоЕ донесени врз основа на овие препораки), како и Националната стратегија за еднаквост и недискриминација (2016-2020) и Прегледот на Охридскиот рамковен договор за социјална кохезија од 2015 г. Кон ова се приклучуваат и заклучоците и препораките од Комитетот за човекови права на ОН (за спроведување на обврските на државата од Меѓународниот пакт за политички и граѓански права) и Комитетот за економски, социјални и културни права на ОН (Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права). Исто така, основата за анализа ја дополнува и информацијата за потребата од изработка на Националната стратегија за развој на концептот за Едно општество и интеркултурализмот.¹⁵

Оттука, а посебно имајќи ги предвид заложбите дека оваа стратегија принципиелно ќе се фокусира на реални, остварливи и мерливи параметри, а не на преамбициозни цели, во оваа анализа на состојбата фокусот е ставен на неколку приоритетни проблеми непосредно поврзани со стратешката област и правната рамка.

Позитивен елемент во случајот на Република Северна Македонија е фактот што е земја - страна на сите најважни меѓународни конвенции донесени од ОН и СоЕ¹⁶ во областа на човековите права, кои имаат голема поврзаност и се предуслов за воспоставување на интеркултурализмот во општеството. Како уставно загарантирани права, тие се дел од македонскиот законски поредок. Но, и покрај тоа, главен именител на критиките за состојбите во нашата држава е неспроведување на преземените обврски од меѓународните документи (не се имплементираат или недоволно се имплементираат во практика¹⁷), во подолг временски период на набљудување од страна на странските експерти.

---

¹⁵Подготвена од посебниот советник за развој на мултикултурно општество, интеркултурализмот и интеркултурните комуникации – Канцеларија на ПВРСМ, др. Рубин Земон

¹⁶МК ги има ратификувано сите најважни конвенции за ЧП на ООН, а има ратификувано и 93 конвенции на Советот на Европа, од кои последната е т.н. Истанбулска конвенција.

¹⁷Извадок од Извештајот на Прибе: „Често, постојната правна рамка не создава никакви посебни проблеми и генерално поставеноста е добра. Но, како и да е, има голем недостаток од соодветна, објективна и непристрасна имплементација. Значителната празнина помеѓу законската рамка и нејзината имплементација треба ургентно да се разгледа и да се надмине“. Види: Извештај на експертска група за прашања од систематско владеење на правото во врска со следењето на комуникациите откриено во пролет 2015 година, Брисел 8 јуни 2015 година, достапен на:

Најпрвин, Извештајот на Прибе констатира неколку состојби кои бараат ургентно и константно делување: обезбедување правда, целосна примена на принципот владеење на правото и елиминирање на неказнивоста. Последниот извештај на ЕК за напредокот на земјата од 2018¹⁸, забележува дека Прегледот врз спроведувањето на Охридскиот рамковен договор (во понатамошниот текст: ОРД), со кој заврши конфликтот во 2001 година и се обезбеди рамка за меѓуетничките односи, треба да се следи на транспарентен и инклузивен начин; а дополнително, утврдува дека во однос на јавната администрација и управување со човечките ресурси, помалубројните заедници сè уште се недоволно застапени во јавниот сектор, од една страна, а од друга страна, долго време наназад има ситуација во која голем број државни службеници се платени без да се појават на работното место. Слично, во делот посветен пак на „правата“, покрај другото се забележува дека севкупната рамка за заштита на етничките заедници е воспоставена преку ОРД, но дека релевантните институции нецелосно ги спроведуваат политиките поврзани со помалите етнички заедници. Ова се должи на нејасниот мандат на институциите, отсуството на меѓуинституционална соработка (или непостоење на координација), недостатокот на ресурси и недостатокот на политичка волја. Етничките заедници кои што претставуваат помалку од 20% од населението не се доволно вклучени во креирањето политики и донесувањето одлуки на национално ниво. Во тој правец, се бара РСМ да одговори на препораките издадени од Советодавниот комитет на РКНМ од последниот извештај во декември 2016 година¹⁹.

Со други зборови, иако со ОРД, уставно е загарантирана мултикултурната нормативна рамка во правец да се зачува мултиетничкиот карактер на општеството, **како таква таа не е доволна за да обезбеди социјална кохезија, односно интеграција во општеството.** Потребно е целосна имплементација на сите други нормативни решенија од законскиот систем (обврски преземени од меѓународните договори), како предуслов да се има поголем опфат на сите маргинализирани и ранливи категории луѓе кои страдаат од исклученост од општеството и недоволна заштита. Всушност во таа насока водат и наодите од ЕК, но и од експертската јавност. За таа цел оваа адресорска стратегија ќе се раководи од постојано советодавно тело на политичко ниво кое ќе обединува мноштво институции и чинители со цел да се оствари нејзината визија.²⁰

Дополнително, измените и дополнувања на Законот за организацијата и работата на органите на државната управа и формирањето на ново министерство - Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците, кое ќе го наследи Секретаријатот за имплементирање на ОРД (и најавите дека во негов состав ќе влезат некои од институциите кои се поврзани со остварување на целите на оваа стратегија), ќе треба да преземе силна обврска за адресирање на едно комплексно **прашање за координацијата на институциите, кои имаат посредна или непосредна надлежност во спроведувањето на ОРД, но и други нормативни документи.**

Заклучок од сите горенаведени извештаи е **прво, дека постои недоволно развиен капацитет на надлежните институции и судството во контекст на зголемена потреба од градење на капацитетите на одговорните институции,** како: Комисија за заштита од дискриминација, правниот застапник, инспекторати др., за водење бази на податоци разделени по етничка припадност, пол, но и други параметри, и детална анализа на законодавството и политиките и нивно унапредување. **Второ, дека постои неверба во судството кај припадниците на немнозинските заедници.** Дополнително, во условите предвидени од Законот за судовите, воочливо е дека при изборот на судии, покрај тоа што се забранува дискриминација врз основа на: полот, расата, етничкото и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба (член 43, став 1); слично како и во Законот за академија за судии и јавни обвинители (член 9, во овој случај при селекцијата на кандидатите за прием во почетната обука на Академијата), во критериумите од овие закони, се

---

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf

¹⁸Извештај на ЕК за ПМ 2018 година, достапен на: <https://bit.ly/2qJPOKv>

¹⁹За повеќе види ги извештаите на <https://www.coe.int/en/web/minorities/country-specific-monitoring>

²⁰За повеќе види дел 3. Следење.

предвидува и обезбедување соодветна и правична застапеност на граѓаните од сите заедници во Република Северна Македонија“. **Меѓутоа, не се уредени прашањата: кој врши надзор над таа примена, што ќе се случи доколку не се применува правилото, или како се постапува во случај на немање соодветни кандидати од одредени етнички заедници.**

Анализата на состојбата, покажува и еден друг проблем поврзан со интеграцијата на општеството, односно, дека помалите етнички заедници се недоволно вклучени во креирањето на политиките на национално ниво. Релевантните институции недоволно ги спроведуваат гарантираните уставни категории, а, исто така, и политиките поврзани со помалите заедници, споредено со двете поголеми етнички заедници. Последниот извештај на ЕКРИ²¹, препорачува донесување **сеопфатна стратегија за нивна интеграција и соодветна вклученост во сите општествени процеси и јавниот живот**, што донекаде е предвидена во Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои сочинуваат помалку од 20% од населението, но, тоа е недоволно и не се имплементира целосно.

Слично на ова, ЕКРИ утврдува дека Комисиите за односи меѓу заедниците (КОМЗ) би можеле да бидат значаен механизам за интеграција, како и за добивање советодавни мислења. ЕКРИ се залага и за надминување на проблемот којшто произлегува од фактот дека мислењето на овие комисии не ги обврзува советите на општините и Советот на градот Скопје. ОРД предвидува голем број механизми кои треба да обезбедат интересите на граѓаните и заедниците да бидат земени предвид во процесот на донесување политички одлуки, особено на барањето за двојно мнозинство (**Бадентеров услов**), за одлуките кои се сметаат како чувствителни за односи меѓу заедниците. Овие два механизми, принципот Бадентер и КОМЗ на централно и на локално ниво, треба да се стимулираат и да бидат повеќе користени и за зајакнување на односите меѓу заедниците. И покрај препораките на РКНМ на Советот на Европа (декември 2016 година), во кои постои цела низа наоди, препораки и предлог-мерки, што се во надлежност на повеќе институции во системот, заклучокот е, дека степенот на меѓусебна координација меѓу институциите е многу низок и не постојат конкретни активности од страна на надлежните министерства и институции на Владата, за спроведување на тие препораки.

Поради таа причина и ЕК повеќепати има констатирано дека *„релевантните институции се слаби во спроведувањето на политиките поврзани со малцинствата“*.²² Во законодавниот дом, т.е. во Собранието на Република Северна Македонија, постои **Комитетот за односи меѓу заедниците**, формиран врз основа на Уставот. Поточно, со амандманот XII на Уставот на членот 78²³, Собранието е должно да ги разгледува мислењата и предлозите на Комитетот и да донесе одлука во врска со нив. Меѓутоа, од формирањето на Комитетот досега, ова тело не успеа да се наметне како еден од важните органи во политичкиот систем на Република Северна Македонија за целосна интеграција на мултикултурното и мултиетничкото општество, бидејќи е нефункционално. Во неколку извештаи на ЕК во изминатите години е силно критикуван поради неговата нефункционалност и неможност да одговори на уставните и законските надлежности. Исто така, очигледна е исклученоста и контрадикторноста на практиката со амандманот VI на Уставот кој гарантира соодветна и правична застапеност на сите заедници во државните органи и институции. Со точно дефинираната бројка членови во Комитетот, не се дава целосна можност и припадниците на „другите“ заедници коишто живеат во Република Северна Македонија да имаат свој претставник кој ќе ги застапува интересите на 10% од

---

²¹Види на: <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/country-monitoring>

²²Цитирано според информација за потребата од изработка на Националната стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот, изготвена од др. Рубин Земон – посебен советник за развој на мултикултурно општество, интеркултурализмот и интеркултурните комуникации - КПВРСМ.

²³Комитетот го сочинуваат 19 члена, седум се Македонци и Албанци од редот на пратениците во Собранието и по еден член од редот на пратениците Турци, Власи, Роми, Срби и Бошњаци. Доколку некоја од заедниците нема пратеници, Народниот правобранител, по консултации со релевантните претставници на тие заедници, ќе ги предложи другите членови на Комитетот. Собранието ги избира членовите на Комитетот. Комитетот разгледува прашања од односите меѓу заедниците во Републиката и дава мислења и предлози за нивно решавање.

немакедонското и неалбанското население, и покрај тоа што во мандатот што му е даден на Комитетот се разгледуваат прашања кои директно ги засегаат интересите на граѓаните - припадници на заедниците. Исто така, во „Прегледот на Охридскиот договор за социјална кохезија“ од 2015, се препорачува „...да се стави посебен акцент на постоењето на Комитетот за односи помеѓу заедниците во Собранието на РМ во функција на развивање на конструктивни меѓуетнички односи, како и поттикнување континуирани дебати и консензус за меѓуетничките односи и интеграција на општеството, не само при итни интервенции во тензични ситуации. ...да се има предвид проширувањето на составот на собраниската комисија за односите меѓу етничките заедници, со цел да се обезбеди простор и за број на помалите заедници (категијата „останати“, во преамбулата на Уставот).“²⁴

Собранието оваа година го изгласа новиот законски текст за недискриминација. Во Законот за спречување и заштита од недискриминација се прошируваат основите за дискриминација и се вклучени нови одредби од кои се очекува да се обезбеди поефикасна заштита од дискриминација. Со нив, се менува и подобро се дефинира поимникот и дефиницијата за дискриминација, се професионализира Комисијата за заштита од дискриминација, а се менува називот и надлежноста на Комисија за спречување и заштита од дискриминација, бидејќи се очекува да работи и на превенцијата, покрај на заштита од дискриминацијата. Со предвидените услови и начин на избор на членовите на Комисијата, користењето нови докази во судските постапки и *action popularis*, понатаму ослободувањето од судските трошоци во судските постапки, се очекува да се надминат слабостите на претходниот закон, кои со години наназад беа евидентирани од релевантните меѓународни организации како сериозен недостаток во смисла на непочитување на принципот на еднаквост, на забраната на нееднаквиот третман и воопшто сериозните забелешки за тесното поставување на дискриминацијата.

Работната група за стратешката област на правна рамка, смета дека ова законско решение е исклучително важно и неговата доследна имплементација претставува предизвик и за оваа стратегија. Во таа смисла, се чини дека итен приоритет е доследната примена на новото законско решение и нужноста од координација и синхронизација на активностите кои произлегуваат од Законот. Ова посебно се однесува на потребата од редовните комуникации и координирана активност меѓу: Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, Народниот правобранител, и Комитетот за човековите права на Собранието, во поглед на исполнување на законските обврски.

Имајќи предвид дека во 2020 година истекува рокот за спроведувањето на *Националната стратегија за еднаквост и недискриминација (2016-2020)*, а исто така и донесеното ново законско решение за борбата против дискриминација, се чини дека ова отвора поширока можност за нови приоритети во областа на политиките кои се занимаваат со борбата против дискриминација. Тие мора да бидат рефлектирани при донесувањето и на новата *Национална стратегија за еднаквост и недискриминација*. Оттука, несомнено произлегува дека приоритет на Националната стратегија за развој на концептот за Едно општество и интеркултурализмот е сугерирање за итно донесување **нова Национална стратегија за еднаквост и недискриминација (2021-2026)**, која ќе поведе сериозна сметка за сите погоре наведени аспекти.

---

²⁴ „Преглед на Охридскиот договор за социјална кохезија“, Влада на Република Македонија, Секретаријат за спроведување на ОРД, Скопје 2015, стр.11

2.1.2 Клучни приоритети и цели

Приоритет 1: Ревитализација на институциите во државата од законодавната, извршната и судската власт во функција на изградба и афирмација на концептот „Едно општество за сите со развиен интеркултурализам“

Цел 1.1. Зајакнати функционални институции кои континуирано го етаблираат и развиваат концептот „Едно општество за сите со развиен интеркултурализам“

Цел 1.2. Воспоставување функционална мрежа за соработка и интеракција на институциите одговорни за концептот „Едно општество за сите со развиен интеркултурализам“

Приоритет 2. Воспоставен ефикасен и функционален систем за доследно спроведување на правната регулатива која обезбедува еднакво општество за сите

Цел 2.1. Хармонизирана домашна правна регулатива со меѓународните документи кои се во духот на концептот „Едно општество за сите и интеркултурализам“

Цел 2.2. Воспоставување пракса на *ex ante* и *ex post* евалуација на законската регулатива

Цел 2.3. Воспоставување постојано советодавно тело за координација и евалуација на спроведувањето на законската регулатива и функционалноста на институциите за развој на концептот „Едно општество за сите и интеркултурализам“

2.2 Образование

2.2.1. Анализа на состојбата

Вовед

Во Концепцијата за деветгодишно основно воспитание и образование²⁵, се наведени повеќе принципи на кои треба да се базира образованието, меѓу другото и принципите на *демократија, недискриминација, почитување на индивидуалните разлики меѓу учениците*, како и *принципот на разбирање на „другите“ и мултикултурност*, со што јасно се укажува на тоа дека содржините, методите и активностите што се реализираат во училиштата треба да ги промовираат толеранцијата и почитувањето на разликите како вредности, како и да овозможат стекнување знаења и вештини за разбирање и почитување на другите. Во визијата на двата последни стратешки документи од областа на образованието (Концепцијата за интеркултурно образование²⁶, и Стратегија за образованието 2018-2025²⁷) јасно е истакната определбата за почитување на различностите, од која било природа. Така, визијата на Концепцијата за *интеркултурно образование*, се состои во „создавање воспитно-образовен амбиент во кој ќе се негуваат интеркултурни односи и интеграциски процеси и во кој ќе се промовираат културните разлики и нивното премостување во поширок општествен мултиетнички и мултикултурен контекст“²⁸. Концепцијата се залага за преиспитување на воспитувањето и образованието во правец на зајакнување на комуникацијата, соработката и разбирањето меѓу припадниците на различните етнички заедници во воспитно-образовните установи, и вооедно бара интеркултурното образование да е долгорочен стратешки приоритет на општеството. Од друга страна, пак, во најновата *Стратегија за образованието 2018-2025 и акциски план* како визија на Стратегијата се истакнува „заложбата да се обезбеди сеопфатно, инклузивно и интегрирано образование насочено кон „ученикот“, со современи програми што овозможуваат идните генерации да се стекнат со знаења, вештини и компетенции согласно потребите на демократското мултикултурно општество, пазарот на трудот и новите предизвици во глобалниот научно-технолошки амбиент“²⁹. Понатаму, меѓу другото, според визијата, стратегијата ќе биде насочена и кон прифаќањето на мултикултурализмот, меѓуетничката интеграција, почитувањето на различностите и демократските вредности³⁰. Ако се разгледа Законот за основно образование³¹ меѓу повеќето цели на основното воспитание и образование се истакнати и следниве: *i) воспитување за меѓусебна толеранција, соработка, почитување на различноста, за основните човекови слободи и права, како и ii) развивање свест кај учениците за припадност на Република Македонија и негување на сопствениот национален и културен идентитет*. Но, се поставува прашањето колку образованието навистина овозможува стекнување на овие знаења, вредности и вештини, односно на пропишаните цели.

Во последниве десетина години подготвени се бројни истражувања кои идентификуваат различни проблеми во самиот образовен систем во однос на тоа колку образованието им овозможува на учениците кои се различни по која било основа да се сретнат, спријателат и да соработуваат.

Најпрво, уште во 2009 година во *Студијата на УНИЦЕФ за мултикултурализмот и меѓуетничките односи во образованието*³² се утврдува тренд на намалување и на повеќејазичните

---

²⁵ Концепција на деветгодишно основно воспитание и образование – Биро за развој на образованието, Министерство за образование и наука, 2007

²⁶ Концепција за интеркултурно образование. МОН, 2015
[<http://www.mon.gov.mk/images/Концепција-mk.pdf>]

²⁷ Стратегија за образованието 2018-2025 со акциски план. МОН, 2017

²⁸ Концепција за интеркултурно образование, стр. 4

²⁹ Стратегија за образованието 2018-2025, стр. 18

³⁰ Ibid

³¹ Закон за основното образование, Службен весник на Република Македонија бр. 103/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014, 135/2014, 10/2015, 98/2015 и 145/2015 (член 3)

³² Петроска-Бешка, В., Најчевска, М., Кениг, Н., Балажи, С., Томовска, А. *Студија за мултикултурализмот и меѓуетничките односи во образованието*. Скопје: Канцеларија на УНИЦЕФ, 2009

училишта, како и на бројот на учениците од сите наставни јазици кои учат во повеќејазични училишта на сметка на еднојазичните училишта. Истото се потврдува и во истражувањето од 2012 година за *Појдовната состојба со меѓуетничката интеграција во образованието*³³, во склоп на Проектот на УСАИД за меѓуетничка интеграција во образованието (ПМИО). Имено, истражувањето укажува на тоа дека повеќето ученици учат во еднојазични училишта, и, како резултат на тоа, немаат можности за меѓусебна интеракција. Дури и учениците од различни наставни јазици во повеќејазичните училишта немаат загарантирана можност за контакт со оглед на тоа што учат во различни згради (централни наспроти подрачни училишта), во различни делови од иста зграда или во различни смени³⁴. Од друга страна, и наставниците и родителите, па и самите ученици имаат амбивалентен став во однос на можноста за директен контакт помеѓу учениците од различни наставни јазици³⁵. Во таа насока се и податоците наведени во Концепцијата за интеркултурно образование повикувајќи се на официјални податоци од МОН за учебната година 2014/2015, при што се посочува дека само 19% од вкупниот број училишта во државата се двојазични, а 4,75% се тројазични³⁶. Од друга страна, голем број од двојазичните училишта имаат голема диспропорција помеѓу учениците што учат на различни наставни јазици, а исто така, има и голем број училишта кои само навидум се повеќејазични бидејќи наставата на различни јазици се одвива во различни објекти (централни наспроти подрачни училишта)³⁷.

Според податоците собрани од електронското истражување во рамки на проектот на УСАИД за меѓуетничка интеграција во образованието³⁸, од учениците што учат на македонски наставен јазик само 21% учат во двојазични или тријазични училишта, а од учениците што учат на албански наставен јазик, помалку од половината (47,6%) од учениците учат во повеќејазични училишта³⁹. Изнесените податоци се доволен показател за заклучување дека учениците растат во паралелни светови, изолирани еден од друг, без многу можности за меѓусебни контакти. Ако се има предвид дека и во повеќејазичните училишта просторно-временската организација на наставата се реализира на тој начин што ги превенира контактите помеѓу учениците што учат на различни наставни јазици, тогаш тој процент на ученици од различни наставни јазици кои навистина се среќаваат, спријателуваат и соработуваат додека се во училишните клупи станува занемарлив.

Во студијата *Како до вистински интегрирано образование во Република Македонија*⁴⁰, се укажува на тоа дека постоечката сегрегација во образовниот систем е резултат на напорите за избегнување на конфликтите помеѓу ученици што учат на различни наставни јазици, а од друга страна тоа резултирало во зајакнување на стереотипите и предрасудите кон етнички „другите“.

Во *Преглед на Охридскиот рамковен договор за социјалната кохезија*⁴¹, од 2015 година, во однос на областа образование се истакнува дека и покрај усвојување на некои стратешки документи за интегрирано образование од страна на Владата на РМ, сепак поделбата по етнички линии останала присутна дури и во повеќејазичните училишта со организирање на наставата во различни смени за различните наставни јазици⁴². Во *Прегледот* се посочува и тоа дека учениците од различни наставни јазици главно комуницираат меѓусебе преку вон-наставни активности, поддржани од странски

---

³³ Истражување на појдовната состојба во врска со меѓуетничката интеграција во образованието. [http://mk.pmio.mk/wp-content/uploads/2013/04/IIEP-BASELINE-STUDY_MAC.pdf]

³⁴ Ibid, стр. 32

³⁵ Ibid,

³⁶ *Концепција за интеркултурно образование*, стр.6

³⁷ Ibid, стр.7

³⁸ Извештај од електронско истражување за реализација на ПМИО.

[<http://pmio.mk/wp-content/uploads/2016/12/Electronic-survey-report-MAK.pdf>]

³⁹ Ibid, стр.7

⁴⁰ Бакиу, Б., Димитрова, М. & Брава, А. *Како до вистински интегрирано образование во Република Македонија?* Дијалози за визија: Како до интегрирано образование во Република Македонија, 2016, достапно на:

http://epi.org.mk/docs/D4V_Social%20cohesion_mk.pdf

⁴¹ *Преглед на Охридскиот рамковен договор за социјалната кохезија* (МОН, 2015)

<http://www.siofa.gov.mk/data/file/dokumenti/ATT01290.docx>

⁴² *Преглед на ОРД*, стр.39

донатори⁴³. Од друга страна, како друга слабост се идентификува непочитувањето на критериумите за оценување на содржината на учебниците од аспект на мултикултурализмот и родовата еднаквост што резултира со учебници кои не придонесуваат за јакнење на социјалната кохезија.⁴⁴

За жал, повеќето истражувања укажуваат на потребата од интервенција во оваа област со цел да им се овозможи на учениците да се запознаат со различните од себе и да изградат став за прифаќање и почитување на сите различности не само преку директни контакти, туку и посредно, преку тоа што се нуди во учебниците и преку самите наставни планови и програми. Во спомнатата студија на Унисеф од 2009 година за Мултикултурализмот во образованието се укажува на тоа дека мултикултурализмот, односно можноста припадниците на различните заедници да учат нешто едни за други, во наставниот план за деветолетката се обезбедува главно преку изборните предмети.⁴⁵ Но, прашање е дали таквите изборни предмети, воопшто, се избираат во училиштата и дали постапката за избор на изборен предмет доследно се почитува. Преку анализата на списокот на лектури во Студијата се потенцира дека во основното образование, учениците што учат на македонски наставен јазик имаат можност да се сретнат само со еден автор припадник на турската заедница и еден на српската, а ниту еден на албанската⁴⁶. Во списокот на лектури кој е објавен на веб-страницата на Бирото за развој на образованието за тековната учебна година (2018/19)⁴⁷ нема големи промени. Како други проблеми на учебниците во Студијата се истакнуваат: а) градењето етноцентризам наместо давање основи за усвојување на граѓански односно национален идентитет, б) отсуство на содржини, ликови, слики и автори за запознавање со културата и традицијата на другите етнички заедници и увидување на заедничките основи; в) не се промовира каков било облик на интеракција помеѓу припадниците на различните етнички заедници, туку се потхранува паралелизмот по етничка линија. Од страна на Бирото за развој на образованието во 2010 година беше подготвена *Концепција за изработка на учебник и методологија за вреднување на учебник*⁴⁸, во која се вклучени барања и насоки како да се вклучи мултикултурната перспектива во речиси сите учебници, но, сепак, недостасува механизам за практичната примена на овие препораки.

Во една понова студија насловена *Од етнички кон граѓански национализам преку основното образование*⁴⁹, од Центарот за човекови права и разрешување конфликти, се истакнува дека учебниците во основно образование и на македонски и на албански јазик придонесуваат кон развивање етнички национализам, и тоа, и преку содржината и преку пристапот.

За важноста на наставните содржини и нивното влијание врз меѓугрупните односи говорат бројни научни истражувања. Проширениот контакт (кога припадниците на различните заедници немаат директен контакт, туку учат едни за други преку разни наставни содржини) покажал позитивен ефект кога истражувачи им читале приказни на учесниците во кои имало интеракција меѓу припадници на различни групи,⁵⁰ како и при дискусија по читање книги кои опфаќале меѓугрупен контакт.⁵¹ Проширениот контакт особено добива значење како алатка што може да се користи во

---

⁴³ Ibid

⁴⁴ Ibid, стр.40

⁴⁵ Петроска-Бешка, В., и сор. *Студија за Мултикултурализмот*, стр.31

⁴⁶ Ibid, стр.42

⁴⁷ <https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2019/03/Список-со-лектури-од-второ-до-деветто-одделение-мкд.pdf>

⁴⁸ *Концепција за изработка на учебник и методологија за вреднување на учебник*. Биро за развој на образованието, Скопје, 2010

⁴⁹ <https://www.scribd.com/document/398829282/From-Ethnic-to-Civic-Nationalism>

⁵⁰ Lindsey Cameron and Adam Rutland, Extended Contact through Story Reading in School: Reducing Children's Prejudice toward the Disabled, *Journal of Social Issues*, Vol. 62, No. 3, 2006, pp. 469--488

⁵¹ Vezzali, L., Capozza, D., Stathi, S., & Giovannini, D. (2012). Increasing outgroup trust, reduced inhumanization, and enhancing future contact intentions via imagined intergroup contact (Vol. 48). <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.09.008>

етнички хомогените средини, додека во хетерогените средини може да се користи како подготовка на групите за стапување во директен контакт.⁵²

Посебно внимание, во нашиот образовен систем, треба да се обрне на користењето на различните наставни јазици. Моментално во државата се користат пет наставни јазици (македонски, албански, турски, српски и од неодамна босански). Но, во услови на познавање само на мајчиниот јазик, и непознавање на другите јазици самите контакти меѓу припадниците на различните заедници стануваат потешки за реализирање во отсуство на заеднички јазик. Поаѓајќи од овој проблем, во стратегијата *Чекори кон интегрирано образование во образовниот систем на Република Македонија*⁵³ се препорачува посериозно бавење со јазиците преку учење на македонскиот јазик за учениците што учат на немакедонски јазик уште од прво одделение, и започнување со учење на јазиците на заедниците што е можно порано (за учениците што учат на македонски јазик). Со постоечкиот наставен план, македонскиот јазик за учениците што учат на немакедонски наставен јазик се воведува во четврто одделение, додека учениците што учат на македонски јазик може да изберат (како изборен предмет) учење албански јазик, но не и на јазиците на другите заедници, почнувајќи од шесто одделение. Во таа насока, во Концепцијата за интеркултурно образование, самото интеркултурно образование се гледа не само во обезбедување образование на мајчин јазик туку и можност за учење на јазикот на другиот со што би се постигнало запознавање, зближување и интегрирање на припадниците на различните заедници, но само доколку во училиштето се стимулира интересот за запознавање на јазикот и културата на „другите“, од нашето непосредно опкружување⁵⁴.

Анализа на рамка на јавни политики

*Стратешки приоритети на Владата на Република Македонија во 2019 година.*⁵⁵ Со овој документ, меѓу другите стратешки приоритети, се предвидува да се внесат и реформи во образованието, меѓу кои, спроведување на реформи во образованието преку развивање интегриран систем на образование. Во *Програма за работа на Владата 2017-2020*⁵⁶, образованието се гледа како важна алка за остварување на концептот за *едно општество за сите*. Така, се укажува дека во таа насока една од главните цели ќе биде да се изгради толерантно општество преку поддржување на програми и мерки во образованието со кои ќе се унапреди комуникацијата меѓу младите. Во *Стратешкиот план на МОН за 2019-2021 година*⁵⁷, меѓу другите приоритети на МОН, за наведениот период се истакнуваат и реформите во основното и средното образование со дефинирани повеќе цели, од кои, подобрување на меѓуетничката интеграција во основното и средното образование. *Извештај на Европската комисија за Република Македонија за 2018 година*⁵⁸: проценка на Европската комисија во областа на образование е дека земјата остварила умерен напредок со усвојување на Сеопфатната стратегија за образование. Препораките за 2018 година се во насока на: а) реализација на новата стратегија; б) зголемена поддршка за обука на наставниците и нивниот кариерен развој, како и в) подобар пристап до квалитетно образование за децата со попречености и децата од ромската заедница.

Посебни стратешки документи за образованието

Во последните десет години усвоени се дури три различни стратегии во областа на образованието. *Чекори кон интегрирано образование во образовниот систем на Република*

⁵² Ibid.

⁵³ *Чекори кон интегрирано образование во образовниот систем на Република Македонија*, Скопје: МОН, 2010

⁵⁴ Концепција за интеркултурно образование, стр. 27

⁵⁵ *Влада на Република Македонија. 2018. Одлука за утврдување на стратешките приоритети на Владата на Република Македонија во 2019 година*. Скопје: Службен весник на РМ, бр. 84 од 9.5.2018 година

⁵⁶ <https://vlada.gov.mk/programa>

⁵⁷ http://mon.gov.mk/images/Florentin_MON/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%98%D0%B0/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%88%D0%BA%D0%B8_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD_2019-2021_-_1.pdf

⁵⁸ *Извештај на ЕК за РМ 2018 година, достапен на: <https://bit.ly/2qJPOKv>*

Македонија. Оваа стратегија беше подготвена од страна на тим составен од Високиот Комесар за национални малцинства на ОБСЕ и Министерството за образование и наука на РМ. Стратегијата беше усвоена од страна на Владата во 2010 година како обид да се надмине поделеноста во образовниот систем преку различни мерки. *Концепција за интеркултурно образование*. Концепцијата е подготвена од експертски тим од Нансен дијалог центарот во Скопје и беше усвоена од МОН на почетокот од 2016 година. Концепцијата идентификува повеќе области во кои треба да се преземат мерки за да се одговори на постоечката поделба по јазични/етнички линии. *Стратегија за образованието 2018-2025 и акциски план*. Најновата стратегија во областа на образованието е усвоена од страна на Владата во јануари 2018 година. Особено важно во оваа стратегија е што јасно е истакната улогата на образованието во подобрување на меѓуетничката интеграција и социјална кохезија. Стратегијата уште се нарекува и сеопфатна, а тоа најдобро може да се увиди и од самите цели на стратегијата. Меѓу другите, стратегијата има цел и „прилагодување и доследно спроведување на концептот на инклузивно и мултикултурно образование со фокус на демократските вредности, човековите права, родовата еднаквост, почитувањето на различностите по која било основа, како и со поддршка на етничката кохезија“.⁵⁹ Со други зборови, стратегијата навистина цели кон изградување на едно општество за сите. Од друга страна, со стратегијата, при идентификување на главните предизвици во основното образование, меѓу другите се истакнуваат и следниве: i) Во повеќејазичните училишта учениците се раздвоени според јазикот на којшто се одвива наставата (работат во различни смени, објекти, катови, различна администрација итн.), поради што немаат доволно можности за интеракција, недоволно е застапено мултикултурно/интеркултурно образование во наставните и воннаставните активности, како и во некои од учебниците. Самите наставници не промовираат доволно почитување на различностите и еднаквост (во однос на полова или етничка припадност, општествен статус, интелектуални и физички способности), како и на мултикултурализмот; ii) мерките за надминување на поделбата по етнички линии во училиштата не се доволни и сегрегацијата во училиштата влијае на општествената кохезија и интеретничката интеграција; iii) голем број ученици Роми се надвор од образовниот систем. Евидентен е и голем процент на осипување од образованието и низок степен на писменост кај децата од ромска етничка припадност. Како најчести причини за оваа состојба се наведуваат: недоволното познавање на македонскиот јазик, нискиот степен на образование на родителите и лошата социоекономска состојба; iv) дел од одделенијата имаат преголем број ученици, а во некои општини не се почитува легислативата за реонизација, што е еден од најсилните фактори за сегрегација во основното образование.⁶⁰

Анализа на областа на делување и услугите кои се испорачуваат

Основното и средното образование се задолжителни и бесплатни. Основното образование трае 9 години (на возраст од 6-14 години), додека средното образование трае 3 или 4 години (на возраст од 15-17/18 години). Наставата во основните училишта се изведува на пет јазици (македонски, албански, турски, српски и босански), додека во средните училишта на три јазици (македонски, албански и турски). Наставните програми и содржините на редовните предмети, па и на изборните многу често се повикуваат на некои универзални вредности како толеранција, почитување на различностите и слично, но тоа е премалку ако се има предвид потребата од интензивна интеркултурна комуникација помеѓу припадниците на сите заедници. Токму поради тоа, во изминатите две декади, од страна на разни невладини организации со финансиска помош на меѓународни организации, во областа на образованието се реализираат бројни проекти со цел креирање потолерантно и поинклузивно општество, постигнување поголема социјална кохезија и меѓуетничка интеграција.

Меѓу поголемите и подолготрајните проекти може да се издвојат *Нансен моделот за интегрирано образование* реализиран од Нансен дијалог центар (НДЦ) Скопје, кој се реализира во 10

---

⁵⁹ *Стратегија за образованието 2018-2025*, стр.24

⁶⁰ *Ibid*, стр. 36, 37

основни училишта, од 2008 година, и во две средни училишта од 2010 година. Моделот се состои во реализација на интегрирани двојазични воннаставни содржини од страна на тим наставници преку кои учениците развиваат позитивни чувства и ставови за „другите“ кои помагаат за оспособување за заедничко живеење и има подготвено годишни програми⁶¹ за воннаставни активности кои ги опфаќаат сите возрасти од основно и средно образование. Со усвојување на Концепцијата за интеркултурно образование од страна на МОН во 2016 година, Нансен моделот за интегрирано образование се преименува во Нансен модел за интеркултурно образование (НМИЕ).⁶² Моментално НМИЕ се реализира во 10 училишта (7 основни и 3 средни), а дополнително во 5 училишта (4 основни и едно средно) се применуваат проектни активности од Концепцијата за интеркултурно образование.⁶³ Од 2012 година НДЦ Скопје во соработка со МОН отворија Тренинг центар во кој континуирано може да се обучуваат наставници за стекнување интеркултурни компетенции.

Проект на УСАИД за меѓуетничка интеграција во образованието (ПМИО).⁶⁴ Овој проект се реализира од 2012-2017 година од страна на Македонскиот центар за граѓанско образование во соработка со МОН, БРО, ДПИ, ДИЦ, како и осум граѓански организации, и со него беа опфатени сите основни и средни училишта со општа цел насочена кон создавање политичка, социјална и економска клима за да се постигне одржлива меѓуетничка интеграција во училиштата и институциите на системот. Преку проектот беа развиени успешни модели за реализација на заеднички ученички активности (краткорочни и долгорочни) како воннаставни активности и тоа во сите можни средини (повеќејазични училишта, еднојазични училишта во хетерогени средини како и еднојазични училишта во хомогени средини со воведување на соработка помеѓу партнер училишта). Исто така, со проектот успешно беа испробани и модели за реализација на заеднички наставни активности по разни предмети (странски јазици, спорт, и заеднички часови во одделенска настава).

*Проект на УСАИД за Меѓуетничка интеграција на младите во образованието.*⁶⁵ Претставува петгодишен проект кој започна да се реализира во 2017 година од страна на МЦГО во соработка со МОН и клучните образовни институции. Проектот ги опфаќа сите основни и средни училишта во земјата и има за цел да овозможи подобрување на меѓуетничката интеграција преку засилена интеракција на младите во училиштата и заедниците.

Анализа на внатрешното и надворешното опкружување

Во рамки на МОН постојат повеќе институции кои се одговорни за различни аспекти на процесот на образование. Но кога станува збор за меѓуетничката интеграција, за тоа колку системот на образование преку неговите институции, систематски го адресира проблемот на поделеноста во образованието по етнички/јазични линии, не може да се издвои некое тело кое ексклузивно е задолжено за таа намена. Така, во недостиг на внатрешно организирање на институциите на системот, празнината во тој дел постојано се надополнува однадвор, од страна на меѓународната заедница преку покренување на најразлични иницијативи во полето на меѓуетничка интеграција/мултикултурно образование/интеркултурно образование.

Во процесот на образование треба да се води сметка за вклучување на **родителите** колку што е можно повеќе во реализацијата на евентуални активности во училиштата. Од досегашните искуства, родителите покажуваат подготвеност дури и да учествуваат во работилници заедно со нивните деца. Вакви работилници во повеќејазичните училишта секогаш може да се реализираат со ученици од различни наставни јазици. Од друга страна, не помалку важен чинител во оживувањето на сите промени и предложени мерки се самите **наставници**. Од нивниот однос кон сензитивните теми (какви што се и односите меѓу заедниците) учениците учат по модел, преку идентификување со нив и нивните ставови, и тоа е особено важно да се има предвид во еднојазичните средини. Компетенциите

---

⁶¹<https://nmie.org/publications/>

⁶²<https://nmie.org/about-the-nansen-model-for-intercultural-education/>

⁶³<https://nmie.org/mk/uculista/>

⁶⁴<http://pmio.mk/>

⁶⁵<http://mk.mcgo.org.mk/projects/usaid-yei/>

на наставниците за работа во сензитивни средини каде што треба да има интензивна интеркултурна комуникација, издвоени како многу важни во сите стратегии/концепции за образованието, досега биле покриени од страна на надворешни проекти, а улогата на МОН била во нивно одобрување.

Заклучок за состојбата/предизвиците

Од анализа на состојбата во воведниот дел може да изведеме неколку заклучоци. Прво, за надминување на состојбите што беа прикажани во анализата, неопходно е формирање работни групи за интегрирано образование при МОН, кое вклучува поединци од различни институционални и невладини организации, е добра практика, но се чини дека вистински промени би се направиле само доколку и самото МОН би создало **посебен сектор** кој холистички би се бавел со проблемите што произлегуваат од јазично-етничката поделеност во образованието. Второ, постои тренд на сеграгација по јазична/етничка основа. Учениците што учат на различни наставни јазици (припаѓаат на различни етникуми) немаат многу можности за комуникација преку директни контакти со „другите“. Најважна е комуникацијата и соработката меѓу учениците и наставниците од различни заедници, но, притоа, наставниците треба да имаат развиено интеркултурни компетенции согласно потребите на образовниот модел. Трето, учениците што учат на различни наставни јазици, се помалку може да се разберат меѓу себе преку користење на своите мајчини јазици, па не ретко англискиот јазик станува средство за комуникација на младите. Понудените изборни предмети со кои на учениците им се овозможува да ги изучуваат јазикот и културата на повеќето етнички заедници не се реализираат, а изучувањето на јазиците на етничките заедници останува затворено во сопствениот етникум - нема интеркултурност. Четврто, со оглед на тоа што најголемото број ученици учат во еднојазични училишта без реална можност за контакт со ученици од другите заедници, од исклучителна важност е какви ќе бидат наставните програми и содржини како и содржините на учебниците.

2.2.2. Клучни приоритети и цели

Во областа на образованието се идентификувани три приоритети и соодветни приоритетни цели и активности.

Приоритет 1: Обезбедување интеракција меѓу учениците од сите различности и различните етнички заедници и различните наставни јазици во основното и средното образование.

Во функција на наведениот приоритет се утврдуваат следниве **приоритетни цели**:

- **Организирани заеднички воннаставни активности во училиштата,**
- **Организирани заеднички наставни активности по најмалку два различни предмети во училиштата,**
- **Зголемување на меѓусебната соработка помеѓу различни општински/државни училишта,**
- **Зголемена соработка на наставниците од различни наставни јазици,**
- **Зголемена соработка на релација училиште – родители – ученици.**

Приоритет 2: Унапредување на учењето на јазикот на „другиот“

Во функција на наведениот приоритет се утврдуваат следниве **приоритетни цели**:

- **Подобрено ниво на познавање на македонскиот јазик меѓу учениците кои посетуваат настава на јазик различен од македонскиот,**
- **Учениците што учат на македонски јазик се оспособени за основна комуникација на јазикот на други етнички заедници.**

Приоритет 3: Зајакнување на елементите на интеркултуралноста во наставните содржини

Во функција на наведениот приоритет се утврдуваат следниве **приоритетни цели**:

- **Ревидирани учебници во насока на запознавање со културата на „другите и намалување на предрасудите,**
Воведени нови проектни активности за културата и традицијата на сите заедници.

2.3. Локална самоуправа

2.3.1. Анализа на состојбата

Вовед – проценка на состојбата

Аргументите за поголема децентрализација на власта во една држава се преклопуваат најчесто со оние за поголемо демократско учество и приближување на институциите до граѓаните. Меѓутоа, и во теоријата, постојат дилеми дали навистина децентрализацијата води кон поодговорни институции, подобрен проток на информации, зголемена транспарентност, зголемено учество и унапредена одржливост на развојни проекти. Она што, без исклучок, испливува на површина при проучување на локалната самоуправа и животот на локално ниво, е значењето на социјалниот капитал за да се адресира речиси кое било прашање од локалниот живот. Во нашата држава, вложувањето во овие напори делумно вроди плод, но во поголем дел покажа уште поголема потреба за континуирано градење на капацитетите и на институциите и на граѓаните за подобра меѓусебна комуникација.

Гледано ретроспективно од 2005-та година кога започна процесот на децентрализација, па се до денес, општ впечаток е дека некои општини зајакнаа, додека други станаа послаби од аспект на капацитетите и ресурсите со коишто располагаат. Дел од општините секојдневно се соочуваат со предизвикот на одржливост без основни услови за поттикнување на развој. Дека не се искористени потенцијалите на локалната самоуправа за развој на земјата и дека нема демократија без развиена локална самоуправа е општоприфатен аргумент и од страна на Владата.⁶⁶ Диспаритетот во развојот меѓу планските региони и меѓу општините и придобивките од децентрализацијата дополнително ги потенцираа слабостите на законските решенија и/или нивната практична употреба, кои треба(ше) да водат кон воспоставување на конзистентен систем на локална самоуправа притоа обезбедувајќи целосна политичка, административна и финансиска самостојност на единиците на локалната самоуправа. Тоа што особено недостига е поттикнувањето на инклузивен раст, преку овозможување еднаков пристап до локалните услуги за сите граѓани без оглед на нивниот социоекономски статус, пол, етничка припадност и верска определба, а особено маргинализираните и ранливите групи. Оттука, вметнувањето на инклузивниот локален раст и развој како приоритетна оска на Програмата за одржлив локален развој и децентрализација за 2015 – 2020 претставува добра подлога за позиционирање на локалната власт што поблиску до потребите на граѓаните.⁶⁷

Големите разлики во степенот на развиеноста меѓу општини од руралните и урбаните средини укажуваат на неконзистентниот пристап во градењето на кохезивен систем на локална самоуправа. Затоа, во прегледот на ОРД за социјалната кохезија⁶⁸ токму овие постојни големи разлики меѓу малите и големите општини, и особено развојниот диспаритет помеѓу урбаните и руралните се потенцирани како слабости што треба да се адресираат со најитен приоритет. Во спротивно, во среден и долг рок ќе настанат далекусежни последици што може да резултираат со нефункционални ЕЛС имајќи ги предвид демографските и миграционите трендови во одредени региони и ЕЛС. Во иста линија е и заклучокот на ЕК во Извештајот за 2018 каде што се потенцира дека локалната власт има континуирано недостиг на капацитети за соработка со граѓанскиот сектор.⁶⁹ Оттука, огромна е потребата од сериозно планирање и давање техничка, финансиска, и експертска помош на секоја општина за градење институционални односи и механизми за соработка и консултација на ЕЛС со граѓаните.

Анализа на рамката на јавни политики

⁶⁶ Програма за работа на Владата за 2017-2020. Генерален секретаријат Влада на Република Северна Македонија, стр. 55

⁶⁷ Програма за одржлив локален развој и децентрализација 2015 – 2020, ревидирана во 2018 година. МЛС.

<http://mls.gov.mk/images/documents/regionalenrazvoj/2.%20%20%20Programa%20za%20odrzliv%20lokalen%20razvoj%20i%20%20decentralizacija-Revidirana-Precisten%20tekst-MAK-lektor.pdf>

⁶⁸ Преглед на Охридскиот рамковен договор за социјалната кохезија, ССРД, 2015.

⁶⁹ Извештај на ЕК за РМ. 2018, стр.9

Правната рамка преку која се регулираат најважните аспекти од работата на локалната самоуправа во Република Северна Македонија и која произлегува во најголема мера од измените настанати со ОРД, ја сочинува следниот пакет правни акти: Закон за локалната самоуправа (Службен весник на РМ, бр. 5/2002); Закон за територијалната организација на локалната самоуправа во Република Македонија (Службен весник на РМ, бр. 55/2004); Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа („Службен весник/година: 61/2004). Рамката се состои и од други важни законски и подзаконски акти кои се однесуваат на различни аспекти од локалната самоуправа и кои дополнително влијаеја во воспоставувањето и унапредувањето на локалната самоуправа и децентрализација, како што се: Законот за меѓуопштинска соработка од 2009 година, Законот за рамномерен регионален развој од 2007 година, како и на Законот за Државниот инспекторат за локална самоуправа од 2010 година. Поголема динамика во однос на правната рамка се забележува во 2004 година кога се донесоа или, пак, се изменија уште 40 секторски закони со цел создавање правна рамка за спроведување на процесот на децентрализација.

Стратегијата за реформа на локалната самоуправа усвоена во 1999 година е првиот сериозен зафат во воспоставувањето на системот на локална власт. Меѓутоа, резултатите произлезени од овој стратешки документ беа незначајни во однос на потребите и предизвиците со кои локалната власт се соочуваше. Несомнено, најголем удел во креирањето на правната рамка за локалната самоуправа и неговото реформирање има ОРД потпишан во август 2001. Во него, меѓу другото, се вметнати заложбите за развој и ревидирање на локалната самоуправа, пренесувањето на надлежностите, и консолидирање на финансискиот и административниот капацитет на единиците на локалната самоуправа. По ОРД и уставните измени, прв закон којшто беше донесен беше Законот за локалната самоуправа. Веднаш потоа се подготви Детален план за децентрализација на власта, се донесе првата Програма за децентрализација 2005-2008 со пропратен акциски план.

Според Програмата за работа на Владата за 2019, во текот на оваа година Министерството за локална самоуправа е задолжено да го оцени спроведувањето на Законот за локална самоуправа (по поглавја)⁷⁰. Оценувањето ќе треба да даде јасни индикатори околу влијанието кое ова законско решение го има постигнато врз развојот на локалната самоуправа и согласно резултатите од оценувањето да се предложат мерки коишто ќе водат кон подобрување на функционалноста на системот на локалната самоуправа. Меѓутоа, имајќи предвид дека се работи за системски закон, евентуалните измени и дополнувања би предизвикале понатамошни измени и дополнувања и на други закони кои уредуваат разни аспекти од локалната самоуправа. Фактот што од 2002 година наваму се направени измени во околу стотина секторски закони и подзаконски акти во кои се рефлектираат новите надлежности на ЕЛС согласно со Законот за локална самоуправа кој е сам по себе илустрација на комплексноста на процесот на децентрализација.⁷¹ Гледано наназад, сите правни акти од областа на локалната самоуправа претрпуваат континуирани измени, и токму овие чести измени и дополнувања на правната рамка се јасен индикатор за променливата динамика, и нестабилната средина во која локалната самоуправа се развива(ше).

Со оглед на тоа што опсежната анализа на законот ќе биде објавена во 2020, од особено значење е да се надворземе на досега направените анализи и испитувања од различни аспекти на локалната самоуправа. Наодите од овие истражувања укажуваат на тоа дека правната рамка на локалната самоуправа е соодветна во одредени сегменти како што е на пример рамката која го регулира организирањето на работењето на администрацијата, и особено делот посветен на регулирање на изборот на советници, работатата на Советот, и соодветните комисии на локално ниво.⁷²

Спротивно на ова, во истото истражување, правната рамка која регулира области поврзани со

⁷⁰Програма за работа на Владата за 2019. Генерален секретаријат Влада на Република Северна Македонија, стр. 367-368

⁷¹Преглед на Охридскиот рамковен договор за социјалната кохезија, ССРД, 2015. Стр. 58

⁷²Здружение на финансиски работници на локалната самоуправа и јавните претпријатија – Велес. Анализа „Добро владеење на општинската демократија и граѓанското учество на ниво на локална самоуправа“, 2018, стр. 45

рамномерниот социоекономски развој и вклучувањето/интегрирањето на маргинализираните заедници во работата на единиците на локалната самоуправа, се сметаат за главната препрека кон остварувањето на концептот за финансиски самостојни и функционални единици на локалната самоуправа.⁷³ Токму неусогласеноста на законската регулатива со која се уредуваат секторските политики во однос на законите со кои се воспоставува системот на локална самоуправа се смета за главен предизвик на Република Северна Македонија во остварувањето на целите за одржлив развој. На иста линија со овие забелешки е и наодот од Извештајот на ЕК за 2016 година⁷⁴, во кој на јасен начин се потенцираат слабостите со правната рамка на локалната самоуправа и се препорачува целата правна рамка од оваа област да подлежи на процес на детално преиспитување и разгледување.

Клучни институции/чинители и нивно дејствување

Министерството за локална самоуправа, Министерството за финансии и другите надлежни министерства, во соработка со локалните власти-градоначалници и совети на општините, во координација со ЗЕЛС се клучните актери во креирањето и координирањето на политиките што се однесуваат на локалната самоуправа. Националните и локалните институции во зависност од поставеноста на институциите се од голема важност за ефикасно справување со предизвиците кои произлегуваат меѓу соработката на локалната и централната власт. Во една ваква констелација на актери, каде што имаме две различни нивоа на власт со различни институционални капацитети и институционална култура (опкружување), определбата да се постигнат заедничките цели е исклучителен предизвик. Затоа, децентрализацијата како еден сеопфатен процес на трансформација на општеството бара исклучително ангажирање на институциите на централно и локално ниво со прецизно и јасно дефинирани надлежности. Централната власт треба да развие јасна регулатива и насоки за комуникација и соработка на двете нивоа на власт. Секој пропуст во законодавството во однос на јасно дефинирање на надлежностите и улогата, пред сè на институциите на централно и локално ниво го отежнува процесот на децентрализација и градењето на локалната демократија.

Функционалната децентрализација е несомнено меѓу најважните приоритети при воспоставување систем на локална демократија. Во оваа насока клучните институции, односно локалната власт преку искористување на постојните механизми-редовни консултации со засегнати страни, организирање јавни дебати, промовирање транспарентност во работата на советот, одговорно раководење - треба да им овозможи и да го унапреди учеството на граѓаните во процесот на дизајнирање и имплементација на политиките. Според анализите направени од меѓународни организации, локалната самоуправа и Секретаријатот за спроведување на Охридскиот рамковен договор може да се констатира дека институциите се соочуваат со слабости на капацитети во области на квалитетно управување со човечки ресурси, организациски менаџмент и поврзување на функциите на локално и на национално ниво со процесот на децентрализација (вертикална и хоризонтална координација).⁷⁵ Локалните власти имаат потреба од зајакнување на организациските капацитети со цел подобрување на меѓуорганизациските односи и проширување на улогата на граѓанскиот сектор во насока на подобрување на социјалната кохезија.

Анализа на областа на делување и услугите кои се испорачуваат

Еден од најважните индикатори за успешноста на процесот на децентрализација е степенот на квалитетот на услугите на локално ниво. Процесот на децентрализација почнува со зајакнување на

---

⁷³Ibid. Стр. 46-48

⁷⁴Извештај на ЕК за ПМ 2016 година, достапен на: <https://bit.ly/2jel2Jk>, стр. 8

⁷⁵Види на пример Преглед на ОРД за социјална кохезија;

локалната власт преку проширени надлежности и завршува со преземање на улогата на испорачување на квалитетни услуги од страна на локалната власт до граѓаните. Во оваа насока капацитетите на локалната власт, човечки и финансиски, се од огромна важност за исполнување на целта на децентрализацијата. Според програмата на Владата 2017-2020 под приоритетот на децентрализација и рамномерен регионален развој експлицитно се забележува дека сме фискално најцентрализирана држава во Европа и „дека дел од општините немаат доволно финансиски средства за успешно да ги извршуваат законските надлежности и да обезбедат квалитетни услуги за граѓаните“.⁷⁶ Имајќи ја предвид улогата на локалните власти за остварување на националните интереси за економски раст и развој очигледна е потребата за активно вклучување на Владата преку конкретни политики - пренос на повеќе финансиски средства и следствено на тоа поефикасни механизми за мониторинг, сето тоа со финална цел за зајакнување на капацитетите на единиците на локалната самоуправа. Неминовно, поголемата фискална децентрализација мора да оди паралелно со зголемување на капацитетите на локалните самоуправи за планирање и менаџирање на финансиските средства што ги поседуваат. Во оваа насока принципите на добро владеење како транспарентност, учество на граѓаните, отчетност, ефективност и ефикасност треба да бидат главните начела за воспоставување функционален систем на управување.

Анализа на засегнатите страни

При анализирање на засегнатите страни, вреди да се осврнеме на теоријата која смета дека исполнувањето на целосниот потенцијал на локални самоуправи, дополнително е потребно вклучување надворешни актери, или премостлив капитал (*bridging capital*)⁷⁷. Според компаративните студии на држави во Азија и Латинска Америка, спроведени од Еванс, се смета дека секаде каде што може да се најде заедничка цел, може да има заедничко дејствување на заедницата, но тоа зависи и од човечките ресурси во таа заедница. Тој, исто така, тврди дека се потребни и партнери во државата [државните институции].⁷⁸ Тендлер, пак, во своите анализи нагласува дека подобрените перформанси на локалните службеници се должат примарно на динамиката помеѓу локалните власти, граѓанското општество и активната централна власт.⁷⁹

Постои, исто така, претпоставка дека колку власта е поблиску до граѓаните, толку е поголемо нивото на нивното учество во носењето одлуки. Па така, граѓаните имаат можност да учествуваат во носењето одлуки на најразлични начини, како индивидуалци или организирани групи, или во граѓански организации и во други различни форми кои го надминуваат минималниот влог во демократското владеење, а тоа се изборите.

Токму граѓанските организации, здруженија и асоцијации се избликтот кој се појавува при агрегирање на поединечните интереси на граѓаните, и имаат огромен потенцијал да бидат клучна засегната страна и со тоа да вршат влијание на локално ниво. Ако националните власти честопати изгледаат недостижни, локалните власти се присутни, лесно достапни и најчесто отворени за соработка. Сепак, досегашното искуството во нашата земја покажува дека соработката меѓу граѓанските организации како засегнати страни е најплодна кога како посредници на соработката во областа на локалното владеење и развој се јавуваат странски донатори⁸⁰, што директно влијае на оддржливоста на добрите практики.

---

⁷⁶ Програма на Владата 2017-2020. <https://vlada.mk/programa/decentralizacija-i-regionalen-razvoj>

⁷⁷ Putnam, RD Robert D. 1995. "Bowling Alone: America's Declining Social Capital." *Journal of Democracy* 6(1):65–78. <https://muse.jhu.edu/article/16643/summary>

⁷⁸ Bissat, Lamia El-Moubayed. 2002. *The Role of Civil Society in Rural Community Development: Two Case Studies from Lebanon* <http://web.iaincirebon.ac.id/ebook/moon/CivilSociety/CS%20and%20CD.pdf>

⁷⁹ Види Tendler Judith (1997) *Good Government in the Tropics* Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press

⁸⁰ Швајцарска агенција за развој, УНДП, Европска Унија преку ИПА-програмата, се меѓу највлијателните донатори во Македонија во полето на децентрализација.

Како клучен механизам за консултација на прашањата што имаат влијание на односите меѓу заедниците на локално ниво со Законот за локалната самоуправа се воспоставуваат КОМЗ, коишто треба да придонесат кон стабилни меѓуетнички односи на локално ниво и да обезбедат социјална кохезија. И во однос на КОМЗ, искуството и истражувањата покажуваат дека во голем дел од случаите интервенцијата на донаторите е спорадична и со лимитиран рок на траење и без разлика дека влијанието е очигледно во моментот кога се охрабруваат голем број актери на локално ниво, ентузијазмот исчезнува со секнувањето на донаторските средства.⁸¹ Тоа што несомнено недостасува е обезбедување механизми за поддршка на постојаната работа на комисиите на локално ниво, утврдување на постапката за избор на членови на КОМЗ и вклучување на граѓаните во заеднички иницијативи, со посебен фокус на помалите етнички заедници, лицата со попреченост, младите, и сите други категории граѓани од маргинализираните групи.

Освен КОМЗ, за заштита на правата на заедниците кои се под 20%, постои и Агенцијата за остварување и заштита на правата на заедниците под 20% (АОЗПЗ), како еден посебен институционален механизам за мониторање, промовирање и спроведување на уставно загарантираните права на помалите заедници. Иако АОЗПЗ почна со работа во 2009 година, првите ефекти од нејзиното постоење се видливи дури во 2014 година, кога е регистриран позначителен напредок во мониторирањето на правата на заедниците. Сепак, потребата од координација меѓу АОЗПЗ и два други важни чинители како Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците (УАУКПЗ), и Управата за развој и унапредување на образованието на припадниците на заедниците (УРУОЈПЗ) е повеќе од потребна. Координацијата треба да му претходи на друг многу важен процес, а тоа е јакнењето на капацитетите и избегнувањето на постојните недоследности на законските рамки кои се однесуваат на надлежностите за заштита и спроведување на правата на припадниците на заедниците.

Како засегната страна на локално ниво, во рамки на Советите во општините, согласно Законот за еднакви можности на жените и мажите, се и Комисиите за еднакви можности на жените и мажите, кои имаат мандат да го промовираат принципот на еднакви можности и недискриминација.

Анализа на опкружувањето (внатрешно и надворешно)

Системот на локална самоуправа во досегашниот тек на развојот постојано подлежи на неповолна околина. Принудната кохабитација помеѓу слабиот капацитет на единиците на локална самоуправа (внатрешен фактор) разбира дека и фрагментираната слобода на практикување власт импонирана од повисоките инстанци на моќ (надворешен фактор), го условува создавањето поволна средина за развој и унапредување. Имено, руралните општини успеваат да генерираат речиси 15% од локалните приходи.⁸² Затоа, јазот кој е очигледен во капацитетите на единиците на локалната самоуправа за генерирање и собирање сопствени приходи е илустрација на внатрешниот фактор како главна препрека кон финансиска стабилност и помала зависност од централната власт.

Иницираниот дијалог меѓу централната и локалната власт за адресирање на недостатокот на финансиски средства и слабата испорака на услуги на локално ниво е правиот пристап кој несомнено се применува задоцнето. Ефектите од овој дијалог треба да се видат и почувствуваат во наредните години. Сепак, позитивен и конкретен резултат од овој процес е тоа што трансферите до општините во буџетот за 2018 се зголемени за 6,4%, а раст од година в година се забележува и во средствата наменети за рамномерниот регионален развој. Зголемување на трансфер на средства е забележано и во трансферот на средства кои се однесуваат на финансирање на проекти поврзани со рамномерен регионален развој, и тоа зголемување за 50% во 2018 во однос на претходната година. Планирано е во

---

⁸¹Подобрување на работата на Комисијата за односи меѓу заедниците во општина Сарај. ЗИП Институт, 2015. http://zipinstitute.mk/wp-content/uploads/2012/09/CICR-Publication_ENG_Version_ZIP.pdf. Стр.9

⁸²Преглед на Охридскиот рамковен договор за социјалната кохезија, 2015. стр.18

текот на 2019 година, зголемувањето на трансферот на средства да достигне 100% од трансферот извршен во 2018 година.

Заклучок за состојбата/предизвиците

Во текот на целата анализа на состојбата во областа на локалната самоуправа беше презентирана состојбата со локалната самоуправа фокусирајќи се притоа на главните предизвици со кои се соочува ова ниво на власт. Покрај многуте направени реформи кои произлегоа од ОРД уставните измени во 2001 година, меѓу кои клучна беше децентрализацијата на власта, општо прифатена состојба е дека локалната власт потфрли во остварување на декларативните определби за креирање амбиент и средина за практикување на локална демократија. Тоа што е особено изоставено е поттикнувањето на инклузивен раст, преку овозможување еднаков пристап до локалните услуги за сите граѓани без оглед на нивниот социоекономски статус, пол, етничка припадност и верска определба, а особено маргинализираните и ранливите групи. Потенцијалот за водење дијалог помеѓу заедниците на локално ниво е речиси целосно неискористен. Затоа, иако полињата за ургентни интервенции се многубројни, тоа што се издвојува над сите е потребата за минимизирање на просторот за поделба по етничка линија, особено изразена во образованието и меѓу младите.

2.3.2 Клучни приоритети и цели

Приоритет 1. Унапредување на локалната демократија и создавање еднакви можности за сите

Приоритетна цел 1.1. Воспоставени функционални механизми за соработка и разбирање меѓу заедниците во единиците на локалната самоуправа

Приоритетна цел 1.2. Зајакнато партнерство меѓу општината и граѓаните за општа благосостојба

Приоритетна цел 1.3. Зголемена транспарентност и отчетност на општините

Приоритет 2. Обезбедување правичен пристап до јавните услуги на локално ниво.

Приоритетна цел 2.1. Зајакнати институционални капацитети за испорака на јавните услуги на локално ниво, согласно потребите на граѓаните

Приоритетна цел 2.2. Зголемена соработка на општините за иновативно решавање на заедничките потреби на граѓаните

Приоритетна цел 2.3. Зголемена достапност на јавните услуги за лица со попреченост и маргинализирани групи

2.4 Култура

2.4.1. Анализа на состојбата

Вовед – проценка на состојбата Македонското општество триесетина години упорно работи на сопствената дезинтеграција. Наоѓајќи се помеѓу две крајности, оние декларирани и оние спроведувани, тоа успеа да се расклои и подели на сите можни рамништа. Од ова произлегува дека општеството ги изгубило поврзувачките и врзивните (кохезивните) сили, па како такво ни самото не може веќе да произведува устројства коишто можат доволно убедливо да ја образложат стварноста од која и самата произлегува и во која самата опстојува. Тоа го оневозможува напорот општеството да се определи како конзистентен систем којшто произведува смисла, значења и вредности. Ова особено важи за областа на општествената надградба, од која културата е најважниот и највидливиот дел. Во таква една состојба не може, а да не се зборува за движечкиот погон на секое општество и на секоја негова промена – кризата, разбрана како: точка на пресврт кон промена преку донесување/носење важни и тешки одлуки.⁸³

Поради ова, секоја следна одлука мора да го земе предвид напорот општеството повторно да почне да се обмислува и промислува низ призмата на неговата целовитост (целосност) преку концептот и стратегијата на „еднакви можности за сите“, бидејќи не постои друга форма и организација на општество од онаа на неговата целовитост. Со поставувањето на таква една стратешка цел, нужно мора да се започне со критичкото промислување на тековната општественост преку деталната анализа и проценката на нејзината состојба.

Анализа на рамката на јавни политики

Временската рамка од пет години определена за оваа анализа опфаќа три сосема различни рамки за јавни политики, од кои: првата е предмет на критичко проценување; втората е предмет на критичко претпоставување и третата е предмет на критичко заокружување. Во нив се читува суштинската намера за концептно и практично вообличување на (очекуваното) идеолошко позиционирање и определување на приоритетните настојувања на општествената надградба, а пред сè, културата и уметноста, да ѝ се определат функции и алатки кои ќе придонесат за разбирање на сложеното македонско општествено и културолошко ткиво.

Така, првата рамка е доопределена и со „Националната стратегија за развој на културата во Република Македонија во периодот 2013-2017“⁸⁴ во која и понатаму превладува темелниот концепт на „национален интерес“, односно, определувањето и разбирањето на тоа што е и која е културата која би требало да биде развивана, а која е во рамките на концептот за мултикултурализам за развој на општеството. Но тоа што е важно да се напомене е дека до овој документ, категоријата и поимот на мултикултурализам речиси и да не постои во официјалните документи за културните и јавните политики. Така, поимот не се јавува ниту во првиот Закон за културата усвоен 1998,⁸⁵ а во дополнувањата на Законот (сè до 2018)⁸⁶ тој се спомнува само два пати и тоа во чл. 10 ал. 2, во кој се напоменува дека, а во рамките на Националната стратегија, за „проектите што се од национален интерес во културата, во рамките на средствата определени во Буџетот на Република Македонија за тековната година“, треба „да се има предвид мултикултурната димензија и мултикултурниот карактер на општеството“. Така, дури во 2013, со усвојувањето на „Националната стратегија за развој на

⁸³ Во и за македонските услови, Иванов кризата ја доопределува и како: „искуство на системски, долготрајно попречени стремежи за промени во начинот на донесување лични одлуки и правење колективни избори за пожелните општествени цели“, односно, тој во ова го бележи суштинското за неефектуирањето на промените – нивното попречување, попречувањето на стремежите за промени. Бојан Иванов, „Предговор“, во: Мирослав Грчев, *Искри според чичко Марка Цепенко*, Темплум, Скопје, 2018, (непаг.).

⁸⁴ Министерство за култура, „Националната стратегија за развој на културата во Република Македонија за периодот 2013-2017“, јануари 2013 [<http://kultura.gov.mk/nacionalna-strategija-za-razvoj-na-kultura/>; пристапено на 20 март 2019]

⁸⁵ Собрание на Република Македонија, „Указ за прогласување на Законот за култура“, 24 јуни 1998 [http://kultura.gov.mk/wp-content/uploads/2019/02/Zakon-za-kulturata-31_98.pdf; пристапено на 26 март 2019].

⁸⁶ <http://arhiva.kultura.gov.mk/index.php/legislativa/2011-03-04-10-39-07/287-zakon-za-kulturata> [пристапено на 24 март 2019]

културата во Република Македонија во периодот 2013-2017“ на концептот на мултикултурализмот се посветува цело едно подпоглавје: „2.4. Хармонизација на политиките на културен диверзитет, културна интеграција, мултикултурализам и интеркултурализам“, а е и еден од општите нејзини цели.

Имајќи ги предвид и претходните настојувања македонското општество да се определи како повеќекултурно, та оттука и пристапувањето кон концепцијата на мултикултурализмот како постоење и поддршка за постоење на повеќе различни културни или етнички групи внатре во општеството без тие да развиваат и негуваат соодветни врски и врзивни ткива, ваквиот концепт стана темелна причина за поделба на македонското општество. Повикувајќи се на правата на, пред сè, етничките групи, се дојде до ситуација на своевиден паралелизам во општеството.⁸⁷ Тоа покажа дека општеството се движи во насока на поддршка и на градење на два различни контекста во кои не се воспоставуваат меѓусебни врски. Така, идејата за практикување на концептот на мултикултурализмот (како стратешки концепт) се престори во пракса на етнокултурализам и двокултурализам, особено, на своевиден партиски културализам, односно, превладувачко финансирање на членовите и симпатизерите на управувачките политички партии.

Воочувајќи ги слабостите и проблемите на ваквата примена и практикување на мултикултурализмот, втората рамка на јавни политики се зафаќа со стратегијата „култура за сите“, прво со „Програмата за работа на Владата 2017-2020“,⁸⁸ а потоа и со „Националната стратегија за развој на културата во Република Македонија во периодот 2018-2022“,⁸⁹ односно, во нив поимот „национален интерес“ се заменува со поимот „јавен интерес“. Тоа е резултат (или соодветен силогизам) кој произлегува од концептот „учество и култура за сите“ кој подразбира не само право на пристап до култура, туку и поттикнување на културно творештво, разбрано во неговата најширока смисла, при што се оптимално вклучени сите групи и поединци, без разлика на нивниот професионален или друг интерес.

Ваквата рамка обезбедува порамноправен и порамномерен пристап до културата и до сите, т.н., маргинализирани групи.⁹⁰ Ова особено се однесува на принципите на еднаквост и недискриминација на групите кои, во рамките на мултикултурализмот (иако беа оформени како општествени ентитети), не успеваа да го пронајдат своето место во поширокиот јавен дискурс и во дел од легислативата. Оттука, концептот на стратегијата „култура за сите“ (кој упатува на интеркултурализмот) нив не ги укинува, туку им овозможува платформа за „еднакви можности“, за рамномерен пристап и развој во меѓусебна интеракција, со очекување дека таа ќе создаде подобри, поефективни и посуштински врски за меѓусебно признавање и прифаќање, со што би се надминале тековните превладувачки практики на етноцентризмот во културалноста на македонското општество.

Меѓутоа, клучен елемент во оваа Национална стратегија, а како вовед во третата рамка за јавни политики, е стратешката насока и приоритет за премин „од мултикултура кон

---

⁸⁷ Еден од таквите примери е формирањето на Саемот на книги на албанските издавачи наспроти Саемот на книги на македонските издавачи. Притоа, финансирањето и на двата саеми од страна на Министерството за култура се повикуваше токму на тој и таков мултикултурализам, обезбедувајќи ги со тоа правата и на албанските издавачи во нивните напори за негување и развивање на книжевното и издавачко творештво на Албанците, не само во Република Македонија, туку и во соседните републики Албанија и Косово. Cf. Љупка Литајкова, „Албанските издавачи денеска отвораат свој, паралелен саем на книгата“, *Дневник*, 17.04.2002

[<https://time.mk/arhiva/?d1=01&m1=01&y1=1991&d2=31&m2=12&y2=2012&all=0&dnevnik=1&fulltext=2&timeup=2&show=1&q=албанските%20издавачи%20денеска%20отвораат%20свој%20паралелен%20саем%20на%20книгата&read=e72dd0a2044d51c>; пристапено на 24 март 2019]

⁸⁸ Влада на Република Македонија, *Програма за работа на Владата 2017-2020*, Скопје

[https://vlada.mk/sites/default/files/programa/2017-2020/Programa_Vlada_2017-2020_MKD.pdf, пристапено на 20 март 2019]

⁸⁹ Собрание на Република Македонија, *Национална стратегија за развој на културата во Република Македонија во периодот 2018-2022*, *Службен весник на Република Македонија*, 81 (8.5.2018)

[<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/8f10a5033d1e49c6bf66e8cedb004fb8.pdf>; пристапено на 3 април 2019].

⁹⁰ Под овој поим влегуваат ранливите групи граѓани, какви што се: лицата со попреченост, припадниците на ЛГБТИ заедницата, лицата без лични карти, мигрантите и бегалците, осиромашените, самохраните мајки, стечајните работници и др.

интеркултура“. Во неа е само поставена појдовната рамка за воведување на интеркултурализмот наместо досегашниот концепт на мултикултурализмот. Националната стратегија децидно ја дефинира рамката на интеркултурализмот како: „Оваа стратегија по прво се залага за интеркултурност отколку за мултикултура. Разликите треба да бидат поттик за градење интеркултурно општество во кое ќе се негува заедништво, дијалог и хармонично проткајување меѓу културите. Интеркултурните врски подразбираат длабока почит и разбирање за сите култури. Интеркултурната комуникација значи размената на идеи, програми и културни норми, создавајќи врски што не можат лесно да се раскинат. Во интеркултурното општество никој не останува неизменет бидејќи луѓето од различните култури учат еден од друг. Нивното менување значи и менување на државата кон подобро разбирање и соработка. Најдинамичните аспекти на современата култура, а такви примери веќе има и кај нас, произлегуваат токму од тесните врски, искуствата, инспирацијата и проткајувањето помеѓу различните култури. Во таа насока, интеркултурата не треба да се гледа како замена за мултикултурата, туку како едно ново рамниште во културните релации. Интеркултурноста не е замена за етничкото, не е нужно преживување, туку е - градење.“⁹¹

Во оваа ситуација, критиката на културата (или, своевидно и културната критика) на мултикултурализмот доведе до заклучокот дека, како што пишува Иванов, се јавува низ интересот за јавниот консензус како мотив, како: „почетна точка на културната критика. Тоа ќе рече дека критичкиот приод кон општите места на оваа или онаа, одредена културна целина (заедница), настојува да ги распознае, разоткрие и да ги протолкува симптомите, признаците на епохалната геокултурна траума (општество)“.⁹² Па така, во собраните анализи и толкувања на Петар Атанасов, замената на концептот на мултикултурализмот се покажува не само како потреба, туку како нужност, како единствена можност токму оваа „елементарна фрагментарност“ да изнајде начин како повторно да се опфати во една целина. Атанасов, откако ја заклучува состојбата на неуспех на концептот на мултикултурализмот, недвосмислено почнува да ја застапува употребата на концептот за интеркултурализам.⁹³

До која мера поранешните институционални јавни политики се оглушуваа на искуствата и на сознанијата, но и на предупредувањата на вонинституционалните субјекти, говори и примерот со проектот „Комши капицик: култура и политика. Уметноста и дефицитот на сетилноста“, организиран и спроведен уште во 2000 од страна на Здружението на граѓани „359° – Мрежа за локални и субалтерни херменевтики“ од Скопје. Овој проект своевидно и своєвременно укажа на проблематичноста на самиот концепт на мултикултурализмот, но и можноста за негова манипулација, дури и злоупотреба, и уште тогаш упати на радикална промена на тој наратив.⁹⁴

Во теренска истражувачка смисла, Центарот за изведувачки уметности „Мултимедиа“ од Скопје има организирано повеќе проекти. Меѓу поважните е проектот „Дебати за културата“.⁹⁵ Суштинскиот дел и темата на овој Зборник е токму понудената соработка на граѓанскиот сектор со (или преку) „Граѓанската иницијатива за определување можна стратегија за културен развој на Република Македонија“. Друг пример е и истражувањето спроведено од истиот Центар во повеќетничките средини, односно, во Тетово, Гостивар и Кичево. Истото, и како своевиден прирачник за водење на локалните културолошки политики, е објавено двојазично (македонски и албански).⁹⁶ Во своите истражувачки проекти Центарот ја има спроведено и програмата „Култура

---

⁹¹ Собрание на Република Македонија, *Национална стратегија за развој на културата во Република Македонија во периодот 2018-2022*, (поглавје 4.3.), 12.

⁹² Bojan Ivanov, „On the Current Thematizations of Crisis in the Social Superstructure“, 49.

⁹³ Петар Атанасов, *Македонски мултиетнички јазли: битка за едно или две општества*, Просветно дело, Скопје, 2017.

⁹⁴ cf. Бранислав Саркањац, (прир.), *Комши капицик: култура и политика. Уметноста и дефицитот на сетилноста*, 359°, Скопје, 2000.

⁹⁵ *Дебати за културата. Граѓанска иницијатива*, ЦИУ Мултимедиа, Скопје, 2005.

⁹⁶ Виолета Симјановска (прир.), *Резултати од истражувањето за културниот живот во Општина Тетово*, Центар за изведувачки уметности Мултимедиа, Скопје, 2010.; Истата, *Резултати од истражувањето за културниот живот во*

од/за секогo“ организирајќи и регионална конференција на тема „Преобмислување на локалните културни политики: нов идентитет и нова парадигма“. Во објавените прилози од конференцијата, упатно се нагласува потребата од поинаква (локална) културна политика која би имала за цел зацврстување на мултикултурната концепција преку соодветна децентрализација.⁹⁷ Од овој аспект на истражувањето произлегува, исто така, и нужноста од децентрализацијата на културата, на што уште порано укажува и дилемата на Роберт Алаџозовски дали таа ќе биде / би била предност или закана?, а според кого за подобрување на состојбата и односот меѓу централните и локалните власти, дополнително настојува тие да се поврзат и да оформат соработка, односно, стратешко партнерство со независниот граѓански сектор, „со кого можат да најдат заеднички интерес, локалните институции да ги понудат сопствените инфраструктурни капацитети, а невладиниот сектор да го пренесе знаењето“.⁹⁸

Во оваа смисла, воведувањето на концептот на интеркултурализам, зацртан во „Националната стратегија за развој на културата во Република Македонија во периодот 2018-2022“ се покажува како темелна алатка за надминување на тековните состојби.

Клучни институции/чинители и нивно дејствување

Водењето на културните политики од страна на Министерството за култура, како темелна институција, во периодот 2015-2019 исто така познава три фази, соодветни на трите претходно анализирани рамки за јавните политики. Културните и јавните политики на Министерството спроведувани преку институтите (разните комисии во рамките на Министерството за култура; Годишните конкурси за финансирање на проекти од национален интерес или самостојните проекти на Министерството) и институциите (оние категоризирани како национални установи) ја исцртуваат состојбата во областа на културата како „состојба на постојан диктат“, односно, состојба во која културата (преку институциите и нејзините институти) е употребувана како алатка за спроведување, пред сè, на интересите на политичките партии.

Оттука, а што се однесува до проектите на Министерството за култура, првата фаза се карактеризира со довршување, од една страна, на проектот „Скопје 2014“, и, од друга, со проектирање и започнување на изградбата на Плошадот „Скендербег“, а двата проекта се одраз и изблик на етноцентризам кој воведува етнопаралелизам.⁹⁹ Втората фаза, пак, го довршува проектот за Плошадот „Скендербег“, што уште посимптоматично наведува на потврдување дека етноцентризмот и поединечната афирмација на етничките групи е уште еден показател дека концептот на мултикултурализмот е (зло)употребен.¹⁰⁰ Третата фаза се карактеризира со тоа што, а врзано со овие два проекта, е започната ревизија на проектот „Скопје 2014“, но не и на проектот „Плошад ‘Скендербег‘“; дополнително, ревизијата како да е повлечена од средишниот интерес.

Втората фаза се карактеризира со суштинските промени на клучниот критериум „национален интерес“ во „јавен интерес“ и тоа воведени во „Националната стратегија за развој на културата во Република Македонија во периодот 2018-2022“ со што е поставена основата за замена на концептот на мултикултурализам со концептот на интеркултурализам. Конкретните чекори во оваа насока, како

Општина Гостивар, Центар за изведувачки уметности Мултимедиа, Скопје, 2010.; Истата, *Резултати од истражувањето за културниот живот во Општина Кичево*, Центар за изведувачки уметности Мултимедиа, Скопје, 2010.

⁹⁷ Violeta Simjanovska (Ed.) *Re-thinking Local Cultural Policy: new identity and new paradigm*, PAC Multimedia, Skopje, 2011.

⁹⁸ Robert Alagjovovski, „Cultural decentralization in Macedonia: Chance or threat?“, *Eurozine*, 16 July 2004 [https://www.eurozine.com/cultural-decentralization-in-macedonia-chance-or-threat/; пристапено на 28 март 2019].

Понатамошни примери и анализи за децентрализацијата и демократизацијата сф. Виолета Симјановска, *Дебати за културата. Граѓанска иницијатива*, 143-170; а за децентрализацијата и демократизацијата низ аспектите на мултикултурализмот сф. исто, 171-187.

⁹⁹ Маришлен Демири, „Плошадот ‘Скендербег’, мозаик на етноцентризам“, веб-портал *Гласник*, 2017

[http://glasnik.mk/plostadot-skenderbeg-mosaic-etnocentrizam/; пристапено на 21 август 2017]

¹⁰⁰ Небојша Вилиќ, „Ретроградноста на еден идеолошки политизиран (и промашен) проект – Маришлен Демири во разговор со Небојша Вилиќ“, *Критика* (Скопје) V 1 (8) (2017): 59-64 [https://kritickamisla.wordpress.com/2017/12/10/критика-v1-8/; пристапено на 20 март 2019]

продолжување на втората фаза, а како трета фаза, е започнувањето на работата врз „Националната стратегија за едно општество и интеркултурализам“.

Како особено значајна институција во спроведувањето не само на Охридскиот рамковен договор, кој ги уредува правата на немнозинските заедници во Република Северна Македонија,¹⁰¹ и формирањето на Секретаријатот за спроведување на Охридскиот договор,¹⁰² туку, пред сè, за унапредување на нивната култура, е и основањето на Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците.¹⁰³ Основана уште 2002, Управата за свои основни цели ги поставува следните: Со програмата за работа се одредуваат програмските активности кои се од посебен интерес за остварување на правата на припадниците на заедниците во Република Македонија, со следните цели: афирмација и унапредување на културата на помалите заедници во РМ поодделно; зачувување на идентитетот, културата и обичаите на заедниците во РМ и овозможување на соработка на сите етнички заедници во РМ за меѓусебно запознавање на културите, обичаите, јазикот и традициите. Меѓутоа, од прегледот на вработените во Управата (до 2008 во Управата се вработени 29 државни службеници од кои: 26 од албанската заедница, 1 од ромската, 1 од бошњачката и 1 од македонската) се забележува дека таа е главно насочена кон албанската етничка заедница, со што се стекнува впечаток за bipolarизација, односно, нерамномерна застапеност на претставници на етничките заедници. Тоа оди во прилог на несоодветната примена на концептот на мултикултурализмот, кој, во вака поставената организација доведува кон нерамноправен однос на припадниците на помалите заедници.

Анализа на областа на делување и услугите кои се испорачуваат

И покрај донесените закони за културата и прокламираните национални стратегии, трите посочени рамки на јавните политики се најдоа во расчекор помеѓу декларираното и практикуваното. Институционалниот систем, почнувајќи од Министерството за култура, преку Годишните конкурси за финансирање програми и проекти од национален интерес, особено во периодот 2014-2017, ја продолжи претходно востановената пракса на финансирање на кандидати и нивни проекти врз основа на политичко-партиската припадност или блискост, од една страна, и партиските вработувања во институциите одговорни за спроведување на политиките и проектите на Владата, од друга страна.

Анализа на засегнатите страни

Во вакви услови и состојби, засегнатите страни (професионалните субјекти и нивните струковни здруженија и активистите и организаторите од граѓанските здруженија) со намалени буџети или, најчесто нефинансирани, мораа да се свртат кон финансирањето од страна на, главно, европските фондови и фондации. Но, и покрај тоа тие покажаа извонредна активност во пополнувањето на празните, од државата непокриени простори, со што успешно го оддржуваа квалитетот на уметничките проекти. Ова особено важи за претставувањето на државата надвор од нејзините граници, главно во регионот, но со чија соработка, тие успеаја да воведат една нова генерација на културни работници која се поврза со нивните регионални колеги.

Анализа на опкружувањето (внатрешно и надворешно)

Наоѓајќи се во скоро слична ситуација, опкружувањето, исцрпено од сопствениот предолг период на премин и преобразба (транзиција), упорно ги покажува истите системски и институционални слабости. Тоа е забележливо, на пр., во постојаните настојувања на меѓународните

---

¹⁰¹ „Охридски договор“, 13 август 2001 [http://www.siofa.gov.mk/data/file/Ramkoven_dogovor_mk.pdf]

¹⁰² <http://www.siofa.gov.mk/mk/>. Надлежностите на овој Секретаријат ќе ги преземе новото Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците

¹⁰³ Собрание на Република Македонија, чл. 15 од „Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во Република Македонија“. *Службен весник на Република Македонија* LXIV (92) (22 јули 2008), 1-3 [<http://www.slvesnik.com.mk/Issues/ED8DC7AF8F917D4B9704F49E8EFCDD0DB.pdf>]; пристапено на 1 април 2019 [<http://kultura.gov.mk/ministerstvo/>] Управата, исто така, преминува во новото Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците.

фондови и фондации за поинтензивна регионална соработка, како еден од нивните основни критериуми. Со тоа и своевидно, гледајќи од позитивната страна, се отворија нови можности за соработка која воспостави нови контакти и врски, но и вмрежувања на, пред сè, домашните здруженија на граѓани (во првата и втората фаза) и на националните установи (во втората и третата фаза).

Ова е особено важно, бидејќи мрежите и соработките на постарите генерации на чинители во културата, заради балканските состојби од 1991 наваму, како да се прекинаа и да се изгубија, па новите и младите генерации беа препуштени сами на себе. Опасноста од самоизолација, па оттука и чувството за самодоволност (што за секоја култура е погубно) делумно се ублажи токму со овие вмрежувања кои ги поттикна припадниците на средната генерација културни чинители да го направат генерацискиот мост за новите генерации.

Заклучок за состојбата/предизвиците

Во напорите да се изнајде излез од кризата на модерноста и модернизацијата, а врз основа на сопствените искуства, културата во Република Северна Македонија се наоѓа на сериозен и вистински крстопат. Крстопатот се однесува токму на прашањето: Како оваа сложена и испреплетена културна содржина и суштина да се определи самата себеси во однос на времето и условите во кои се појавува? Оттука, а имајќи предвид дека културата е секогаш пред своето време, за очекување е дека проективноста во идејата за „едно општество за сите“ спроведено преку концептот за интеркултурализам е сериозен предизвик не само за македонското, туку и за секое друго општество. Согледувајќи ги недостатоците и неуспешноста на и, особено, незадоволствата од концептот на мултикултурализмот, новиот концепт на интеркултурализам е уште еден обид, како јавна културна политика, во кој би биле исполнети предусловите за развој на една нова општествена стратегија за новите општествени цели, односно, за еден нов проект.

Успешноста на остварувањето на овој нов проект како целина, во која културата има специфична и важна улога, секако дека ќе зависи од исполнувањето не на партикуларноста на мултикултурализмот, туку на интегративноста на интеркултурализмот, односно, пред сè, на системот во целина. Само така одделните „финансиски, морални, институционални, творечки или економски манифестации“ би можеле да ја остварат својата основна функција и функционалност, од кои ќе произлезат и основните придобивки на еднаквоста и рамноправноста, слободата и напредокот, обезбедувајќи еднакви можности за сите и за секого.

2.4.2. Клучни приоритети и цели

Од Анализата на состојбата во културата произлегуваат следните **клучни приоритети**:

1. Создавање еднакви можности, целосна достапност и вклученост на сите граѓани во развивањето и негувањето на интеркултурализмот и градење заедничките културни вредности и специфичности;
2. Афирмација и развој на меѓусебната почит, разбирање и поддршка на културните различности во општеството, во кое културите на сите заедници, врз основа на развиен интеркултурен дијалог силно соработуваат, меѓусебно се дополнуваат и се збогатуваат.

Од клучните приоритети произлегуваат следните **приоритетни цели**:

- 1.1. Демократизација на културата со развивање кохезивни и инклузивни политики;
- 1.2. Зајакнување на надлежностите и севкупните капацитети и ресурси на институциите од културата и уметноста за креирање и спроведување на проекти кои обезбедуваат култура за сите;
- 1.3. Зајакнување на надлежностите и севкупните ресурси на Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците.
- 2.1. Субвенционирање на програми и содржини кои се залагаат за елиминирање на национализмот, ксенофобијата, етничките стеги, религиозна, родова, полова и секаква друга дискриминација;
- 2.2. Зголемување на бројот на интеркултурните програми и проекти на централно и локално ниво;
- 2.3. Зголемена поддршка за проекти и активности кои ја подигаат свеста и потребата од силен

интеркултурен дијалог, заемно меѓусебно разбирање и еднаква вклученост во заедничката културна и уметничката продукција без оглед на различностите.

2.5 Млади

2.5.1 Анализа на состојбата

Вовед

Младите во Република Северна Македонија ги направија, ги прават и ќе ги прават промените во државата и како такви, тие сакаат да одат напред кон градење општество по нивна мерка. Младите претставуваат движечка сила на модерните демократии кои треба да се во функција на „будно око“ кое ќе биде постојан коректив и носител на демократски промени и напредок на општеството.

Младата популација во РСМ се соочува со сериозни предизвици кои се резултат на неповолната и неконзистентната општествена и економска состојба. Тоа има негативно влијание врз нејзината позитивна проекција за сопствената иднина. Еден од најважните предизвици на младиот човек е како да дојде до пристојна работа и како да се реализира себеси во рамките на својата професија и кариерните аспирации.

За младите да имаат желба и мотив за работа, потребно е да им се понуди можност за работа, да имаат реална конкуренција, каде што може да се натпреваруваат со знаења, идеи и решенија, да им се остави простор и можност да имаат своја улога и да влијаат на општествените текови, да се поттикнува младински активизам, но без, притоа, да се користи процесот на селективност.

Нашето општество за да докаже дека навистина светот останува на младите треба да направи многу повеќе од празните заложби за активно вклучување на младите луѓе во општествените и економските текови. Секојдневно треба да се слушаат заложбите, но и да се сфатат предизвиците и можностите кои можат единствено да ги понудат младите градејќи мостови на пријателство и заедништво.

Затоа, не е потребно само менување на општествената свест, туку конкретни дела и акции, младешки ентузијазам, аспирации, но пред сè знаења, да се стават во функција на целокупниот развој на општеството. Младите мора да бидат вклучени, за да не се оддалечат од општеството.

Стратешки документи во областа млади:

Националната стратегија за млади¹⁰⁴ ги поставува основните принципи и насоки за акција на сите чинители во општеството кои ќе водат кон подобрување на социо-економската положба на младите и кон создавање средина која ќе им овозможи на младите да ги остваруваат своите права, потреби и интереси. Една од клучните вредности определби втемелена во стратегијата е мултикултурализмот, што претставува можност нашето општество да биде препознаено како ресурс и додадена вредност на развојот на сите сфери на општественото дејствување. Согласно националната стратегија за млади, еден од стратешките приоритети е и креирање услови за почитување и заштита на фундаменталните права и слободи, и систематска интеграција и интеракција на различни категории млади. Ова е клучен аспект кој придонесува младите да имаат еднакви можности без оглед на разликите и што е најважно, тие активно да бидат вклучени во процесот на донесување одлуки. Развивајќи го својот потенцијал и учејќи едни за други по различни основи, тие придонесуваат кон општиот развој и благосостојба на Република Северна Македонија.

- **Национална стратегија за вработување во Република Македонија 2016-2020.**¹⁰⁵
- **Ревидиран Акциски план за вработување на млади 2016-2020 година;**¹⁰⁶

¹⁰⁴ Национална стратегија за млади на Република Македонија

(https://www.na.org.mk/tl_files/docs/eplus/2018/eksperti/2/NDzM%202016%20-%202025.pdf)

¹⁰⁵ Министерство за труд и социјална политика, „Национална стратегија за вработување на Република Македонија 2016-2020“, октомври 2015,

<http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/strategii/Nacionalna%20Strategija%20za%20Vrabotuvane%20na%20Republika%20Makedonija%20za%20Vlada%2016102015.pdf>.

- Национален акциски план за вработување 2018-2020;¹⁰⁷
- Оперативен план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2019 година;¹⁰⁸

Во 2019 година Владата преку Министерство за труд и социјална политика има изготвено оперативен план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот¹⁰⁹ каде што има предвидено пакет мерки вклучително и гаранцијата за млади (ГМ) со цел да им обезбеди на младите лица (15-29) во период од четири месеци понуда за вработување, континуирано образование и обука, односно вклучување во некоја од активните програми и мерки за вработување. Вреди да се напомене дека Република Северна Македонија е единствена држава која не е членка на Европската Унија, а ја спроведува Гаранцијата за млади.

Клучни институции/чинители и нивно дејствување

Агенција за млади и спорт: секторот за млади врши работи кои се однесуваат на сферите на интерес и потребите на младите и нивниот развој во Република Македонија. Секторот за млади своите задачи, обврски и задолженија ги извршува во две одделенија и тоа: одделение за младинска политика и обука и одделение за меѓународна соработка. Функции на овој сектор се: воспоставување партнерство помеѓу државните органи и приватниот сектор во областа на вработување на младите луѓе; интеграција на младите во работниот процес, без оглед на социокултурно потекло; воспоставување баланс и соработка помеѓу образованието и обуката со пазарот на работна сила (понуда и побарувачка) и развојот на новите технологии; развивање активна образовна политика, која ќе содејствува на потребата на младите.

Министерство за труд и социјална политика¹¹⁰, чии надлежности се директно поврзани со младите во областите на работните односи, вработувањето и вработеноста, заштита на децата и малолетните лица. Исто така министерството, од аспект на младите, подготвува програми за нивно вработување и спроведува политики за младинско вработување и стекнување одредени вештини за влегување во пазарот на труд.

Агенција за вработување на Република Македонија¹¹¹, чии надлежности вклучуваат зголемување на интеграцијата на долгорочно невработените, младите лица; Поддржување на невработените млади лица до 29 години во основање сопствена фирма/*старт ап*; Одржување обуки за осознавање на претприемништвото, изготвување одржливи бизнис-планови, помош при регистрација, финансиска поддршка за бизнисот; Поддржување на растот на микро и мали претпријатија за креирање нови работни места за млади лица до 29 години; Обуки за стекнување вештини за занимања барани на пазарот на трудот, кариерно советување и профилирање.

Собрание на Република Македонија – Комисија за образование, наука и спорт¹¹² ги разгледува прашањата што се однесуваат за образованието на младите, ученикот и студентскиот стандард; воспоставување меѓународна соработка за прашања кои се однесуваат на образованието, науката, младите и спортот; поттикнување на интелектуалното, културното и научното творештво на младите.

Министерство за образование и наука¹¹³ Министерство за образование и наука е директно насочено кон управување со образованието, кое во најголема мера ги опфаќа младите луѓе. Министерството за образование и наука е директно вклучено во креирање на младински политики,

¹⁰⁶ <http://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nsp>

¹⁰⁷ <http://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nsp>

¹⁰⁸ <http://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nsp>

¹⁰⁹ МТСП (2019). ОПЕРАТИВЕН ПЛАН за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот за 2019 година, Скопје: Влада на РСМ, стр. 46-52.

¹¹⁰ <http://www.mtsp.gov.mk/pocetna.nsp>

¹¹¹ <http://www.avrm.gov.mk/>

¹¹² Собрание на Република Македонија, „Комисија за образование, наука и спорт“, n.d., https://www.sobranie.mk/rabotni-tela-2016-2020-ns_article-komisija-za-obrazovanie-nauka-i-sport-16.nsp.

¹¹³ <http://www.mon.gov.mk/>

преку управување со образовниот систем, стипендиите и учеството на младите во меѓународни образовни програми.

RYCO – Регионална Канцеларија за младинска соработка/Локална канцеларија во РСМ ¹¹⁴е меѓувладина независна институција, креирана од шесте земји на Западниот Балкан, промовирајќи соработка меѓу младите и младинските организации на регионот преку обезбедување грантови и финансиска поддршка за реализација на проекти на национално и регионално ниво и учество во неформално образование на младите.

Национална Агенција за европски образовни програми и мобилност¹¹⁵ има за цел да работи на промоција и спроведување на европските програми во областа на образованието, обуката, младите и спортот во Република Македонија и е администратор на програмата „Еразмус +“ и воедно претставува фактор кој има влијание на насочување на младински политики, особено во поттикнување на европските трендови на младинска политика во македонски контекст.

Во рамките на сите процеси, со цел успешна имплементација на стратегијата, мора да се обезбеди широка вклученост на сите засегнати страни и клучни актери кои дејствуваат директно или индиректно во младинскиот развој во државата. Сите засегнати страни мораат да преземат одговорност за придонес кон спроведувањето на стратегијата имајќи ги предвид ограничените расположливи капацитети на институциите. Целокупниот процес мора да обезбеди хоризонтално и вертикално поврзување на локалните и националните институции, приватниот сектор и младите како краен корисник на оваа стратегија.

Владата на Република Северна Македонија како институција со извршна улога има носечка обврска во обезбедување можности за спроведување на стратегијата. Агенцијата за млади и спорт како тело на Владата одговорно за спроведување и координирање на национално ниво ќе има улога да врши мониторинг и известување за спроведувањето на регуларна основа. Исто така, релевантни државни институции кои се насочени и можат да дадат свој придонес кон спроведување на стратегијата се: Министерство за образование и наука, Министерство за труд и социјална политика, Министерство за култура, основните и средните училишта, универзитетите.

Клучна улога овде би имал и граѓанскиот сектор кој треба да ги насочи своите капацитети при јакнење на младите да бидат независни и самостојни, да бидат проактивни, да учат едни со други, да живеат во заедништво и бидат активни чинители во социополитичкиот развој на Република Северна Македонија. Не смеат да се забораваат ниту локалните власти кои треба да одржуваат продуктивна и конструктивна комуникација и соработка со младите и граѓанскиот сектор на локално ниво со цел соодветно спроведување на целите и на приоритети од документот во инклузивен и консултативен процес.

Проценка на состојбата

Речиси триесетина години по етаблирањето на независна и самостојна држава која ги спроведува и негува процесите на демократизација и европеизација, статусот на младите сè уште не е конкретно уреден во законска рамка. Сето она што е опфатено во постојните позитивни прописи во многу мала мера го третира и уредува прашањето, положбата и улогата на младите, и со тоа се наведува на податокот дека Република Северна Македонија сè уште нема донесено **Lex specialis**, односно отсуствува посебно законско решение за младите во кој би се уредил статусот, начинот на организирање и регистрација, формите на делување на младите и вклучување во општествените процеси¹¹⁶.

---

¹¹⁴<https://www.rycowb.org/> ; https://www.rycowb.org/?page_id=3184

¹¹⁵<https://www.na.org.mk/index.php/mk/kлучna-akcija-1.html>

¹¹⁶Процесот на креирање на Закон за младинско учество и младински политики е почнат и интензивно се работи на него. Со овој закон ќе се утврдат потребите, правата и обврските на младите. Од добиените информации законот треба да биде донесен во текот на 2019 година

Според „Студијата за младите во Република Македонија“¹¹⁷ на просторите на нашата држава младите во поголем дел или 70 отсто (%) сметаат дека тешко ќе успеат да се вработат со формалното образование што го имаат стекнато. 44 отсто (%) од младите не работат според професијата што ја имаат, а се наведува дека само 25 отсто(%) од младите се спремни да започнат сопствен бизнис, дури 80 отсто (%) од полнолетната млада генерација сè уште живеат во заедница со родителите, а притоа само 51 отсто (%) самостојно донесуваат одлуки, нешто повеќе од половина од анкетираниите млади или 53 отсто (%) се решени или размислуваат да заминат надвор од земјата или во голема мера младите луѓе во државата сметаат дека немаат никакво влијание врз општествените процеси, како и врз централната и локалната власт. Мора да се наведе податокот дека стапката од 47,3 отсто (%) од невработените во државата Македонија¹¹⁸ се помеѓу 15 и 24 години¹¹⁹. Скоро половина од населението на таа возраст нема сопствен приход. Во 2015 година 92 792 до 29 години, односно 43 793 до 24 години се невработени.

Согласно последната „Студија за млади на Северна Македонија 2018/2019“ објавена со поддршка на Фондација Фридрих Еберт¹²⁰, во минатото доминантна основа врз која се засновала нееднаквоста и се вршела политичката мобилизација била преку социјалната и класната припадност, но денес таа е манифестирана преку културната припадност, доколку под овој поим ги подведеме расните, етничките, религиозните, јазичните социјални групи.

Во рамките на истражувањето, најчеста форма на дискриминација е онаа по политичките убедувања (12,9%) и по етничко потекло (9%), додека сексуалната ориентација и јазикот кои го зборуваат младите најмалку е причина за дискриминација. Младите сметаат дека токму политичката припадност на граѓаните се јавува како најзначаен фактор за привилегиран третман во општеството.¹²¹

Во рамките овие појави на дискриминација, постои и уште една форма која зема сè поголем замав и е присутна токму меѓу младите луѓе, а тоа е дискриминацијата на социјалните мрежи, кој настанува од нетолерантноста меѓу мнозинството и други малцинства што доведува до создавање јавен простор каде што која било различност што отстапува од општоприфатените норми е дискриминирана.

Во период на сериозни општествени промени кои се случуваа години наназад, иако постои тенденција на зголемување на ментална свест и прифаќање прогресивни идеи и нови можности, сепак сè уште постои високо ниво на дискриминација и стереотипи кон различностите кои се длабоко вкоренети во ставовите и секојдневното живеење на младите луѓе. Ова отвора широко поле за справување со сите овие предизвици и маани со кои треба да се справат креаторите на политики и носителите на одлуки, но пред сè и младите, со цел да се искоренат и директно да се влијае на овие негативни форми и трендови.

Заклучок за состојбата и предизвиците

Врз основа на горенаведените истражувања, препораките за надминување на негативните појави и трендови би се преземале во следните сфери и тоа: Образованието (средно и високо образование), Спортот (масовно учество на младите во спортот – професионално и рекреативно и зголемување на бројот на млади кои спортуваат), Јавниот и социјалниот живот на младите

---

¹¹⁷ Група професори од УКИМ, (2016). Студија за младите во Република Македонија 2016, Скопје: Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Печати: Европа 92 – Кочани.

¹¹⁸ Јаќимовски Јорде, (2016). Младите на пазарот на трудот, Скопје Студија за младите во Република Македонија 2016, Скопје: Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Печати: Европа 92 – Кочани, стр. 31.

¹¹⁹ Македонија во бројки, (2016). Скопје: Издавач: Република Македонија, Државен завод за статистика, стр.61.

¹²⁰ Топузовска, Лактовиќ, М., Борота Поповска, М., Серафимовска, Е. Цекиќ, А. Старова, Н. (2019). Студија за млади во Северна Македонија 2018/2019, Скопје: Фондација Фридрих Еберт – Скопје, печати bub Bonner Universitats Buchdruckerei,

¹²¹ Топузовска, Лактовиќ, М., Борота Поповска, М., Серафимовска, Е. Цекиќ, А. Старова, Н. (2019). Студија за млади во Северна Македонија 2018/2019, Скопје: Фондација Фридрих Еберт – Скопје, печати bub Bonner Universitats Buchdruckerei,, стр.50

(кафетерии, дискотеки, кино, театарски претстави, перформанси), Јавниот превоз (автобуси, возови итн.), Религија и вера, Формално и неформално образование и Граѓанскиот сектор.

Од овие причини и во ситуација на евидентни етнички, социјални разлики и разединето општество кај нас е потребна широка и специјализирана акција од сите релевантни институции, граѓански организации, како и поединци од повеќе области во функција на надминување на разликите кај младите и нивно зближување и помирување во однос на етничко, социјално, религијско, партиско, полово и сексуално ниво. Образованието, културата, спортот и останатите општествени сегменти кои се достапни за младите луѓе, гледано од повеќе сегменти се идеален модус за поттик, приближување и запознавање на младите со вредностите на фер-плејот, почитта, различноста, толеранцијата и заедништвото. Конкретните активности кои ги препорачуваме се:

1. Донесување посебен Закон со кој ќе се уреди статусот на младите, нивното здружување и учество во општествените процеси и негово усогласување со останатите документи и акти кои се на сила во РСМ,
2. Младинските организации се едногласни во ставот дека е потребно нивно здружено и организирано дејствување со цел поуспешно да се застапуваат и да се претставуваат интересите на младите луѓе,
3. Потребно е поголема вклученост на младите луѓе во процесот на одлучување од страна на релевантните институции и тоа: АМС, МОН, МТСП и Владата, како и Универзитетите во Република Северна Македонија и основните и средните училишта
4. Да се потенцира неформалното учење за млади со акцент на толерантноста, непочитувањето на другиот различен од себе, говорот на омраза и криминал од омраза, како и интеркултурализмот
5. Се наметнува потребата од поквалитетно образование за млади, особено во делот на промената на наставните планови и програми за основно и средно образование и наставните програми на универзитетите,
6. Во соработка со релевантните институции: МВР, јавното обвинителство, МОН, АМСМ да се зголеми безбедноста на младите во јавниот живот, спортот и останатите сегменти каде што се случува насилство помеѓу младите,
7. Активности за подигнување на јавната свест, особено кај младите, за суштината на поимите политика, религија и вера и предочување на јасната разлика меѓу политиката и партија, религија и религијска припадност,
8. Да се мотивира Владата на РСМ за доследно и прецизно спроведување на позитивните мерки за подигање на квалитетот на младите луѓе, особено во делот на вработување, социјална и здравствена заштита и образованието.

2.5.2 Клучни приоритети и цели

Приоритет 1. Промовирање на ненасилството, толеранцијата и интеркултурната комуникација меѓу младите и елиминирање на говорот на омраза и криминалот од омраза

Приоритетна цел 1.1. Да се намали и елиминира степенот на насилството, нетолерантноста, говорот на омраза и криминалот од омраза

Приоритет 2. Намалување на етноцентризмот помеѓу младите и изолација на различни моногрупаии, учество во заеднички активности и меѓусебна интеракција

Приоритетна цел 2.1. Унапредување на наставните програми и техники во основното, средното и високото образование, вклучувајќи ја и практичната настава во средно и високо образование

Приоритетна цел 2.2. Доследно и конзистентно спроведување на политиките за едно општество и интеркултурализам кои се однесуваат за младите

Приоритетна цел 2.3. Млади со еднакви можности и нивна вклученост во процесите на донесување одлуки

Приоритетна цел 2.4. Воспоставен систем за детектирање говор на омраза и криминал од омраза на локално и на национално ниво

Приоритетна цел 2.5. Намалена сегрегација и дискриминација на младите

2.6 Медиуми

2.6.1. Анализа на состојбата

Вовед

Медиумите се моќен инструмент преку кој во општествената практика се пренесува и негува концептот на интеркултурализам. Дефиницијата на медиумскиот плурализам го содржи и културниот плурализам, односно правичното претставување и изразување на различните културни и општествени групи во медиумите. Во оваа смисла, како што е дефинирано и во Националната стратегија за развој на културата во Република Северна Македонија во периодот 2018-2022 година¹²², културниот идентитет не ги подразбира само етничките заедници, туку акцент се става на негување на разноликоста, што вклучува групи со различни специфики базирани на различниот социјален или класен статус, род, сексуалност, посебни потреби, итн.

Пристапот на различните заедници до медиумите е дел од нивното темелно човеково право на слобода на изразување. Иако пристапот до медиумите, сам по себе, не претставува човеково право, тој е еден од клучните предуслови за ефикасно остварување на правото на слобода на изразување во практиката. Слободата да се застапува одредено мислење без никакво вмешување и можноста секој да прима и да дава информации и идеи преку медиумите и без оглед на границите се пропишува и во член 19 од Универзалната декларација за човекови права¹²³, како и во член 19 од Меѓународниот пакт за граѓанските и за политичките права¹²⁴.

Следствено, една од заложбите на Владата во Програмата за работа за 2017-2020¹²⁵ е да гради мултикултурно општество во насока на поголема интеркултурна комуникација и градење дух на почитување и културен плурализам, што, меѓу другото подразбира и поттикнување програмски содржини во кои ќе бидат вклучени претставници на сите заедници кои живеат во државата.

Уставната и законската рамка на Република Северна Македонија (PCM) на припадниците на различните културни заедници им го гарантира правото на слобода на изразување, како и на основање автономни и независни медиуми. Регулативата посебно го обврзува јавниот радиодифузен сервис да емитува разновидни програми наменети за сите делови на општеството и да ги задоволува информативните, едукативните, културните и другите потреби на припадниците на различните културни групи и заедници. Во рамките на Вториот програмски сервис на Националната радиотелевизија (НРТ) се емитуваат програми на сите немнозински заедници што се наведени во Уставот. Иако комерцијалните и непрофитните медиуми имаат помалку законски обврски од јавниот радиодифузен сервис и тие остваруваат дејност од јавен карактер и имаат обврска да емитуваат програма во која се води грижа за културните различности.

Сепак, истражувањата упатуваат на тоа дека состојбата е доста сериозна кога станува збор за социјалната инклузивност на медиумскиот систем „бидејќи пристапот до медиумите на луѓето со попреченост, на жените и на маргинализираните групи, како и лошата состојба со медиумската писменост, се системски проблеми што ургентно треба да се адресираат“¹²⁶. Освен тоа, „програмите на јазиците на немнозинските заедници во јавниот сервис функционираат како посебни паралелни

¹²²Собрание на PCM, *Национална стратегија за развој на културата во PCM 2018-2022*, Скопје, достапно на:

https://drive.google.com/file/d/1gfzA76RBOTS1_A00fNn62n352E3nr8kB/view

¹²³ООН, *Универзална декларација за човекови права*, достапно на: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

¹²⁴ООН, *Меѓународен пакт за граѓанските и политичките права*, достапно на:

<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf>

¹²⁵Влада на СРМ, *Програма за работа на Владата 2017-2020*, Скопје, достапно на:

https://vlada.mk/sites/default/files/programa/2017-2020/Programa_Vlada_2017-2020_MKD.pdf

¹²⁶Институт за истражување на општествениот развој РЕСИС, *Мониторинг на медиумскиот плурализам во Европа: Примена на Мониторот на медиумскиот плурализам 2017 во Европската Унија, Македонија, Србија и Турција* (Скопје: РЕСИС, 2018), достапно на: https://resis.mk/wp-content/uploads/2018/11/Macedonia_MPM2017_narrative_report_MK_FINAL.pdf

редакции што фокусот го ставаат примарно на сопствената етничка заедница и кои настаните ги „врамуваат“ и ги „набљудуваат“ доминантно од аголот на сопствената заедница. Особено загрижува тенденцијата на еднострано користење на изворите по етничка линија¹²⁷. На потребата, пак, од подигнување на свеста кај медиумите за спречување на деградирачкото претставување, односно за промовирање имиџ за жените во медиумите и преземање активности во таа насока се содржани препораки и во Шестиот периодичен извештај по Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жената.¹²⁸

Анализа на јавните политики

Во медиумската сфера, правата на заедниците се целосно гарантирани уште со **Уставот** од 1991 и со првиот **Закон за радиодифузната дејност од 1997 година**. Слободата на изразувањето, слободата на говорот, јавниот настап и јавното информирање, како и слободното основање институции за јавно информирање се гарантира во членот 16 со Уставот.¹²⁹ Истиот член го гарантира и слободниот пристап до информациите, слободата на примање и пренесување информации. Според членот 48 од Уставот, кој во 2001 година беше изменет и дополнет, на припадниците на заедниците им се гарантира правото слободно да го изразуваат, да го негуваат и да го развиваат својот идентитет и особености.

Остварувањето на правата на немнозинските заедници во медиумската сфера¹³⁰ подетално беше уредено уште со првиот **Закон за радиодифузната дејност**, усвоен во 1997 година. Во овој Закон беше утврдена обврска за јавниот радиодифузен сервис, освен на македонски јазик, да емитува програми и на јазиците на немнозинските заедници (член 45).

Во Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги¹³¹ се утврдува дека аудио и аудиовизуелните медиумски услуги не смеат да содржат програми со кои се поттикнува или шири дискриминација, нетрпеливост или омраза врз основа на раса, боја на кожа, потекло, национална или етничка припадност, пол, род, сексуална ориентација, родов идентитет, припадност на маргинализирана група, јазик, државјанство, социјално потекло, образование, религија или верско уверување, политичко уверување, друго уверување, попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, лично својство и општествен статус, или која било друга основа.

Националната радио-телевизија (НРТ), како јавен сервис, и натаму има најголеми законски обврски во поглед на негувањето на јазичната разноликост и културниот идентитет на немнозинските заедници. Законот определува дека НРТ е должна да развива и планира програмска шема во интерес на целокупната јавност, а програмите да бидат наменети за сите сегменти на општеството без дискриминација, притоа водејќи сметка за специфичните општествени групи. Освен тоа, според **Законот**, НРТ обезбедува најмалку еден телевизиски програмски сервис на македонски јазик, еден програмски сервис на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните различен од македонскиот јазик, кои ќе емитуваат програма 24 часа секој ден во неделата, како и еден телевизиски програмски сервис кој ќе емитува програма на јазиците на другите немнозински заедници.“ (член 107). Во истиот член се нагласува дека НРТ обезбедува најмалку два програмски сервиса на македонски јазик на радиото, еден сервис на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните, кој е различен од

¹²⁷ Мицевски, И., Трпевска, С., Трајкоска, Ж. *Известување од паралелни светови: медиумите на заедниците во Македонија* (Скопје: Институт за комуникациски студии, 2013)

¹²⁸ Достапен на: <http://www.mtsp.gov.mk/rodova-ramnopravnost.nspix>

¹²⁹ Собрание на РСМ, *Одлука за прогласување на Уставот на РСМ*, Скопје, достапно на: <https://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/UstavnaRmizmeni.pdf>

¹³⁰ Сферата на печатените медиуми во РСМ не е уредена со ниту еден закон, односно правото на немнозинските заедници да основаат печатени медиуми директно произлегува од Уставот.

¹³¹ Собрание на РСМ, *Указ за прогласување на Законот за изменување и дополнување на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги*, достапно на: <http://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/11/001-Zakon-za-izmenuvanje-i-dopolnuvanje-na-ZAAVMU-248-18-od-31.12.2018-odina.pdf>

македонскиот јазик, кои емитуваат програма 24 часа секој ден во неделата и еден програмски сервис на јазикот што го зборуваат другите немнозински заедници, кој ќе се емитува 24 часа“.

Во Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението¹³² е утврдено дека припадниците на заедниците имаат право на информирање на свој јазик преку електронските и печатените медиуми (член 6).

Во Законот за електронски комуникации¹³³ (член 127) е предвидено Агенцијата за електронски комуникации да може во Планот за доделување и користење радиофреквенции да утврди обезбедување соодветна јавна електронска комуникациска услуга во одреден радиофреквенциски опсег, доколку тоа е неопходно за: поттикнување на културен и јазичен диверзитет и плурализам на медиумите, на пример, за обезбедување радио или телевизиско емитување.

Кривичниот законик содржи одредби со кои се криминализира говорот на омраза. Поконкретно, со член 394-г се определува дека „тој што преку компјутерски систем во јавноста шири расистички и ксенофобичен пишан материјал, слика или друга репрезентација на идеја или теорија која помага, промовира или поттикнува омраза, дискриминација или насилство, против кое било лице или група, врз основа на пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, или на која било друга основа предвидена со закон или со ратификуван меѓународен договор, ќе се казни со затвор од една до пет години“.¹³⁴

Резолуциите, повелбите и препораките на СоЕ¹³⁵, кои се вградени во уставната и законската рамка, имаат за цел да овозможат ефикасна и доследна примена на правото на слобода на изразување. Нивната цел е да го обезбедат „преточувањето“ на општите принципи на слободата на изразување утврдени во членот 10 на Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) во законите, политиките и практиката на државите - членки на СоЕ.

Во Препораката CM/Rec(2018)1 на СоЕ за плурализам во медиумите и транспарентност на медиумската сопственост¹³⁶, државите се охрабруваат да усвојат регулаторни и политички мерки со цел унапредување на расположливоста, наоѓањето и пристапноста до најразновидни медиумски содржини, како и застапеноста на целиот диверзитет на општеството во медиумите, вклучувајќи и поддршка на иницијативи за тие цели од страна на медиумите.

---

¹³²Собрание на РСМ, Указ за прогласување на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РСМ, достапно на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2014/11/%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D-%D0%9D%D0%90-%D0%90%D0%93%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%88%D0%90.pdf>

¹³³Собрание на РСМ, Указ за прогласување на Законот за електронски комуникации, достапно на: http://www.mio.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/legislation/Zakon%20za%20elektronskite%20komunikacii_2014.pdf

¹³⁴Кривичен законик, достапно на: <http://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2016/03/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD-%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf>

¹³⁵Во овој документ се дава краток приказ само на документите на Советот на Европа, бидејќи Република Северна Македонија е членка на оваа организација. Инаку, правата на националните немнозински заедници се загарантирани и со други меѓународни инструменти: Универзалната декларација за човекови права, Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, Меѓународниот пакт за економски културни права, Декларација на ОН за заштита на правата на лицата што припаѓаат на национални или етнички, религиозни и јазични малцинства, итн.

¹³⁶Препораката е усвоена од Комитетот на министри на 7 март 2018 година, на 1309-та средба на замениците-министри, достапно овде: <https://rm.coe.int/recommendation-2018-1-on-media-pluralism-macedonian/16808c9c79>

Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства¹³⁷ (РКНМ) и Европската повелба за малцински јазици (ЕПМЈ)¹³⁸, содржат и обработуваат специфични аспекти на правото на слобода на изразување, во согласност со нивниот тематски фокус. Во последното Мислење на советодавниот комитет (СК) од 2016 година се нагласува дека „не е постигнат забележителен напредок во промоцијата на толеранција, заемно разбирање, почит и интеркултурен дијалог“¹³⁹. Потоа, се укажува дека „во медиумите честопати се засилуваат негативните стереотипи и инфламаторен говор, што понатаму ги зајакнува општествените поделби по етничка линија и предизвикува широк спектар на меѓуетнички инциденти“.¹⁴⁰ Во овој контекст, СК нагласува дека е „неизбежно меѓу новинарите и медиумските професионалци да се поттикнува свеста за постоечките етички стандарди, со цел да се зајакне нивниот професионализам и да се обезбеди дека негативното стереотипизирање на одредени групи во општеството и навлегувањето на говорот на омраза нема да се прифати како нормално однесување меѓу медиумите“.¹⁴¹ Во исто време, СК жали што не постојат поддршка или субвенции за помалите медиуми што работат на јазиците на немнозинските заедници и/или ги претставуваат позициите на немнозинските заедници.

Во **Националната стратегија за еднаквост и недискриминација за периодот 2016-2020** на Владата на РСМ¹⁴², медиумите се наведуваат како главен социјален партнер во заштитата од дискриминација на национално ниво.

Концепцијата за интеркултурно образование на Министерството за образование и наука на РСМ¹⁴³ од 2015 година опфаќа „воспоставување професионален линк на воспитно-образовните институции со локалните и националните медиуми“ (стр.58), како и „информирање и запознавање на медиумите со активностите на воспитно-образовните институции во сфера на интеркултурно образование“ (стр.59).

Општа слика за медиумите на немнозинските заедници

На јавниот радиодифузен сервис, програми на јазиците на етничките заедници се емитуваат и на Националната телевизија и на Националното радио. На Националната телевизија, од 2002 година, овие програми се емитуваат на Вториот сервис. „Притоа, најмногу програма се емитува на албански јазик, потоа на турски јазик, додека редакциите на ромски, српски, влашки и босански јазик имаат по околу два часа програма во неделата. На Националното радио, пак, неделно се емитуваат 119 часа програма на албански јазик, 35 часа програма на турски јазик и по 3 часа и 30 минути на влашки, ромски, босански и српски јазик“.¹⁴⁴ Вкупно 45 ТВ станици и 70 радија емитуваат програма во комерцијалниот радиодифузен сектор во државата¹⁴⁵ во 2019 година. Од нив, 17 телевизии и 14 радија емитуваат програми на некои од јазиците на етничките заедници (албански, турски, бошњачки, ромски и српски).

¹³⁷ Council of Europe, *Framework Convention for the Protection of National Minorities*, Strasbourg, достапно на:

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_Text_FCNM_mk.pdf

¹³⁸ Република Македонија ја потпиша оваа Повелба на 25 јули 1996 година, но таа сè уште не е ратификувана, што значи и сè уште не е обврзувачка.

¹³⁹ Види стр. 6 од Четвртото мислење на Советодавниот комитет од 24 февруари 2016 година. Достапно на:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d23e3>

¹⁴⁰ Ibid, стр.6

¹⁴¹ Ibid

¹⁴² Влада на РСМ, *Национална стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020*, достапно на:

http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/dokumenti/7.7_Strategija%20za%20ednakvost%20i%20nediskriminacija.pdf

¹⁴³ На 14 јануари 2016 година, Министерството за образование и наука на РСМ ја прифати новата Концепција за

интеркултурно образование како официјален документ на МОН. Достапно на <http://www.mon.gov.mk/images/Koncepcija-mk.pdf>

¹⁴⁴ Тунева, М., *Анализа за правата и известувањето за етничките заедници во медиумската сфера*, (Скопје, АОПЗ: 2013)

Достапно на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2015/01/МК-%C0%ED%E0%EB%E8%E7%E0%F2%E0-%ED%E0-%D2%F3%ED%E5%E2%E0.pdf>

¹⁴⁵ Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Регистер на телевизии*, достапно на: <http://avmu.mk/registar-na-televizii/>

Во секторот на печатени медиуми во државата¹⁴⁶, на албански јазик се објавуваат: дневниот весник Коха, Лајм, магазинот Заман Шќип, списанијата за ученици Мини либи и Либи и месечниот магазин Шења. Од печатените изданија на другите заедници, се издаваат: на турски јазик - месечниот весник Јени Балкан, двомесечниот магазин Бахче и неделниот весник Јени Балкан Хафтал'к Билтен и Заман (како неделник и месечен весник).

Во државата функционираат и онлајн медиуми кои објавуваат содржини на јазиците на етничките заедници. Поголемиот број се на албански јазик, но отсуствува сеопфатен извор на податоци за медиумите кои работат на јазиците на мнозинските заедници. „Еден од начините за утврдување на сопствеништвото на онлајн медиумот е преку Марнет, кој ги регистрира мк domeјните во државата“.¹⁴⁷

Државната новинска агенција МИА своите содржини ги објавува и на албански јазик, но не и на јазиците на другите мнозински заедници. Од приватните субјекти, функционира и една приватна новинска агенција на албански јазик (INA - IliriaNewsAgency).

Клучни институции/чинители и механизми за заштита на правата на различните заедници и културни идентитети во медиумите

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (Агенцијата за ААВМУ), како самостојно и независно непрофитно регулаторно тело, има обврска да се грижи за поттикнување на плурализмот и разновидноста на содржините во медиумската сфера и за постигнување на целите на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Во Програмата за работа на Агенцијата за 2019 година¹⁴⁸ е наведено дека таа ќе го следи исполнувањето на програмските обврски на радиодифузерите, преку програмски надзор врз радио и телевизиските сервиси на јавниот радиодифузен сервис, трговските радиодифузни друштва и непрофитните радиодифузни установи, а меѓу програмските обврски кои ќе бидат предмет на надзорот е и поттикнувањето и заштитата на културниот идентитет. Агенцијата, исто така, има надлежности да спроведува мониторинг врз содржините во медиумите што би можеле да поттикнат омраза. Случаите на говор на омраза ги анализира и во согласност со правилата од „Водичот на мониторинг на говорот на омраза“¹⁴⁹.

Комисијата за заштита од дискриминација (КЗД), во согласност со Законот за спречување и заштита од дискриминација¹⁵⁰, има обврска „да ја информира јавноста со случаите на дискриминација и да презема активности за промоција и едукација на еднаквоста, човековите права и недискриминација (член 24)“.

Агенцијата за остварување на правата на заедниците (АОПЗ) го следи остварувањето и унапредувањето на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението

---

¹⁴⁶ Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Регистер на издавачи на печатени медиуми*, достапно на: <http://avmu.mk/pechateni-mediumi/>

¹⁴⁷ ЗНМ, *Препораки за одговорни онлајн медиуми*, (ЗНМ:2017), достапно на: <http://znm.org.mk/wp-content/uploads/2016/03/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%BE%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8-%D0%BE%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D1%98%D0%BD-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B8-%D0%BD%D0%BE%D0%B5%D0%BC%D0%B2%D1%80%D0%B8-2017.pdf>

¹⁴⁸ Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Програма за работа за 2019 година*, достапно на <http://avmu.mk/wp-content/uploads/2018/12/3.-%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-2019-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf>

¹⁴⁹ Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Водичот на мониторинг на „говорот на омраза“ на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги*, достапно на: <http://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/05/Vodic-zamonitoring-za-govorot-na-omraza-Mak.pdf>

¹⁵⁰ Собрание на РСМ, *Закон за спречување и заштита од дискриминација*, достапно на: http://www.mps.mk/wp-content/themes/mps/pravni-akti-pdf/PT_na_Zakon_za_sprecuvanje_i_zastita_od_diskriminacija_177_14102015.pdf

во државата. Меѓу другото, според Законот¹⁵¹, Агенцијата се грижи и за: одржување комуникација со јавноста и другите целни групи преку медиумите и ажурирање на веб-страницата на Агенцијата (член 13). Стратешки приоритет на АОПЗ во програмската област на информирање и медиуми е унапредување на правото на информирање на мајчин јазик на припадниците на заедниците, додека стратешката цел на програмата е подобро информирање во медиумите на јазиците на заедниците. Во 2013 година изработена е Анализа за правата и известувањето за етничките заедници во медиумската сфера¹⁵², во која, меѓу другото, се препорачува посилено вмрежување и размена на информации меѓу медиумите на етничките заедници, граѓанскиот сектор и 'мејнстрим' медиумите. Во 2015 година е подготвена Анализа на правото на пристап до медиумите и правото на информирање на заедниците на локално ниво. Во неа се укажува дека е неопходно да се работи на сеопфатна анализа на различни контексти, односно професионален, институционален, комерцијален, културен и сл. и начинот на кој секој од нив влијае врз претставувањето на помалкубројните заедници во медиумите. Освен тоа, се упатува на потребата од подготовка на комплексна и повеќеслојна стратегија заради постигнување позитивни промени во оваа сфера. Една од препораките на Партиципативниот форум на АОПЗ беше Владата да донесе стратегија за медиумско претставување на помалкубројните заедници, како и да се одвојат буџетски средства за реализација на програми и акциски планови поврзани со пристапот на помалкубројните заедници до медиумите.

Посебни надлежности, особено во однос на дискриминацијата по основа на етничка припадност, има **Секретаријатот за спроведување на Рамковниот договор** (ССРД). Една од надлежностите на ССРД¹⁵³ е „обезбедување редовно и навремено информирање на јавноста за процесот на спроведување на Охридскиот рамковен договор (ОРД)“. Стратегијата на ССРД за информирање и комуникација со јавноста, подготвена за периодот 2010-2012 година¹⁵⁴, се фокусира на потребата од активна комуникација со јавноста и медиумите, со цел да се постигне промоција и презентација на политиките што се поврзани со реализацијата на ОРД.

Народниот правобранител (НП) е орган кој, меѓу другото, според Законот¹⁵⁵ презема дејствија и мерки за заштита на начелата за дискриминација и соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците во органите на државната власт, органите во ЕЛС и јавните установи и служби. Во Програмата за работа на НП за 2017 година¹⁵⁶ е потенцирано дека, во функција на транспарентно дејствување на институцијата, НП редовно ќе одржува средби со претставници на медиумите во контекст на навремено запознавање на граѓаните за степенот на остварувањето и заштитата на човековите права по конкретни предмети и воопшто.

Во рамки на Собранието на РСМ, како работно тело, функционира **Постојаната комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот**, која разгледува начелни прашања, предлози и мислења во врска со остварувањето на одредбите на Уставот, закони и други прописи и акти од значење за остварување и заштитата на слободите и правата на граѓанинот.

---

¹⁵¹Собрание на РСМ, *Указ за прогласување на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РСМ*, достапно на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2014/11/%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D-%D0%9D%D0%90-%D0%90%D0%93%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%88%D0%90.pdf>

¹⁵²Тунева, М., *Анализа за правата и известувањето за етничките заедници во медиумската сфера*, (Скопје, АОПЗ: 2013) Достапно на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2015/01/МК-%C0%ED%E0%EB%E8%E7%E0%F2%E0-%ED%E0-%D2%F3%ED%E5%E2%E0.pdf>

¹⁵³Во тек е процес на трансформирање на Секретаријатот за спроведување на Рамковниот договор во ново Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците.

¹⁵⁴Комуникациската стратегија за ССРД е подготвена од авторот на оваа Анализа.

¹⁵⁵Собрание на РСМ, *Закон за народниот правобранител*, достапно на: <http://ombudsman.mk/upload/documents/Zakon%20na%20NP.PDF>

¹⁵⁶Народен правобранител, *Програма за работа за 2017 година*, достапно на: <http://ombudsman.mk/upload/Programa%20za%20rabota/2017/Programa%20za%20rabota-2017.pdf>

Комитетот за односи меѓу заедниците е постојано работно тело на Собранието, кое разгледува прашања во врска со односите меѓу заедниците во РСМ, меѓу кои и остварувањето на правото на изразување на идентитетот и особеностите на заедниците кои не се мнозинство во информирањето. За промоција и следење на родовата еднаквост во сите полиња на општественото живеење во 2006 година е формирана собраниската Комисија за еднаквост меѓу мажите и жените, чија заложба е да работи во партнерски однос и со медиумите.

Министерства со посебни надлежности за еднаквост/недискриминација се: Министерството за труд и социјална политика - МТСП, Министерството за внатрешни работи – МВР, Министерството за локална самоуправа – МЛС, Министерството за правда – МП, Министерството за образование и наука – МОН, Министерството за здравство – МЗ и други.

Главни тела за прашањата на еднаквост и недискриминација во единиците на локалната самоуправа се **комисиите за односи меѓу заедниците** (задолжителни за општини со мешан етнички состав) и **комисиите за еднаквост меѓу жените и мажите** (кои треба да се воспостават во сите општини). Тие се советодавни тела на советите на општините и расправаат прашања од своја надлежност, а нивните препораки се земаат предвид од страна на советите. **Граѓанските организации и образовните институции** во континуитет ја истражуваат состојбата со законодавството, состојбата со концептот на еднаквост и недискриминација и учествуваат во негова промоција. Некои од нив имаат мошне значајна улога во промоцијата на концептот на интеркултурализмот во медиумите и во формалната и неформалната едукација на новинарите, а во овој контекст издвојуваме неколку во чијшто примарен фокус е работата на медиумите и новинарите: Здружението на новинари (ЗНМ), Советот за етика во медиумите (СЕММ), Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници (ССНМ), потоа Македонскиот институт за медиуми (МИМ), Центарот за развој на медиумите (ЦРМ), ЦИВИЛ Медиа, и др.

Бројни граѓански организации и мрежи на организации во рамки на својата мисија имаат предвидено работа со медиумите, залагајќи се за еднаквост, недискриминација и почитување на основните човекови права.¹⁵⁷ Активности околу развивањето на професионалните стандарди во новинарството и медиумите имаат и образовните и истражувачките организации, како што се Институт за комуникациски студии, Високата школа за новинарство и односи со јавноста, Институтот за истражување на општествениот развој РЕСИС, итн.

И покрај мноштвото институции и организации кои работат во оваа сфера, оценката за нивното функционирање има значителни слабости. Што се однесува до работењето на КЗД оценките во минатогодишниот Извештај на ЕК за државата остануваат негативни. „Потребно е да се решат постојаните недостатоци во работата на Комисијата, вклучително и во поглед на нејзината непристрасност и независност... Јавноста има мала доверба во оваа Комисија... неколкуте случаи на наведен говор на омраза пренесени од АААВМУ не биле проследени од КЗД или Јавното обвинителство...“¹⁵⁸. Инаку, иако КЗД поседува комуникациска стратегија, изработена во 2013 година¹⁵⁹, голем дел од планираните активности не се спроведени во пракса, како што е, на пример, комуникацијата со медиумите и редовна соработка со нив.

---

¹⁵⁷ Во Анализата наведуваме некои од нив, како што е, на пример, Фондацијата отворено општество, Мрежата за заштита од дискриминација, Коалицијата „Маргини“, Хелсиншки комитет за човекови права, Институтот за човекови права, Македонскиот центар за меѓународна соработка, Женската граѓанска иницијатива АНТИКО, Здружението за еманципација, еднаквост и солидарност на жените ЕСЕ, Националниот совет за родова рамноправност, ЛГБТИ - Центарот за поддршка, „СОНЦЕ“ - Асоцијација за демократски развој на Ромите, Европскиот центар за права на Ромите, „Месечина“ - Дебар, ДРОМ Куманово, Полио Плус - Движење против хендикеп, Здружение за поддршка на лица со ментални болести, останати маргинализирани групи итн. Листата не ги исклучува и сите други активни граѓански организации, мрежи и коалиции кои дејствуваат во насока на промоција на концептот на еднаквост, недискриминација и почитување на човековите права.

¹⁵⁸ [Извештај на ЕК за РМ 2018 година](#)

¹⁵⁹ Стратегијата е изработена во рамки на стратешкото партнерство со Мисијата на ОБСЕ во Скопје, а како дел од проектот „Поддршка за натамошен развој на ефективна инфраструктура за еднаквост“.

Како слабо се оценува и спроведувањето на политиките поврзани со мнозинските заедници од страна на релевантните институции. „Ова е поради нејасниот мандат на институциите, отсуството на меѓуинституционална соработка, недостигот на ресурси и недостигот на политичка волја.... мнозинските заедници сè уште се стереотипизираат во медиумите и на Интернет“.¹⁶⁰

Работата на Народниот правобранител се оценува како ефикасна, и покрај недостигот на капацитети, а јавноста го препознава Омбудсманот како главна институција за заштита на човековите права.

Во Оценката за спроведување на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението¹⁶¹, се констатира дека не е обезбедена финансиска поддршка за нови (документарни) емисии на јазиците на заедниците поради неосновањето на посебниот фонд на АОПЗ регулиран со членот 17 од ЗУЗПЗ.¹⁶² Од друга страна, како што е нагласено во оценката, информирањето за работата, програмите и активностите на Агенцијата е слабо и тоа има директно влијание врз неинформираноста на припадниците на заедниците за нивните права. Во Извештајот за остварување и заштита на правата на етничките заедници на локално ниво¹⁶³ се констатира дека државните и локалните институции не направиле доволно да ги промовираат комисиите за односи меѓу заедниците меѓу граѓаните и тоа создало простор за спекулации за тоа која е нивната улога.

Активности и чекори во афирмацијата на интеркултурализмот во медиумите

Еден од позначајните чекори во развојот на областа на национално ниво е формирањето Мрежа за медиумска писменост¹⁶⁴ во април 2017 година, што ја иницираше Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Во Мрежата членуваат 47 граѓански организации, креатори на политики, едукатори, државни институции и други засегнати страни. Во Политиката за медиумска писменост¹⁶⁵ на Агенцијата е наведено дека ќе се работи на поттикнување на секоја директна или индиректна активност што би придонела за подобри вештини на граѓаните за медиумска писмености и учество во општеството преку медиумите.

Граѓанскиот сектор е главен стожер на неформалната едукација, промоција и истражувања во областа на инклузивното известување и различностите. Советот за етика во медиумите (СЕММ) од своето формирање во 2014 година реализира активности во насока на развивање на меѓусекторската соработка заради адресирање различни проблеми, како на пример појавата на говор на омраза во медиумите, дискриминацијата по различни основи, итн. СЕММ се координира и со Народниот правобранител кој има законска обврска да ги штити правата на граѓаните кои се изложени на дискриминација преку медиумите. Во јануари 2019 година СЕММ ја формираше Мрежата против говорот на омраза во медиумите, којашто обединува министерства, институции, организации, медиуми и други чинители. Една од целите на Мрежата, наведени во Декларацијата против говорот

¹⁶⁰ Извештај на ЕК за РМ 2018 година.

¹⁶¹ ОБСЕ/АОПЗ, *Оценка за спроведувањето на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението – конечен извештај*, достапно на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2016/11/MK-FINAL-Ex-Post-Evaluation-Report-21.01.2015-RM.pdf>

¹⁶² Собрание на РСМ, *Указ за прогласување на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РСМ*, достапно на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2014/11/%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D-%D0%9D%D0%90-%D0%90%D0%93%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%88%D0%90.pdf>

¹⁶³ Извештајот е достапен на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2015/01/%C8%E7%E2%E5%F8%F2%E0%BC-%CE%F1%F2%E2%E0%F0%F3%E2%E0%9C%E5-%E8-%E7%E0%F8%F2%E8%F2%E0-%ED%E0-%EF%F0%E0%E2%E0%F2%E0-%ED%E0-%E5%F2%ED%E8%F7%EA%E8%F2%E5-%E7%E0%E5%E4%ED%E8%F6%E8-%ED%E0-%EB%EE%EA%E0%EB%ED%EE-%ED%E8%E2%EE.pdf>

¹⁶⁴ Веб-страница на Мрежата за медиумска писменост на РСМ <http://mediumskapismenost.mk/%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0/>

¹⁶⁵ Овој документ е подготвен во рамките на заедничкиот проект на ЕУ и Советот на Европа „Зажакнување на судската експертиза за слободата на изразување и за медиумите во Југоисточна Европа (JUFREX)“

на омраза во медиумите и Интернетот¹⁶⁶ е превенција на ширењето на говорот на омраза во јавната сфера, зајакнување на професионалното и етичко вршење на новинарската дејност и подигнување на свеста на пошироката популација за негативните последици од говорот на омраза.

Македонскиот институт за медиуми (МИМ) има спроведено бројни активности за развивање на вештините на новинарите од немнозинските заедници, создавајќи можности за нивно вклучување во индустријата. Во периодот 2009-2011 година спроведе бројни обуки за медиумска писменост во контекст на меѓуетничката интеграција, преку соработка со Проектот на УСАИД за меѓуетничка интеграција во образованието. И покрај соработката со Бирото за развој на образованието (БРО) и МОН со поддршка преку програмата МАТРА на Министерството за надворешни работи на Кралството Холандија, во реформите на наставните програми во изминатите десет години медиумската писменост сè уште не е формално вклучена во наставните содржини.

Здружението на новинари (ЗНМ), во насока на поттикнување на слободата на медиумите, медиумскиот и културниот плурализам, спроведува активности за обука на новинарите на теми поврзани со известувањето за немнозинските и маргинализираните заедници, поттикнувајќи и заедничка продукција.

Високата школа за новинарство и за односи со јавноста во континуитет, од 2011 година до денес, е активна на полето на неформалното образование за медиумска и информациска писменост, пред сè со фокус на младата популација.

На активности за набљудување на медиумското известување за различните немнозински и културни групи во државата работат и други граѓански организации, меѓу кои и Коалицијата „Маргини“, Здружението за заштита и едукација на деца и млади Роми „Прогрес“, итн.

Застапеност и пристап на различните културни и етнички заедници во медиумите – состојби и перспективи

Повеќе домашни и меѓународни извештаи и анализи укажуваат на потребата државата да преземе мерки за интегрирање и пристап на различните заедници во медиумите. Во четвртото Мислење на Советодавниот комитет за спроведување на РКНМ се нагласува дека „во отсуство на владина стратегија за креирање интегрирано општество, сè повеќе се очигледни поделбите во јавната сфера, а меѓу другото и во медиумите.“¹⁶⁷

Фридом Хаус (FreedomHouse) во минатогодишниот извештај ситуацијата со медиумите ја оценува како малку подобрена, одразувајќи ги позитивните случувања во однос на кредибилитетот на медиумското известување како резултат на промената на власта на централно ниво. „Сепак, медиумите, во голем дел, се поларизирани по политичка, етничка и јазична линија.“¹⁶⁸

Поделеноста во медиумите е опишана и во „Белата книга“¹⁶⁹ на МИМ, каде што се заклучува дека нивната етничката подвоеност води до прикажување парцијална слика на општеството, погледната низ призма на различните етницитети или различните политички идеологии. Притоа се укажува дека граѓанските организации и медиумите треба да создадат притисок врз институциите, како што се КЗД, НП, Агенцијата за ААВМУ и други тела.

---

¹⁶⁶ Совет за етика во медиумите, *Декларација за борба против говорот на омраза во медиумите и на Интернетот*, достапно на: <http://semm.mk/attachments/deklaracija.pdf>

¹⁶⁷ Совет на Европа/Советодавен комитет за Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства, *Четврто мислење за Република Северна Македонија*, достапно на: <https://rm.coe.int/16806d23e3>

¹⁶⁸ Freedom House, *Nations in Transit 2018: Macedonia Country Report*, достапно на:

https://freedomhouse.org/sites/default/files/NiT2018_Macedonia.pdf

¹⁶⁹ Македонски институт за медиуми, *Бела книга, приоритети и механизми за унапредување на соработката меѓу граѓанските организации и медиумите за ефикасна заштита на човековите права*, (Скопје: МИМ, 2013), достапно на http://medium.edu.mk/images/resursi/BelaKniga_web_v1.pdf

Новинарското известување, како што се укажува во извештајот од истражувањето на тема „Дискриминација по основ на етничка припадност“¹⁷⁰ придонесува за зацврстување на степенот на затвореност и ксенофобија кај етничките заедници. Во препораките од ова истражување е потенцирана потребата од понатамошна промоција на концептот на еднаквост и недискриминација.

И граѓаните се согласуваат дека медиумите несоодветно го промовираат концептот на еднаквост и недискриминација. Еден од заклучоците во истражување на мислењето на публиката во државата за 2017 година на Агенцијата за ААВМУ е дека „над 60% од испитаниците се согласуваат дека во ТВ вестите се поттикнува омраза и нетрпеливост по етничка основа“.¹⁷¹

Во минатогодишниот Извештај на ЕК за државата се нагласува дека „државата треба да ги адресира преостанатите предизвици, вклучувајќи реформа на јавниот радиодифузен сервис“¹⁷², а се нагласува и потребата од зајакната независност на јавниот сервис. Освен тоа, во Извештајот се наведува дека општествените предрасуди продолжуваат и говорот на омраза против ЛГБТИ-заедницата е широко распространет во медиумите, на Интернет и на социјалните мрежи, а се нагласува и дека се потребни повеќе заложби во однос на инклузијата на Ромите. Во Предлог-стратегијата за развој на радиодифузната дејност за периодот 2013-2017 година се укажува дека е „потребно кон обврската за негување на културниот идентитет на заедниците и за почитување на културните и религиозните разлики да се изгради приод што ќе биде заеднички за сите радио и ТВ програмски сервиси што ги нуди МРТ. На радио и ТВ сервисите на етничките заедници им е потребно во создавањето на програмската шема и на емисиите да учествуваат редакциите на сите јазици на етничките заедници“.¹⁷³ Се истакнува и потребата од стимулирање на развојот на мултиетнички медиуми.

Советодавниот комитет за примена на РКНМ ја повикува власта да ја зголеми поддршката за печатените и радиодифузните медиуми на јазиците на немнозинските заедници. „Ова вклучува обезбедување повисок буџет и подобрена техничка опрема за да се олесни соодветното покривање на сите релевантни политички и општествени случувања, не ограничувајќи се на културата, а и да се овозможи висококвалитетната јавна радиодифузија да биде достапна на централно и регионално ниво за цела публика“.¹⁷⁴ Инаку, во ноември минатата година, Владата донесе Програма за поддршка за печатење и дистрибуција на печатените медиуми за 2018 година¹⁷⁵. Меѓу медиумите кои добија субвенции се Коха и Лајм на албански јазик, како и Заман¹⁷⁶ на турски јазик.

---

¹⁷⁰ Истражувањето го спроведе група експерти ангажирани од Македонскиот центар за меѓународна соработка, во рамки на заеднички проект на Набљудувачката мисија на ОБСЕ во Скопје и ССРД, достапно на:

<https://www.osce.org/mk/skopje/116792?download=true>

¹⁷¹ Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Истражување на мислењето на публиката* (Скопје: ААВМУ, 2017), достапно на: <http://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/06/%D0%98%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D1%98%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D1%9A%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-17.04.pdf>

¹⁷² *Извештај на ЕК за РМ 2018 година.*

¹⁷³ Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Предлог стратегија за развој на радиодифузната дејност за периодот 2013-2017 година*, достапно на: <http://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/05/Predlog-Strategija-i-Akciski-plan.pdf>

¹⁷⁴ Совет на Европа/Советодавен комитет за РКНМ, *Компилација на мислења на Советодавниот комитет во однос на член 9 од РКНМ (четврти циклус)*, достапно на: <https://rm.coe.int/1680648f5c>

¹⁷⁵ Според одлуката на Владата за оваа Програма, издвоени се 50 милиони денари за покривање на трошоците за печатење и дистрибуција на печатените медиуми за 2017, и тоа во висина до 50% за печатените медиуми на македонски јазик, и во висина од најмалку 50%, но не повеќе од 70% за печатените изданија на јазиците на другите етнички заедници. Програмата е достапна на:

https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/programa_za_finansiska_poddrshka_za_pechatenje_i_distribucija_na_pechatenite_mediumi_za_2018_godina.pdf

¹⁷⁶ Во јануари годинава, весникот „Заман“ излезе со соопштение дека се откажува од владината поддршка. Повеќе на: <https://civilmedia.mk/zaman-se-otkazha-od-vladinata-subventsija-po-obvinuvanata-od-turtsija-za-povzranost-so-terorizam/?print=pdf>

Завршни согледувања

Интеркултурните комуникации не се можни без медиумите кои имаат голема улога во развојот на интеркултурниот развој и образованието. СоЕ потенцира дека „постои потреба од засилување на свеста на професионалците во медиумите за неопходноста од интеркултурен дијалог и соработка надвор од етничките, религиозните и јазичните граници, со перспектива за промовирање на култура на толеранција и заемно разбирање“.¹⁷⁷

Во развојот и примената на концептот на интеркултурализам и диверзитет во медиумското известување силна посветеност се забележува кај професионалните медиумски и новинарски организации, што може да се заклучи од бројните активности спроведени на ова поле. Оттука и препораката „медиумските организации, саморегулаторните тела и другите граѓански организации во чиј фокус е медиумската писменост ангажирано да развиваат проекти и да ги насочат своите активности кон сеопфатна промоција и афирмација на медиумската писменост меѓу стручната јавност, граѓаните од сите возрастни групи, маргинализираните групи, новинарите и други сегменти од општеството.“¹⁷⁸ Останува отворено прашањето на кој начин медиумската писменост ќе се инкорпорира во образовниот систем, особено во основното образование.

И од Националната радиотелевизија се очекува продуцирање и емитување разновидни програми од областа на медиумската писменост за различни сегменти од публиката. „Со тоа ќе им помогне на гледачите да ги разберат информациите и вестите, да ги анализираат и да ги оценуваат пораките кои ги примаат преку различни медиуми (и не само преку јавниот сервис), да го бранат своето право на слободно информирање“.¹⁷⁹ Во околности кога публиката не поседува директно знаење или искуство за она што се случува, тие стануваат особено зависни од медиумите.¹⁸⁰ Сепак, истражувањата покажуваат дека дури и кога медиумите известуваат за немнозинските и маргинализираните групи тие, во основа, се фокусираат на сториите што произлегуваат од дневните настани, наместо темите да ги обработат длабински и сеопфатно. „Постои тенденција на сè почесто користење ‘готови’ текстови од новинарските агенции или официјални соопштенија од државните институции“.¹⁸¹

Оттука се согледува и потребата од поддршка во промена на практиките на работа во редакциите, организациската поставеност, вложување во кадарот и градење на неговите вештини. Во овој процес значајна е мрежната поврзаност и дијалог меѓу образовниот систем, граѓанскиот сектор, медиумите и институциите во креирањето политика и програми на дејствување и создавањето најдобри практики во овој процес.

Паралелно на ова, важно е да се работи на зајакнување на капацитетите, ангажираноста и посветеноста на самите институции и нивна координација и активно учество во спроведувањето на политиките и програмите за еднаква застапеност и пристап на различните заедници до медиумите.

---

¹⁷⁷ Совет на Европа, *Бела книга за меѓукултурниот дијалог „Живееме заедно еднакви во достоинството“*, (Стразбург: 2008), достапно на: <https://rm.coe.int/16804ec73d>

¹⁷⁸ Македонски институт за медиуми, *Истражување за образовните потреби на новинарите и за медиумската писменост на публиката* (Скопје: 2016), достапно на:

[https://mim.org.mk/attachments/article/1092/Istrazuvanje za obrazovnite potrebi na novinarite i publikata.pdf](https://mim.org.mk/attachments/article/1092/Istrazuvanje%20za%20obrazovnite%20potrebi%20na%20novinarite%20i%20publikata.pdf)

¹⁷⁹ Никодиноска, В. Миленковски, С., Василова, И. *Медиумска и информациска писменост, политика и практики – вовед во истражувачкиот извештај*, достапно на: <http://seenpm.org/wp-content/uploads/%D0%92%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4-%D0%B2%D0%BE-%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%B8%D0%BE%D1%82-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B01.pdf>

¹⁸⁰ Pinar, A., Tuneva, M. and Mengu, S. (2018) Intercultural Communication and the Media: A Study of Effects of Globalization and New Technologies, in *Linking Business and Communication: From a Sparkle to a Flame*, DOBA Business School, Maribor

¹⁸¹ Troshanovski, M. *Representation of Minorities in the New Media – analysis of professional journalistic standards in new media practices*, достапно на: <http://mediaobservatory.net/sites/default/files/Final-report-Minority-representation-in-new-media.pdf>

Понатаму, во духот на поддршка на работата на медиумите се укажува и на потребата „Владата, преку транспарентни и независни механизми да обезбеди субвенционирање на медиумите од помалите заедници, кои не можат да опстојат на пазарот, со што би се поттикнал плурализмот во медиумите“.¹⁸² Нужно во оваа насока е и стимулирањето и развојот на мултиетничките медиуми.

2.6.2 Клучни приоритети и цели

Приоритет 1. Унапредување на медиумскиот простор во функција на навремено, непристрасно и објективно информирање на граѓаните, промовирање и развој на интеркултурализмот и медиумскиот плурализам

Приоритетна цел 1.1. Реформиран јавен радиодифузен сервис кој го негува интеркултурализмот

Приоритетна цел 1.2. Зајакнување на борбата против говорот на омраза и јакнење на духот на интеркултурализмот во медиумскиот простор

Приоритетна цел 1.3. Надградени капацитети и зголемени професионални вештини и знаења на вработените во приватните медиуми и развивање и промовирање на интеркултурализмот.

Приоритетна цел 1.4. Збогатени програмски содржини за зголемување и развој на етничкиот и културниот идентитет и други различности на припадниците на сите заедници во државата.

Приоритет 2. Јакнење на медиумската писменост кај граѓаните од сите возрасти

Приоритетна цел 2.1. Изградена свест за критичко разбирање на содржини поврзани со интеркултурализмот и борбата против говорот на омраза.

Приоритетна цел 2.2. Воведен пристап на медиумската писменост во образовниот систем и неформалното образование

---

¹⁸²Јовановски, М., *Механизми за субвенционирање на медиумите и на новинарството во Македонија и во европските земји*, (Скопје: МИМ, 2018), достапно на:

<https://mim.org.mk/attachments/article/1125/mehanizmi%20za%20subvencioniranje%20na%20mediumite.pdf>

2.7 Општествена кохезија

2.7.1. Анализа на состојбата

Не постои универзално прифатена дефиниција за социјална кохезија. За потребите на оваа анализа најсоодветни се дефинициите кои под социјална кохезија подразбираат способност на општеството да им обезбеди благосостојба на сите негови членови, да ги минимизира нееднаквостите и да ги избегне поделбите. Најголемиот дел од дефинициите ги содржат следните клучни аспекти на социјалната кохезија: чувството на припадност кон заедницата; перцепцијата дека општеството е праведно; желба и волја за учество во јавниот и политичкиот живот; позитивен став кон маргинализираните групи и оние групи кои не се дел од доминантната култура во општеството. Главни аспекти на општествената кохезија се: чувството на припадност кое подразбира заеднички вредности, идентификација со локалната заедница и доверба во институциите на локалната самоуправа; чувството за социјална правда и еднаквост кое меѓудругото подразбира оценување на јавните политики од страна на граѓаните; чувство и желба за активно учество во јавниот и политичкиот живот на државата. Вредности: чувство на задоволство од квалитетот на живот и позитивен став кон изгледите за подобар живот. Од гледна точка на граѓаните, социјалната кохезија значи дека сите граѓани без оглед на нивната припадност, лични карактеристики и ориентации имаат: еднаков пристап до правата гарантирани со закон; еднаков пристап до ресурсите на општеството, како што се пазарот на трудот, образованието, здравството, социјалната заштита, културата итн.; можат подеднакво да учествуваат во донесувањето одлуки, да придонесуваат кон развојот и благосостојбата на општеството; можат да ги развијат своите потенцијали и да живеат достоинствено.

Оваа анализа на состојба се состои од два посебни дела: анализа на состојбата во однос на рамномерниот регионален развој и анализа на состојбата во однос на родовата еднаквост, недискриминација и еднакви можности по основа на сите различности.¹⁸³

Вовед – рамномерен регионален развој

Р. Северна Македонија е поделена на 8 региони и тоа: Скопски регион, Источен регион, Југоисточен регион, Североисточен регион, Пелагониски регион, Вардарски регион, Југозападен регион и Полошки регион. Планските региони на Република Македонија се усвоени во Собранието на Македонија на 29 септември 2009 година. Официјално, Македонија е поделена на 8 плански региони, кои служат за статистички, економски и административни цели. Покрај регионите, првостепена административна поделба на Р. Северна Македонија се општините. Најголем регион по површина е пелагонискиот, кој има и најмногу населени места, околу 343, но се одликува со мала густина на населеност од 50 жители на километар квадратен, додека најмалиот регион, скопскиот има изразито густа населеност од 319 жители на километар квадратен и апсорбира повеќе од една четвртина од вкупното население во Р. Северна Македонија. Руралните општини се доста застапени речиси во сите региони, меѓутоа најголем дел од населението живее во поголемите урбани центри, што упатува на нерамномерна концентрација на населението внатре во регионите. Полошкиот и југозападниот регион се издвојуваат според високото учество на населението кое живее во руралните средини, додека во другите региони руралните населби се поретко населени.¹⁸⁴

Анализа на состојбите по клучните индикатори

Р. Северна Македонија сè уште е една од фискално најцентрализираните држави во Европа во која најголем дел од општините немаат доволно финансиски средства за успешно да ги извршуваат законските надлежности и да обезбедат квалитетни услуги за граѓаните. Дополнително, Р. Северна Македонија е исклучително нерамномерно развиена земја. Огромни се разликите во степенот на развиеност меѓу урбаните и руралните општини, како и меѓу Градот Скопје и остатокот од Р. Северна

¹⁸³ Охридски рамковен договор (член 4; член 7; член 48 од уставните амандмани; член 5 и 6 од анекс Ц)

¹⁸⁴ Биро за регионален развој на Р. Северна Македонија

Македонија. Голем број општини не можат да ги покријат ни тековните трошоци за, на пример, превоз на учениците и за затоплување на училишните објекти. Животот во селата и помалите општини е многу тежок, поради што голем број луѓе, особено млади, заминуваат во урбаните центри или во странство.¹⁸⁵

Повеќе од 50% од демографскиот раст на населението во Р. Северна Македонија доаѓа од скопскиот регион. Највисока стапка на наталитет има во полошкиот регион со утврдени 90% од националниот демографски пораст на населението во државата. Другите региони имаат скромни стапки на пораст на населението, додека пелагонискиот и источниот регион се карактеризираат со повисок степен на морталитет во однос на наталитетот на населението. Во последните 5 години само во скопскиот регион се забележува пораст на населението за околу 30 000 нови жители. Секако тоа придонесува за константното мигрирање на населението од внатрешноста кон главниот град во државата. Во полошкиот регион се забележува пораст од околу 10 000 жители. Ова се должи на високиот наталитет, особено кај албанското население и од постојаната миграција од руралните кон урбаните средини во овој регион. Загрижувачка е состојбата во североисточниот и во југоисточниот регион со минимален пораст на населението од 1 500 до 2 500 жители во последните пет години.¹⁸⁶ Ова се должи на повеќе фактори. Како прво драматично се намалува бројот на новосклучени бракови, со оглед на намалениот број на младо население во овие региони. Како второ се намалува репродуктивниот потенцијал на мајките и како последица на ова загрижувачки опаѓа наталитетот на населението.

Дистрибуцијата на невработеноста по региони води кон заклучок дека главните разлики остануваат и треба да послужат како основа за различни мерки и активности во различни региони. Во некои региони, на пример југоисточниот, невработеноста во стапка е повисока за речиси 16%, а во југозападниот регион е повисока за 7% од националниот просек за последните пет години. Скопскиот регион, кој е место на живеење на 1/3 од населението во државата генерира 43% од БДП. Затоа, овој регион е доминантен во однос на регионалниот БДП по глава на жител. Треба да се истакне дека оваа стапка е два и пол пати повисока од БДП по глава на жител на североисточниот, како најмалку развиен регион. Според Државниот завод за статистика уште два региона (југоисточниот и вардарскиот) имаат повисок БДП по глава на жител во споредба со просечната стапка во Р. Северна Македонија. Ова е доволен сигнал за потребата од сеопфатна и детална политика за рамномерен регионален развој која може да даде позитивни резултати на краткорочен, среднорочен и долгорочен рок.¹⁸⁷

Ако направиме споредба со другите европски држави ќе видиме дека во 2018 г. Р. Северна Македонија се наоѓа на загрижувачкото 36 место според БДП со 15,661 долари по глава на жител. На прво место е Луксембург со 110, 870, а потоа следат Ирска со 79,925 и Норвешка со 74, 065 долари по глава на жител. Што се однесува до земјите каде што најчесто мигрираат граѓаните на Р. Северна Македонија состојбата е следна: Швајцарија со 63,380; Германија со 52,801; Шведска со 53,077; Белгија со 49,705; Малта со 44,670 и Италија со 39, 499 долари по глава на жител. Во однос на регионот пред нас се: Словенија со 36,566; Грција со 29,057; Хрватска со 26,215; Бугарија со 23,154; Црна Гора со 16,681 и Србија со 15, 941 долари по глава на жител. Од нашата држава во полоша состојба се само Босна и Херцеговина со 13, 442 и Албанија со 13, 274 долари по глава на жител.¹⁸⁸ Од овие податоци јасно се гледа каде лежи основната причина за најновиот бран иселување на граѓаните од Р. Северна Македонија.

Скопскиот регион учествува со околу 40% од вкупниот број активни деловни субјекти во државата. Во смисла на овој индикатор за регионален развој на второ место е полошкиот регион, а

¹⁸⁵ Влада на Република Македонија, 2018. *Одлука за утврдување на стратешките приоритети на владата на Република Македонија во 2019 година*. Скопје: Службен весник на РМ, бр. 84 од 9. 5. 2018 година

¹⁸⁶ Државен завод за статистика. 2018. *Регионите во Република Македонија*

¹⁸⁷ Penev Slagan and Trenovski Borce. 2016. *Policy on Balanced Regional Development in Macedonia - Goals, Challenges, Trends*. Скопје: FORUM-CSID

¹⁸⁸ Извештај на Меѓународниот монетарен фонд за 2018 година

потоа следуваат југозападниот и пелагонискиот регион. Другите региони имаат исклучително низок процент на стопански капацитети кои ги доведува до состојба во која нивното население е на работ на сиромаштија.¹⁸⁹ Анализата на регионалните застапености во вкупните инвестициски вложувања предизвикува загриженост, бидејќи повеќе од половина од економските инвестициите се направени во најразвиениот скопски регион, а речиси нема инвестиции направени во најмалку развиениот североисточен регион.

Заклучок

Очигледно е дека Скопскиот регион, како најголема урбана област во Р. Северна Македонија е населен со граѓани со највисок приход во државата. Тој нуди многу подобри можности за бизниси од останатите региони. Големата концентрација на повисокоприходната популација е многуповолна средина за развој на пазарот за услужната индустрија, која генерира високи стапки на раст на економијата во скопскиот регион. Поради тоа во другите региони услужниот сектор не е во можност да генерира доволен раст на индустриските капацитети. Скопскиот регион, исто така, има највисоко ниво приходи и најниска стапка на невработеност (Стратегија за регионален развој на Р. Македонија 2009-2019).¹⁹⁰

Исто така, во овој регион има најниска стапка на неписменост, што резултира со фактот што најголемиот број студенти и академски граѓани се од овој регион. Овие граѓани имаат пристап до квалитетни здравствени услуги и бројни јавни културни објекти. Останатите региони се карактеризираат со ниско образовно ниво на населението, неквалитетни здравствени услуги и недостаток на културни добра и манифестации. Постои јасна поделба на регионите и општините во рангирањето според социјалниот индекс во зависност од нивните урбани или рурални карактеристики. Полошкиот и Североисточниот регион се најниско рангирани во однос на социјалниот индекс, поради тоа што во овие региони доминираат руралните општини. Таму има задоволително присуство на образовните институции, но културните, здравствените и спортските објекти се концентрирани во урбаните средини. Инфраструктура е уште една област со остра поделба помеѓу скопскиот регион и сите останати. Концентрација на урбаните општини во скопскиот регион е главниот фактор за ваквата состојба.

Општо земено, јавната инфраструктура во Р. Северна Македонија е исклучително лоша во однос на две категории: економска инфраструктура и социјална инфраструктура. Економската инфраструктура се однесува на објекти кои директно влијаат врз економските активности во државата, вклучувајќи ги тука: снабдувањето со електрична енергија, транспортот (магистрални и локални патишта) и телекомуникациите. Социјалната инфраструктура вклучува објекти кои главно влијаат на животниот стандард на граѓаните вклучувајќи ги тука квалитетот кој се нуди во основните, средните и високообразовните институции; квалитетот на здравствените услуги во примарната и секундарната здравствена заштита; социјална заштита и квалитетот на локалната структура во урбаните и руралните населби во Р. Северна Македонија. Кога станува збор за одредување на економскиот раст на нашата држава, напредокот на јавната инфраструктура по сите индикатори е еден од клучните показатели. Држава со добро развиени системи во транспортот, комуникацијата, енергијата, водата, канализацијата и јавните комунални претпријатија создаваат околина која поттикнува инвестиции во сите сфери од индустриските, стопанските и услужните капацитети во Р. Северна Македонија.

Анализа на родовата еднаквост, недискриминација и еднакви можности по основа на сите различности

---

¹⁸⁹ Државен завод за статистика. 2018. *Регионите во Република Македонија*.

¹⁹⁰ Собрание на Република Македонија. 2009. *Стратегија за регионален развој на Република Македонија 2009-2019*. Скопје: Службен весник на РМ.

Вовед

Концептот за еднакви можности на мажите и на жените сè уште претставува прашање кое ги оптоварува општествените односи во Р. Северна Македонија. Тоа особено се однесува на дискриминацијата на жената на пазарот на трудот, социјалната заштита и здравствената заштита.¹⁹¹ Нееднаквоста, односно нееднаквата дистрибуција на права, ресурси и моќ помеѓу мажите и жените е евидентна и од многуте статистички податоци. Жените во современото македонско општество страдаат од дискриминација и насилство и се соочуваат со нееднакви почетни позиции во однос на пристапот до образовните институции, здравствените организации и човечкиот капитал во трудот. Нивната застапеноста во процесот на политички и економски одлуки е далеку од задоволувачка. Жените во Р. Северна Македонија сè уште немаат рамноправен пристап кон остварување на нивните економски, политички, културни, репродуктивни и сексуални права. Родовата еднаквост е темелна вредност чие постигнување има огромни социоекономски последици. Зајакнувањето на жените води кон просперитетна економија, поттикнување на продуктивноста и економски раст. Но и покрај тоа, родовите нееднаквости остануваат длабоко вкоренети во нашето општество.

Начелото на родова еднаквост и недискриминација е воспоставено во највисокиот правен акт, Уставот на Р. Северна Македонија, кој во својот член 9 ги гарантира правата и слободите на граѓаните независно од полот, етничката припадност и на социјалниот статус. Вредностите втемелени во Уставот се проследени преку низа закони и акти што се темелат врз принципот на еднаквост и недискриминација. Стратегијата за родова еднаквост 2013–2020 беше донесена со цел унапредување на еднаквите можности на жените и мажите во севкупното општествено живеење во државата. Стратегијата претставува документ „кој ја обезбедува рамката за целосна еднаквост на жените и мажите како крос-секторски, хоризонтален и универзален социјален и политички приоритет“.¹⁹²

Исто така, во Р. Северна Македонија постои изразена дискриминација и кон инвалидизираниите и лицата со посебни потреби; кон лицата од маргинализираните етнички групи; лицата од маргинализираните религиски групи; лицата со различна сексуална ориентација; лицата кои се занимаваат со професии кои не се општествено признаени итн.

Анализа на состојбите по клучните индикатори

Р. Северна Македонија ја ратификува Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените и Факултативниот протокол во 1994 година.

Р. Северна Македонија ја ратификува Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените и Факултативниот протокол во 1994 година. Во 2018 година, Р. Северна Македонија ја ратификува Истанбулската конвенција на која беше потписник од 2011 година. Министерството за труд и социјална политика во 2018 година го изработи и усвои Националниот акциски план за спроведување на Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство¹⁹³. Акцискиот план како своја прва цел го предвидува усогласувањето на националните закони со одредбите на Истанбулската конвенција. Оттаму, се формира и работна група која учествува во подготовката на Предлог-законот за спречување и заштита од насилството врз жените вклучувајќи го и семејното насилство.

Р. Северна Македонија има усвоено неколку закони и механизми за унапредување на родовата еднаквост. Законот за еднакви можности на жените и мажите ги обврзува јавните институции да обезбедат еднакви права и можности за жените и мажите и да ги интегрираат родовите во нивните политики, стратегии и буџети преку конкретни мерки за намалување на

---

¹⁹¹ Реактор, 2012 Демографските политики и родовата еднаквост во Р. Македонија

¹⁹² Министерство за труд и социјална политика, Стратегија за родова еднаквост 2013 – 2020, достапна на: <http://morm.gov.mk/wp-content/uploads/2018/03/Strategija-2013-2020.pdf>

¹⁹³ Министерство за труд и социјална политика, „Акциски план за спроведување на конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство на Република Македонија 2018 - 2023.“

родовата нееднаквост. И покрај значајните законски промени, родовите празнини и нееднаквостите продолжуваат на сите нивоа (Стратегија за родова еднаквост 2013-2020). Но, ако сакаме да направиме анализа на бројот на вработени жени и мажи во општинската администрација и јавните претпријатија во општината апсолутната бројка покажува дека речиси за половина е поголем бројот на вработените мажи. Но, ако сакаме да видиме каков е соодносот на жените и на мажите на раководни позиции во општинската администрација и јавните претпријатија во општината (раководители на одделенија и сектори) може да се заклучи дека разликата уште повеќе се зголемува. Ова покажува дека речиси три пати повеќе мажи се на позиции кои се раководни и каде што се носат одлуки. Значи, ако во општинската администрација и јавните претпријатија вработеноста на жените е речиси половина помала во однос на мажите, разликата уште повеќе се зголемува кога станува збор за позиционирање на раководни места, односно можноста да се одлучува. Овие податоци укажуваат на економската зависност на жената и на постоење на родова нееднаквост¹⁹⁴. Имајќи го предвид процесот на вработување, дискриминацијата на жените може да се воочи и при самите огласи за вработување, каде што неретко се забележуваат посебни барања за работни места кои не се неопходни, како што се: приложување фотографија, брачен статус, пол, возраст и слично. Во истражувачкиот извештај на Комисијата за заштита од дискриминација подготвен во 2013 година се забележува дека во огласите за вработување како дискриминациска основа најчесто доминира полот со 55 %, на кој се надоврзува и основата „личен статус“ со 21 %, во кој е вклучен семејниот и брачниот статус и бременост. Во истиот извештај се заклучува дека во огласите има и повеќекратна дискриминација, во кои најчесто се комбинира полот со возраста и личниот статус¹⁹⁵. Следната фаза каде што се забележува дискриминација на жените е при процесот на селекција на кандидатите за одредено работно место, кога за време на интервјуто им се поставуваат одредени прашања поврзани со личниот живот како што се: „Дали се во брак? Дали имаат деца? и Дали планираат да имаат деца во наредните неколку години?“ Ова е особено карактеристично за приватниот сектор каде што имало и случаи да се побара од кандидатките кои се вработуваат да потпишат и писмена изјава дека во одреден период нема да родат дете.¹⁹⁶ Лицата со посебни потреби во Р. Северна Македонија сè уште се далеку од тоа да го подобрат сопствениот квалитет на живот, бидејќи практичното имплементирање на сегашните законски решенија не ги исполнија нивните очекувања. Отфрлањето и постојното неприфаќање на лицата со инвалидност како еднакви членови на општеството покажуваат дека сè уште има многу малку направено во смисла на подигнување на свеста кај граѓаните во нашата држава во однос на почитување на правата и достоинството на лицата со посебни потреби. Лицата со попреченост сè уште се подложени на стереотипи и предрасуди, непризнавање на нивните способности и нивниот придонес кон развојот на македонското современо општество и покрај тоа што државата ја ратификуваше Конвенцијата за правата на лица со инвалидност и Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на лица со инвалидност уште во 2011 година.

Во изминатиот период ЛГБТИ активистите во државата работеа во услови на екстремно непријателско расположение против нив, воедно и поради користењето на хомофобијата за политички цели. Од 2017 година зајакната е соработката помеѓу Владата и граѓанските организации кои работат на унапредување на човековите права со посебен фокус на ЛГБТИ-заедницата. Таа со

---

¹⁹⁴ МТСП, Анализа за квалитативното учество на жените во јавниот и политичкиот живот во единиците на локалната самоуправа

¹⁹⁵ Комисија за заштита од дискриминација, Дискриминација во огласите за вработување, 2013, стр. 60.

¹⁹⁶ МТСП, Анализа на учеството на жените на пазарот на трудот

години наназад повикува македонското законодавство за антидискриминација да биде усогласено со законите на Европската Унија, што е направено со новиот Закон за спречување и заштита од дискриминација, како и политичките и општествените лидери да го осудат хомофобичното и трансфобичното насилство.

Во Р. Северна Македонија постојат етнички заедници ранливи по основ на расна дискриминација, како што се на пример Ромите. Оваа заедница сè уште се соочува со различни предизвици во споредба со сите други етнички групи во земјата. Во нивниот случај, постои и расна компонента во нивната дефиниција како група. Начинот на кој другите ја перципираат води кон расна дискриминација. Второ, заради историјата на дискриминација на исклученост и маргинализација, тие се соочуваат со одреден пакет на социоекономски и политички предизвици. Како резултат на спроведувањето на бројни активности на национално ниво, како и поддржани од бројни донатори, направен е значителен напредок во однос на вклученоста на Ромите во образованието, но остануваат бројни предизвици во однос на дискриминацијата во основните услуги на социјална заштита, домување, здравство, како и повеќекратна дискриминација на жените Ромки.¹⁹⁷ Визијата за оваа област врз јасна проценка на досега сработеното и приоритетите се очекува дека ќе се обезбеди и со новата Стратегија за Роми која треба да почне да се подготвува во 2020 година.

Р. Северна Македонија се соочува со проблемот на затвореноста на малите култури (организираните култури). Во прашање се култури коишто постојано се судираат и се соочуваат со недоразбирања, особено со доминантната култура во земјата. Овие судири во принцип се решаваат преку еуфорија на затвореност, делејќи ги субјектите на „наши“ и на „нивни“, при што однапред се знае кои какви се. Поради сето погоре наведено постојат етнорелигиски групи, кои се дискриминирани и немаат еднакви можности во Р. Северна Македонија. Поради тоа припадниците на одредени маргинализирани религиски групи, се речиси општествено исклучени во Р. Северна Македонија.¹⁹⁸ Сето погоре кажано многу лесно може да доведе до дискриминација по верска основа. Целата оваа фактичка состојба е базирана на научна длабинска квалитативна анализа. За да се добијат конкретни податоци по основа на апсолутни бројки и процентуални податоци треба да се финансираат лонгитудинални квантитативни научни истражувања за да ги поткрепат овие анализи.

Заклучок

Родовото базирано насилство е препознаено како едно од најбитните прашања кои треба да се решат доколку се сака да се постигне родова еднаквост. Семејното насилство, според достапните извештаи и истражувања, е најчестиот вид на родово базирано насилство во Р. Северна Македонија. Нашата држава ја ратификува Конвенцијата на СоЕ за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство (позната како Истанбулска конвенција). Сепак, релевантните промени во законодавната и политичката рамка остануваат предизвик за наредниот период. Родовите стереотипи се едни од клучните фактори за сите други форми на дискриминација на жените во Р. Северна Македонија. Досегашните истражувања укажуваат на фактот за висока распространетост на конзервативните и патријархалните вредности во македонското општество. Уште повеќе загрижува тоа што овие вредности се промовираат преку медиумите и образовните институции во државата.¹⁹⁹

Во Р. Северна Македонија се забележува родова дискриминација на пазарот на трудот, манифестирана или при ниско женско учество на пазарот на трудот или при дискриминација и мобинг на работното место. Балансирањето помеѓу приватните и професионалните активности на жената во македонските традиционални средини придонесува за ниското ниво на женската активност на пазарот на трудот, но исто така и како пречка за жените да се искачат повисоко на скалата на општествената подвижност во македонското постмодерно општество. Жените сè уште се соочуваат со

---

¹⁹⁷ Види Извештај на ЕК за РМ за 2018 година

¹⁹⁸ Види пошироко кај: Matevski, Zoran, 2012(A); 2012(B); 2013(A); 2013(B); 2014; 2015; 2017(A); 2017(B).

¹⁹⁹ <http://www.stat.gov.mk/PrikaziPoslednaPublikacija.aspx?id=23>

бројни пречки за нивното активно учество во политичкиот живот на земјата и донесувањето одлуки. Вклучувањето на родовите аспекти во главните владини политики е признаено како приоритет и неопходна алатка за да се подобри родовата рамноправност во државата. Но сè уште треба да се работи на практично имплементирање на овие владини политики. Од друга страна, пак, граѓанските организации се значаен двигател за развојот на родовите политики преку кои се унапредува родовата еднаквост во Р. Северна Македонија. Тоа го прават преку разни активности и програми. Сепак, граѓанските организации преку механизми на следење и евалуација обезбедија мониторинг и известување за специфичните индикатори кои влијаат врз родовата дискриминација во државата.

Еднакви можности на мажите и на жените по достоинство и право значи промовирање на начелото за воведување на еднакво учество на жените и на мажите во сите области од јавниот и приватниот сектор, еднаков статус и третман во остварувањето на сите права и во развојот на нивните индивидуални потенцијали преку кои тие придонесуваат во општествениот развој, како и еднакви придобивки од резултатите произлезени од тој развој. Основните мерки за остварување на принципот на еднакви можности се нормативни мерки од различни области со кои се забранува дискриминација врз основа на пол и се предвидува обврска за субјектите утврдени со овој Закон за грижа и создавање услови за обезбедување еднаков третман во остварувањето и заштитата на правата и слободите и со кои се предвидуваат санкции за непочитување на барањата и прекршување на забраните.

Анализата на сите видови поинаква застапеност во економијата, образованието, политиката, јавната администрација и масмедиумите во Р. Северна Македонија, нуди аргументи коишто докажуваат дека недовербата, затвореноста и изолацијата, не само што не му се природни на денешното современо македонско општество туку се и сосема неостварливи како егзистенцијални категории.

2.7.2 Клучни приоритети и цели

Приоритет 1: Унапредување на одржлив и инклузивен социоекономски рамномерен регионален развој (PPP)

Приоритетна цел 1: Создавање институционални механизми за спроведување на политиките за Рамномерен регионален развој (PPP)

Приоритетна цел 2: Зголемена свест кај јавната администрација и целокупното општество за концептот „Едно општество и интеркултурализам“ и рамномерен регионален развој

Приоритетна цел 3: Јакнење на севкупните капацитети и ресурси на субјектите во функција на обезбедување на одржлив PPP

Приоритетна цел 4: Усогласена правна регулатива во различни институции со политиките за рамномерен регионален развој

Приоритет 2: Унапредување на општествената кохезија и интеграција со обезбедена родова еднаквост, недискриминација и еднакви можности по основа на сите различности

Приоритетна цел 1: Промоција и афирмација на недискриминацијата, еднаквост без оглед на различностите

Приоритетна цел 2: Усогласена законска регулатива со концептот на „Едно општество и интеркултурализам“

Приоритетна цел 3: Функционални органи и тела за спречување на дискриминација по различна основа

Приоритетна цел 4: Зголемена свест и разбирање во целокупното општество за концептот „Едно општество и интеркултурализам“

3. Спроведување на стратегијата

3.1. Политичко ниво

Спроведувањето на оваа стратегија на политичко ниво го следи **Постојаното советодавно тело на ВРСМ за едно општество и интеркултурализам**. Истото го сочинуваат по функција министерот/министерката за: правда, министерот/министерката за култура, министерот/министерката за образование, министерот/министерката за труд и социјална политика, Народниот правобранител, директорот на Комисијата за односи со заедниците, претставник (претседател на Комисијата за заштита од дискриминација, претседателот на Советот за соработка со и развој на граѓанското општество, како и претставници на академската заедница.

Главната улога на постојаното советодавно тело е да предлага мерки и активности поврзани со прашања во врска со развојот на концептот за „Едно општество и интеркултурализам“. Ова тело ќе ги разгледува препораките и извештаите на меѓународните тела и комисиии. Постојаното советодавно тело по правило се состанува барем четири пати годишно за да го разгледа извештајот за спроведување на Стратегијата и акцискиот план, но и да ја разгледа поврзаноста на приоритетите со другите стратешки документи. Дневниот ред, записниците, материјалите и заклучоците од седниците на постојаното советодавно тело се објавуваат на веб-страниците на Министерството за политички систем и односи меѓу заедниците и на ВРСМ.

3.2. Координација, следење, известување и ризици за остварување

Следењето и известувањето за спроведувањето на Стратегијата и Акцискиот план го спроведува **Координативното тело при КПВРСМ** во соработка со ресорните министерства. Ова тело врши координација на процесот на спроведување на Стратегијата за едно општество и интеркултурализам; обезбедување поврзаност и усогласеност на останатите стратешки документи; следење на спроведување на Акцискиот план на оваа стратегија и давање препораки до ВРСМ за преземање соодветни мерки во случај на неспроведување или тешкотии во спроведувањето; приоритизација на клучните активности во спроведувањето на оваа стратегија, како и планирање на идните активности.

Следењето на стратегијата подразбира собирање податоци за степенот на реализација на активностите и на утврдување на евентуалните ризици кои можат да произлезат од нереализирани активности или од неостварените резултати. Координативното тело четири пати годишно до Постојаното советодавно тело и до Владата на Република Македонија доставува извештај за спроведување на Акцискиот план на Стратегијата за едно општество и интеркултурализам. Извештаите се објавуваат на веб-страницата на ВРСМ. На овој начин ќе се обезбеди преглед за степенот на реализација по стратешките области и ќе се утврдат потенцијалните ризици. Оценувањето ќе се прави од страна на независни експерти на среден рок (на две години), како и по истекот на временската рамка на Стратегијата за едно општество и интеркултурализам 2020 – 2023. Врз основа на извештаите за степенот на имплементација и наодите на оценувањето ќе се пристапи кон ревизија на Акцискиот план на Стратегијата за едно општество и интеркултурализам 2020-2023 односно дефинирање на основата за следната стратегија.

Во насока на обезбедување транспарентност и инклузивност во процесот на следење и известување, Координативното тело, како и постојаното советодавно тело ќе остварува редовна соработка со сите засегнати страни. Имено, најмалку еднаш годишно ќе се одржуваат јавни расправи за степенот на имплементацијата и за постигнатите резултати на Стратегијата за едно општество и интеркултурализам 2020-2023 и за предлози за ревидирање на Акцискиот план на Стратегијата. Јавните расправи ќе бидат отворени за сите заинтересирани страни.

1. Акциски план – во прилог

Библиографија

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Водичот на мониторинг на „говорот на омраза“ на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги*. Достапно на: <http://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/05/Vodic-zamonitoring-za-govorot-na-omraza-Mak.pdf>

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (2017), *Истражување на мислењето на публиката*. Скопје: ААВМУ. Достапно на: <http://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/06/%D0%98%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D1%98%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B5%D1%9A%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-17.04.pdf>

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Предлог- стратегија за развој на радиодифузната дејност за периодот 2013-2017 година*, достапно на: <http://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/05/Predlog-Strategija-i-Akciski-plan.pdf>

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Програма за работа за 2019 година*, достапно на <http://avmu.mk/wp-content/uploads/2018/12/3.-%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-2019-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0.pdf>

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Регистер на телевизији*, достапно на: <http://avmu.mk/registar-na-televiziji/>

Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, *Регистер на издавачи на печатени медиуми*, достапно на: <http://avmu.mk/pechateni-mediumi/>

Анализа „Добро владеење на општинската демократија и граѓанското учество на ниво на локална самоуправа“ (2018), стр. 45-48

Alagjovovski, R. (2004), *Cultural decentralization in Macedonia: Chance or threat?* Eurozine. Available at: <https://www.eurozine.com/cultural-decentralization-in-macedonia-chance-or-threat/>

Атанасов, П. (2017), *Македонски мултиетнички јазли: битка за едно или две општества*. Скопје: Просветно дело

Анастасовски, И. (2010) „Социолошки аспекти на насилно и агресивно однесување на спортски менфестации во Република Македонија. Скопје: Институт за социолошки и политичко-правни истражувања – УКИМ, Докторски труд. стр. 32-34 стр. 198-203 и 207-211.

Анастасовски И. & Стојаноска Т. (2010), „Насилство, агресија и спорт. Скопје: Факултет за физичка култура, Флексограф – Куманово стр 13-15, 18-19

Бакиу, Б., Димитрова, М. & Брава, А. (2016), *Дијалози за визија: Како до интегрирано образование во Република Македонија?* Достапно на: http://epi.org.mk/docs/D4V_Social%20cohesion_mk.pdf

Basic, G., Zagar, M., Tatalovic S. (2018), *Multiculturalism in Public Policies*, Institute for Social Sciences, Belgrade, p. 18-22

Booth, T (2003) Book review of: *Interculturalism, Education and Inclusion*, British Journal of Educational Studies, 51 (4) pp: 432–433.

Биро за развој на образованието, Министерство за образование и наука. (2007), *Концепција на деветгодишно основно воспитание и образование*.

Биро за развој на образованието. (2010), *Концепција за изработка на учебник и методологија за вреднување на учебник*.

Биро за развој на образованието. (2019), *Список со лектури од второ до деветто одделение од основното образование*. Достапно на: <https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2019/03/Список-со-лектури-од-второ-до-деветто-одделение-мкд.pdf>

Vezzali, L., Capozza, D., Stathi, S., & Giovannini, D. (2012). Increasing outgroup trust, reduced inhumanization, and enhancing future contact intentions via imagined intergroup contact (Vol. 48). <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.09.008>

Вилиќ, Н. (2017), *Ретроградноста на еден идеолошки политизиран (и промашен) проект – Маријен Демири во разговор со Небојша Вилиќ*. Критика (Скопје) V 1 (8) (2017): 59-64 <https://kritickamisla.wordpress.com/2017/12/10/критика-v1-8/>

Влада на Република Македонија. (2018), *Одлука за утврдување на стратешките приоритети на владата на Република Македонија во 2019 година*. Скопје: Службен весник на РМ, бр. 84 од 9.5.2018 година

Влада на Република Македонија. (2015), *Преглед на Охридскиот договор за социјална кохезија*. Секретаријат за спроведување на Охридскиот рамковен договор, Скопје, стр.11. Достапно на: <http://www.siofa.gov.mk/data/file/dokumenti/ATT01290.docx>

Влада на Република Македонија. (2016), *Програма за работа на Владата 2017-2020*, достапно на: <https://vlada.gov.mk/programa>

Влада на Република Македонија. (2018), *Стратешки приоритети на Владата на Република Македонија во 2019 година*, достапно на: <http://www.mchamber.mk/upload/Asocijacii/MTA/mk/Sobranie/New%20Folder/Odluka%20strateski%20prioriteti%20na%20Vladata%20na%20RM%20vo%202019%20god..pdf?AspxAutoDetectCookieSupport=1>

Група експерти ангажирани од Македонскиот центар за меѓународна соработка, во рамки на заеднички проект на Набљудувачката мисија на ОБСЕ во Скопје и ССРД. (2010), *Дискриминација по основ на етничка припадност*. Достапно на: <https://www.osce.org/mk/skopje/116792?download=true>

Група професори од УКИМ. (2016), *Студија за младите во Република Македонија 2016*, Скопје: Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Печати: Европа 92 – Кочани.

Генерален секретаријат, Влада на Република Северна Македонија. (2019), *Програма за работа на владата за 2019*. Стр. 367-368

Демири, М. (2017), *Плоштадот „Скендербег“, мозаик на етноцентризам*. веб-портал Гласник. <http://glasnik.mk/plostadot-skenderbeg-mozaik-etnocentrizam/> пристапено на 21 август 2017

Државен завод за статистика (2018), *Регионите во Република Македонија*.

Европска комисија (2018), *Извештај за напредокот на РМ*.

El-Moubayed Bissat, L.(2002), *The Role of Civil Society in Rural Community Development: Two Case Studies from Lebanon*.

Закон за основното образование, Службен весник на Република Македонија бр. 103/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014, 135/2014, 10/2015, 98/2015 и 145/2015 (член 3)

Закон за спречување и заштита од дискриминација, Службен весник на Република Македонија, бр. 177

ЗИП Институт. (2015), *Подобрување на работата на Комисијата за односи меѓу заедниците во општина Сарај*. Достапно на: http://zipinstitute.mk/wp-content/uploads/2012/09/CICR-Publication_ENG_Version_ZIP.pdf Стр.9

ЗНМ (2017), *Препораки за одговорни онлајн медиуми*, достапно на: <http://znm.org.mk/wp-content/uploads/2016/03/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BA%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%BE%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8->

[%D0%BE%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D1%98%D0%BD-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B8-%D0%BD%D0%BE%D0%B5%D0%BC%D0%B2%D1%80%D0%B8-2017.pdf](#)

Ivanov, V. (2018), On the Current Thematisations of Crisis in the Social Superstructure. The Large Glass 25/26 (2018): 48-50.

Иванов, В. (2018), „Предговор“, во: Мирослав Грчев, Искри според чичко Марка Цепенко. Скопје: Темплум. (непаг.)

Извештај на експертска група за прашања од систематско владеење на правото во врска со следењето на комуникациите откриено во пролет 2015 година, Брисел 8 јуни 2015 година, достапен на:

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/news_corner/news/news-files/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf

Извештај на ЕКРИ за Република Македонија“. 2016.

Институт за истражување на општествениот развој РЕСИС. (2018) *Мониторинг на медиумскиот плурализам во Европа: Примена на Мониторот на медиумскиот плурализам 2017 во Европската Унија, Македонија, Србија и Турција*. Скопје: РЕСИС. Достапно на:

https://resis.mk/wp-content/uploads/2018/11/Macedonia_MPM2017_narrative_report_MK_FINAL.pdf

Јовановски, М., (2018), *Механизми за субвенционирање на медиумите и на новинарството во Македонија и во европските земји*, (Скопје: МИМ), достапно на: <https://mim.org.mk/attachments/article/1125/mehanizmi%20za%20subvencioniranje%20na%20mediumite.pdf>

Клековски, С. (2011), *Меѓуетничките односи во Република Македонија*. Скопје: Македонски центар за меѓународна соработка

Коцески, С.(2014), *Остварување и заштита на правата на етничките заедници на локално ниво*, достапно на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2015/01/%C8%E7%E2%E5%F8%F2%E0%BC-%CE%F1%F2%E2%E0%F0%F3%E2%E0%9C%E5-%E8-%E7%E0%F8%F2%E8%F2%E0-%ED%E0-%EF%F0%E0%E2%E0%F2%E0-%ED%E0-%E5%F2%ED%E8%F7%EA%E8%F2%E5-%E7%E0%E5%E4%ED%E8%F6%E8-%ED%E0-%EB%EE%EA%E0%EB%ED%EE-%ED%E8%E2%EE.pdf>

Комисија за заштита од дискриминација. (2013) *Дискриминација во огласите за вработување*, стр. 60.

Kotevska, V. (2018) Country report Non-discrimination, available at: <https://bit.ly/2GW5nvD>

Кривичен законик, достапно на: <http://jorm.gov.mk/wp-content/uploads/2016/03/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BD-%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf>

Крстеска-Папиќ, Б., Билал С., Емин О., Миовска-Спасева С., Ачковска-Лешковска Е., Стојковски Ц. (2015), *Концепција за интеркултурно образование*. Достапно на <http://www.mon.gov.mk/images/Koncepcija-mk.pdf>

Kymlicka, W. (1995), *Multicultural citizenship a liberal theory of minority rights*. Oxford

Литајкова, Љ. (2002), *Албанските издавачи денеска отвораат свој, паралелен саем на книгата*. Дневник. Достапно на: <https://time.mk/arihva/?d1=01&m1=01&y1=1991&d2=31&m2=12&y2=2012&all=0&dnevnik=1&fulltext=2&timeup=2&show=1&q=албанските%20издавачи%20денеска%20отвораат%20свој%20паралелен%20саем%20на%20книгата&read=e72dd0a2044d51c>

Македонски институт за медиуми (2013), *Бела книга, приоритети и механизми за унапредување на соработката меѓу граѓанските организации и медиумите за ефикасна заштита на човековите права*, (Скопје: МИМ), достапно на http://medium.edu.mk/images/resursi/BelaKniga_web_v1.pdf

Македонски институт за медиуми (2016), *Истражување за образовните потреби на новинарите и за медиумската писменост на публиката*. Скопје, достапно на: https://mim.org.mk/attachments/article/1092/Istrazuvanje_za_obrazovnite_potrebi_na_novinarite_i_publicata.pdf

Matevski Zoran. 2012.(A)*National and religious identity in R. Macedonia in global age*. In Proceedings from the International scientific conference: Identity in the era of globalization and Europeanization. Skopje: Ss Cyril and Methodius University, pp. 323-329

_____. 2012. (B)*The culture of peace as a precondition of the Euro-Atlantic perspectives of the Balkan region*. In Proceedings from the International scientific conference: Security and Euroatlantic Perspectives of the Balkans. Ohrid: University St. Kliment Ohridski, pp. 106 - 113

_____. 2013. (A) *The Role of the Religion in Post Conflict Period in R. Macedonia*. In Proceedings from the International scientific conference: Global-Local/Local-Global. Skopje: Faculty of Philosophy, pp. 43 – 56

_____. 2013.(B)*National and Religious Identity in R. Macedonia in Global Age*. In: Globalization and Sovereignty Decline (Thematic Collection of Papers of International Significance). Kosovska Mitrovica: Faculty of Philosophy, University of Pristina

_____. 2014. *Religious Dialogue and "Globalization of Understanding" in R. Macedonia and Balkan Region*. In: Proceedings from the First International Scientific Conference: Social Change in the Global World. Shtip: Gpce Delcev University in Shtip, pp. 849-861

_____. 2015. *The Influence of Religious Fundamentalism on the Conflicts in the Post Communistic States in the Balkan Region*. Security Dialogues. Vol. 6, Number 2-1, 2015. pp.135-145. Skopje: Faculty of Philosophy

_____. 2017. (A) Religious Situation in R. Macedonia and West Balkan Region. In Collection of Papers: *Phd students in science*. Blagoevgrad: University Press "Neofit Rilski", pp. 62-72

_____. 2017. (B) Reshaping of Religious Identity among the Believers of R. Macedonia in the Global Age. In: *Proceedings from 5-th International Conference "Ohrid – Vodici, 2017" (edited by Rubin Zemon)*. Skopje: Institute for Socio-Cultural Anthropology of Macedonia, pp. 84-93

Lindsey Cameron and Adam Rutland, Extended Contact through Story Reading in School: Reducing Children's Prejudice toward the Disabled, *Journal of Social Issues*, Vol. 62, No. 3, 2006, pp. 469-488

Meer, N. & Modood, T. (2012), *How does Interculturalism Contrast with Multiculturalism?* *Journal of Intercultural Studies*, 33:2, 175-196, DOI: 10.1080/07256868.2011.618266

Министерство за култура. (2013), *Националната стратегија за развој на културата во Република Македонија за периодот 2013-2017*. Достапно на: <http://kultura.gov.mk/nacionalna-strategija-za-razvoj-na-kultura/>

Министерство за култура. (2011), *Закон за Култура*. Достапно на: <http://arhiva.kultura.gov.mk/index.php/legislativa/2011-03-04-10-39-07/287-zakon-za-kulturata>

Министерство за локална самоуправа. (2018), *Програма за одржлив локален развој и децентрализација 2015 – 2020, ревидирана во 2018 година*. Достапно на <http://mls.gov.mk/images/documents/regionalenrazvoj/2.%20%20%20Programa%20za%20odrzliv%20lokalen%20razvoj%20i%20%20decentralizacija-Revidirana-Precisten%20tekst-MAK-lektor.pdf>

Министерство за образование и наука. (2015), *Концепција за интеркултурно образование како официјален документ на МОН*. Достапно на <http://www.mon.gov.mk/images/Koncepcija-mk.pdf>

Министерство за образование и наука. (2017), *Стратегија за образованието 2018-2025 со акциски план*. стр.18

Министерство за образование и наука. (2019), *Стратешки план 2019 – 2021*. Достапно на http://mon.gov.mk/images/Florentin_MON/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%81%D0%B8%D1%98%D0%B0/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%88%D0%BA%D0%B8_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD_2019-2021-1.pdf

Министерство за образование и наука. (2010), *Чекори кон интегрирано образование во образовниот систем на Република Македонија*.

Министерство за труд и социјална политика, (2018) „Акциски план за спроведување на конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство на Република Македонија 2018 - 2023.”

Министерство за труд и социјална политика (2017). *Анализа на учеството на жените на пазарот на трудот*

Министерство за труд и социјална политика (2011). *Анализа за квалитативното учество на жените во јавниот и политичкиот живот во единиците на локалната самоуправа*. Достапно на: http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/informacija%20za%20analiza_lokalna%20samouprava.pdf

Министерство за труд и социјална политика. (2016). *Национална Стратегија за еднаквост и недискриминација 2016-2020*, достапно на: http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/dokumenti/7.7_Strategija%20za%20ednakvost%20i%20nediskriminacija.pdf

Министерство за труд и социјална политика. (2013), *Стратегија за родова еднаквост 2013-2020*. достапно на: <http://morm.gov.mk/wp-content/uploads/2018/03/Strategija-2013-2020.pdf>

Мицевски, И., Трпевска, С., Трајкоска, Ж. (2013), *Известување од паралелни светови: медиумите на заедниците во Македонија*. Скопје: Институт за комуникациски студии

Народен правобранител, *Програма за работа за 2017 година*, достапно на: <http://ombudsman.mk/upload/Programa%20za%20rabota/2017/Programa%20za%20rabota-2017.pdf>

Никодиноска, В. Миленковски, С., Васиљова, И. (2018), *Медиумска и информациска писменост, политика и практики – вовед во истражувачкиот извештај*, достапно на: <http://seenpm.org/wp-content/uploads/%D0%92%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4-%D0%B2%D0%BE-%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87%D0%BA%D0%B8%D0%BE%D1%82-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B01.pdf>

ОБСЕ/АОПЗ, *Оценка за спроведувањето на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението – конечен извештај*, достапно на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2016/11/МК-FINAL-Ex-Post-Evaluation-Report-21.01.2015-RM.pdf>

ОБСЕ, Висок комесар за национални малцинства. (2012), *Насоки од Љубљана за интеграција на разнолики општества со образложение*. достапни на:
<https://www.osce.org/mk/hcnm/100449?download=true>

ООН, *Меѓународен пакт за граѓанските и политичките права*, достапно на:
<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf>

ООН, *Универзална декларација за човекови права*, достапно на:
<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

Penev, S., and Trenovski B.,(2016), *Policy on Balanced Regional Development in Macedonia - Goals, Challenges, Trends*. Скопје: FORUM-CSID

Петроска-Бешка, В., Најчевска, М., Кениг, Н., Балажи, С., Томовска, А. (2009), *Студија за мултикултурализмот и меѓуетничките односи во образованието*. Скопје: Канцеларија на УНИЦЕФ.

Pinar, A., Tuneva, M., Mengu, S. (2018), *Intercultural Communication and the Media: A Study of Effects of Globalization and New Technologies, in Linking Business and Communication: From a Sparkle to a Flame*, DOBA Business School, Maribor

Putnam, RD., Robert D. (1995). *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*. *Journal of Democracy* 6(1):65–78. <https://muse.jhu.edu/article/16643/summary>

Реактор (2012). *Демографските политики и родовата еднаквост во Република Македонија*. Достапно на:
<http://www.reactor.org.mk/CMS/Files/Publications/Documents/Rodova%20ednakvost%20i%20demografski%20politiki.pdf>

Саркањац, Б. (прир.) (2000), *Комши капицик: култура и политика. Уметноста и дефицитот на сетилноста*. Скопје: 359°– Мрежа за локални и субалтерни херменевтики

Симјановска, В. (прир.) (2005), *Дебати за културата, граѓанска иницијатива*. Скопје: Центар за изведувачки уметности Мултимедиа.

Симјановска, В. (прир.) (2010), *Резултати од истражувањето за културниот живот во Општина Тетово*. Скопје: Центар за изведувачки уметности Мултимедиа.

Симјановска, В. (прир.) (2010), *Резултати од истражувањето за културниот живот во Општина Гостивар*. Скопје: Центар за изведувачки уметности Мултимедиа.

Симјановска, В. (прир.) (2010), *Резултати од истражувањето за културниот живот во Општина Кичево*. Скопје: Центар за изведувачки уметности Мултимедиа.

Simjanovska, V. (Ed.) (2011), *Re-thinking Local Cultural Policy: new identity and new paradigm*. Скопје: PAC Multimedia

Собрание на РСМ, *Закон за народниот правобранител*, достапно на:
<http://ombudsman.mk/upload/documents/Zakon%20na%20NP.PDF>

Собрание на Република Македонија. (2018), *Национална стратегија за развој на културата во Република Македонија во периодот 2018-2022*. Службен весник на Република Македонија. 81. Достапно на:
<http://www.slvesnik.com.mk/issues/8f10a5033d1e49c6bf66e8cedb004fb8.pdf>

Собрание на Република Македонија (2008), чл. 15 од „Закон за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во Република Македонија“. Службен весник на Република Македонија LXIV (92), 1-3. Достапно на:
<http://www.slvesnik.com.mk/issues/ED8DC7AF8F917D4B9704F49E8EFC00DB.pdf>

Собрание на РСМ, *Одлука за прогласување на Уставот на РСМ*, Скопје, достапно на:
<https://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/UstavnaRmizmeni.pdf>

Собрание на Република Македонија. (2009), *Стратегија за регионален развој на Република Македонија 2009-2019*. Скопје: Службен весник на РМ.

Собрание на Република Македонија. (1998), *Указ за прогласување на Законот за култура*.
Достапно на: http://kultura.gov.mk/wp-content/uploads/2019/02/Zakon-za-kulturata-31_98.pdf

Собрание на РСМ, *Указ за прогласување на Законот за изменување и дополнување на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги*, достапно на: <http://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/11/001-Zakon-za-izmenuvanje-i-dopolnuvanje-na-ZAAVMU-248-18-od-31.12.2018-odina.pdf>

Собрание на РСМ, *Указ за прогласување на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РСМ*, достапно на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2014/11/%D0%97%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D-%D0%9D%D0%90-%D0%90%D0%93%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%88%D0%90.pdf>

Собрание на РСМ, *Указ за прогласување на Законот за електронски комуникации*, достапно на: http://www.mio.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/legislation/Zakon%20za%20elektronskite%20komunikacii_2014.pdf

Совет за етика во медиумите, *Декларација за борба против говорот на омраза во медиумите и на Интернетот*, достапно на: <http://semm.mk/attachments/deklaracija.pdf>

Совет на Европа(2008), *Бела книга за меѓукултурниот дијалог „Живееме заедно еднакви во достоинството“* Стразбур, достапно на: <https://rm.coe.int/16804ec73d>

Совет на Европа, Комитет на министри (2008), *Бела книга за меѓукултурниот дијалог „Живееме заедно еднакви достоинството“* достапен на: <https://rm.coe.int/16804ec73d>

Совет на Европа, Комитет на министрите (2018), *Препораката CM/Rec(2018)1 на Советот на Европа за плурализам во медиумите и транспарентност на медиумската сопственост*. Достапно на <https://rm.coe.int/recommendation-2018-1-on-media-pluralism-macedonian/16808c9c79>

Совет на Европа/Советодавен комитет за Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства, *Четврто мислење за Република Северна Македонија*, достапно на: <https://rm.coe.int/16806d23e3>

Совет на Европа/Советодавен комитет за РКНМ, *Компилација на мислења на Советодавниот комитет во однос на член 9 од РКНМ (четврти циклус)*, достапно на: <https://rm.coe.int/1680648f5c>

Tendler Judith (1997) *Good Government in the Tropics* Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press

Топузовска, Лактовиќ, М., Борота Поповска, М., Серафимовска, Е. Цекиќ, А. Старова, Н. (2019). *Студија за млади во Северна Македонија 2018/2019*, Скопје: Фондација Фридрих Еберт – Скопје, печати bub Bonner Universitats Buchdruckerei, стр. 7-8

Troshanovski, M. *Representation of Minorities in the New Media – analysis of professional journalistic standards in new media practices*, достапно на: <http://mediaobservatory.net/sites/default/files/Final-report-Minority-representation-in-new-media.pdf>

Тунева, М., (2013), *Анализа за правата и известувањето за етничките заедници во медиумската сфера*. Скопје: АОПЗ. Достапно на: <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2015/01/МК-%C0%ED%E0%EB%E8%E7%E0%E2%E0-%ED%E0-%D2%F3%ED%E5%E2%E0.pdf>

Устав на Република Македонија. (2011), *Службен весник на Република Македонија*
Freedom House, *Nations in Transit 2018: Macedonia Country Report*, достапно на: https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2018_Macedonia.pdf

Центарот за човекови права и разрешување конфликти. (2016), *Извештај од електронско истражување за реализација на ПМИО*. Достапно на: <http://pmio.mk/wp-content/uploads/2016/12/Electronic-survey-report-MAK.pdf>

Центарот за човекови права и разрешување конфликти. (2012), *Истражување на појдовната состојба во врска со меѓуетничката интеграција во образованието*. Достапно на: http://mk.pmio.mk/wp-content/uploads/2013/04/IIEP-BASELINE-STUDY_MAC.pdf

Центарот за човекови права и разрешување конфликти. (2018), *Од етнички кон граѓански национализам преку основното образование*. Достапно на: <https://www.scribd.com/document/398829282/From-Ethnic-to-Civic-Nationalism>

Council of Europe. Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities. 2016. Fourth Opinion on the Republic of Macedonia. Available on <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d23e3>

Council of Europe, *Framework Convention for the Protection of National Minorities*, Strasbourg, available at: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_Text_FCNM_mk.pdf

Стратешка област (кластер)		Правна Рамка									
Приоритет		1.Ревитализација на институциите во државата од законодавната, извршната и судската власт во функција на изградба и афирмација на концептот „Едно општество за сите со развиен интеркултурализам“									
Приоритетна цел 1.1.		Зајакнати функционални институции кои континуирано го етаблираат и развиваат концептот „Едно општество за сите со развиен интеркултурализам“									
Приоритетна цел 1.2.		Воспоставување на функционална мрежа за соработка и интеракција на институциите одговорни за концептот „Едно општество за сите со развиен интеркултурализам“									
1. Мерка (сет на активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
Зајакната функционалност на институциите од законодавната, судската и извршната власт (на централно и локално ниво)	1.1 Координација на институциите поврзани со имплементирање стратегијата „Едно општество за сите и интеркултурализам“	Министерство за политички систем и односи меѓу заедниците и Постојаното тело од 2.3.1.	Влада на Република Северна Македонија	Q4 2019	Континуирано делување	Редовен буџет на РСМ	Буџет на РСМ	Доставување годишни извештаи од надлежното министерство до Владата за координацијата на институциите и во врска со имплементацијата на стратегијата			
	1.2. Реафирмирање на уставниот принцип на правичната застапеност од сите заедници во правосудните органи	Академија за судии и јавни обвинители	Судски совет и Совет на јавни обвинители	Q1 2020	тековно	Редовна судска буџетска сметка	Судски буџет	Курикулумот да се збогати со знаења и вештини од областа на интеркултурализмот			
	1.3. Формирање на комисији за односи меѓу заедниците на локално ниво	Постојано тело од 2.3.1 / МЛС, МП, ЗЕЛС	Другите органи на државна управа кои се чинители во процесот на развој и унапредување на локалната самоуправа	Q1 2020	Q4 2021	Нема финансиски импликации (потребна е проверка)	Нема финансиски импликации (потребна е проверка)	Надлежните министерства во рамките на законските надлежности да го поттикнуваат функционирањето на комисиите за односи меѓу заедниците на локално ниво и да ги применат законски мерки во случај на нефункционирање			
	1.4. Обезбедување на функционалност на Комитетот за односи меѓу заедниците во Собранието истражувања на задоволството на граѓаните од услугите што им ги обезбедува општината	Министерство за правда	Собрание на РС Македонија	Q1 2020	Q2 2020	Нема финансиски импликации	Нема финансиски импликации	Дополнување на Законот на Комитетот за ОМЗ, со цел зајакнување на работата и одговорноста на членовите на КОМЗ			
Приоритет		2. Воспоставен ефикасен и функционален систем за доследно спроведување на правната регулатива која обезбедува еднакво општество за сите									
Приоритетна цел 2.1.		Хармонизирана домашна правна регулатива со меѓународните документи кои се во духот на концептот „Едно општество за сите и интеркултурализам“									
Приоритетна цел 2.2.		Воспоставување пракса на ex ante и ex post евалуација на законската регулатива									
Приоритетна цел 2.3.		Воспоставување на постојано тело за координација и евалуација на спроведувањето на законската регулатива и функционалноста на институциите за развој на концептот „Едно општество за сите и интеркултурализам“									
1. Мерка (сет на активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
	2.1.1 Изработка на преглед анализа за хармонизираноста на домашната регулатива со меѓународните стандарди кои се однесуваат на интеркултурализмот	Влада РСМ (определување експерт/и за изработка)	Надлежни министерства вклучени во спроведувањето на Стратегијата	Q1 2020	Q4 2020	Донатори за изработка на Преглед анализата	Донатор	Изработка на соодветен документ/студија			

Прилагодување и измена на нормативни документи за спроведување на Стратегијата Едно општество и интеркултурализам	2.1.2. Итно донесување на нова Национална стратегија за еднаквост и недискриминација за 2020 до 2024	Влада на РСМ	Надлежни министерства и соодветно Комисија за спречување и заштита од дискриминација и Народен правобранител	Q4 2019	Q1 2020	Редовен буџет на РСМ	Буџет на РСМ	Изработка на Стратегијата			
	2.2.1. Ex ante проценка и Ex-post евалуација на законската регулатива дали е во согласност со вредностите на Стратегијата „Едно општество за сите и интеркултурализам“	Министерство за правда	Надлежни министерства подносител на нови закони, како и дополнувања и измени на постојани закони	Q4 2019	Тековно	Редовен буџет на РСМ	Буџет на РСМ	Редовно известувања до Постојаното тело од 2.3.1. за усогласеноста со Стратегијата			
	2.3.1. Трансформација на ад хок телото за координација и евалуација на спроведување на законската регулатива и функционалноста на институциите за развој на концептот „Едно општество за сите и интеркултурализам“ во постојно тело при Владата на РСМ	Влада на РСМ	/	Q4 2019	Q4 2019	Редовен буџет на РСМ	Буџет на РСМ	Воспоставување на Постојаното тело			
	2.3.2. доследна примена на баденеровиот принцип за сите заедници на локално (и национално) ниво	Постојано тело од 2.3.1 / МПС, МП, ЗЕЛС,	МПОС и ОЗ	Q1 2020	Постојано	Нема финансиски импликации	/	Подготовка на годишни извештаи за примената на оваа мерка од МПСиОЗ			

Стратешка област (кластер)		Образование									
Приоритет		1. Обезбедување интеракција меѓу учениците од различни етнички заедници и различни наставни јазици во основното и средното образование									
Приоритетна цел		1. Организирани заеднички воннаставни активности во училиштата									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1.1. Зајакнување на заедничките воннаставни активности во училишта	1.1.1. Изработка на документ - Правилник за организирање на наставата во повеќејазичните училишта	МОН	БРО, Граѓански организации (НВО)	Q3	Q3	Нема импликации		Одобрен Правилник за организирање на наставата во повеќејазичните училишта	Спори процедури и неприфаќање промени	Низок	Ангажирање стручни консултанти
	1.1.2. Подготовка на програма за заеднички воннаставни активности	МОН, БРО	НВО и општините	Q3	Q4	Нема импликации		Наставната програма за заеднички воннаставни активности официјално е одобрено	Спори процедури	Низок	Ангажирање стручни консултанти
	1.1.3. Усвојување на заеднички воннаставни активности	Училиштата	БРО, НВОа	Q4	Q2-2020	Нема импликации		Внесување на активностите во годишните програми на училиштата	Спори процедури и неприфаќање промени	Низок	Стручна помош и конкретни насоки преку секторот во МОН кој е еден од приоритетните цели
	1.1.4. Организација на „Недела на интеркултурализмот“	Сите училишта во општината	МОН, ОПШТИНИ, БРО	Q2-2020	Q2-2020	1000 -1500 евра	Буџет на општините	Подготвен документ со насоки за организирање на меѓучилишни активности	Отпор од училиштата, наставниците како реализатори	Низок	Промоција на интеркултурализмот и интеркултурното општество преку медиумите
Приоритетна цел		2. Организирање заеднички наставни активности по најмалку два различни предмети во училиштата									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
2.1 Зајакнување на заедничките наставни активности во училишта	2.1.1. Подготовка на упатство за организирање на заеднички наставни активности	МОН, БРО	НВО	Q4-2019	Q4-2019	нема импликации		Усвоено Упатството за реализирање на заеднички наставни активности	Спори процедури и неприфаќање промени	Низок	Ангажирање стручни консултанти
	2.1.2. Реализација на заеднички наставни активности по наставните предмети: Физичко и здравствено образование, странски јазик, Музичко образование, Ликовно образование и Информатика	училиштата	општина	Q1-2020	Q2-2020	нема импликации		Предвидување на активностите во годишната програма; извештај за реализирани активности	Отпор од наставниците и администрацијата во училиштата	Низок	Промоција на интеркултурализмот и интеркултурното општество преку медиумите и други работилници
Приоритетна цел		3. Зголемување на меѓусебната соработка помеѓу различни општински/ државни училишта									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
3.1. Отворање на детски центри	3.1.1. Подготовка на програма за работа на детските центри во неколку плански региони (работа со групи деца со специјална програма за интегрирано, интеркултурно и инклузивно образование)	МОН, МТСП	НВОа	Q3-2020	Q4-2020	нема импликации		Усвоена програма од страна на МОН и МТСП	Не обезбедување финансиски средства	Среден	Поголема соработка со странски донатори
	3.1.2. Реализација на активности за формирање детски центри	МОН, БРО	НВО	Q1-2020	Q2-2020	200 000 -300 000 евра по центар	Европски фондови, Буџет на РСМ	Број на оформени групи	Временска рамка за реализација	Висок	Вклучување на домашни и странски експерти и консултанти
3.2. Стимулирање меѓусебна соработка помеѓу различни општински/државни училишта	3.2.1. Ревидирање на правилник за екскурзии	БРО, Правен сектор МОН	НВО	Q3	Q4	нема импликации		Правилникот за екскурзии е одобрен	Недоволни човечки ресурси	низок	соработка со НВОа

Приоритетна цел		4. Зголемена соработка на наставниците што предаваат на различни наставни јазици									
1. Мерка (сет на активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
4.1 Зајакнување на компетенциите на наставниците за работа во интеркултурна средина	4.1.1. Обуки на наставници за стекнување компетенции за работа во мултикултурни средини преку заеднички наставни/вон-наставни	БРО, МОН, НВО	НВОа	Q3-2019	Q3-2019	500 - 700 евра по учесник	Донатори	Број на училишта/наставници опфатени со обуките	Незаинтересираност од страна на наставниците	Низок	Промоција на обуките
Приоритетна цел		5. Зголемена соработка на релација училиште - родители - ученици									
1. Мерка (сет на активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
5.1 Зајакнување на улогата на родителите во училишниот живот	5.1.1. Реализација на заеднички работилници со ученици и родители (од различни наставни јазици во повеќејазичните училишта)	Училиштата	БРО	Q1-2020	Q2-2020	500 евра на училиште	Буџет, јавен повик за финансирање од МОН	Внесени планирани активности во годишната програма	Мал одсив на родителите	Низок	Промоција на обуките
Приоритет		2. Унапредување на учењето на јазикот на „другиот“									
Приоритетна цел		1. Подобрено познавање на македонскиот јазик меѓу учениците кои посетуваат настава на јазик различен од македонскиот									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1.1 Зајакнување на јазичните компетенции (познавање и користење на македонски јазик) на учениците што учат на немакедонски наставен јазик	2.1.1. Ревидирање на наставната програма за изучување на македонскиот јазик како немајчин јазик во IV одделение	БРО	Факултети и институти при државните универзитети	Q1-2020	Q3-2020	Нема импликации		Наставната програма за изучување на македонскиот јазик како немајчин јазик официјално е одобрена	Спори процедури и неприфаќање промени	Низок	Зајакнување на човечките ресурси
	2.1.2. Креирање адаптирани учебници за изучување на македонски јазик како немајчин јазик	БРО, МОН, ПЕДАГОШКА СЛУЖБА	Факултети и институти при државните универзитети	Q1-2020	Q2-2020	1000 -1500 евра за учебник	Буџет, Донатори	Учебниците за официјално одобрени	Спори процедури	Низок	Ангажирање експерти преку јавен повик
	2.1.3. Обука на наставници за ревидираната наставна програма	БРО	Акредитирани снабдувачи	Q3-2020	Q1-2021	500 - 700 евра по учесник	Донатори	Одржани обуки за наставници	Отпор од наставници	Низок	Промоција на обуките
Приоритетна цел		2. Учениците што учат на македонски јазик се оспособени за базична комуникација на јазикот на други етнички заедници									
1. Мерка (сет на активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
2.1. Зајакнување на јазичните компетенции (познавање на јазиците на заедниците) на учениците што учат на македонски наставен јазик	2.2.1. Ревидирање на наставниот план	МОН, БРО	Факултети и институти при државните универзитети	Q3-2020	Q3-2020	Нема импликации		Наставниот план официјално е одобрен	Спори процедури	низок	Зајакнување на човечките ресурси
	2.1.2. Креирање наставна програма за учење на јазикот на побројните заедници од почнувајќи од IV одд.	МОН, БРО	Факултети и институти при државните универзитети	Q3-2020	Q3-2020	Нема импликации		Наставната програма за изучување на јазикот на побројните заедници официјално е одобрена	Спори процедури	Низок	Зајакнување на човечките ресурси
	2.1.3. Учениците што учат на македонски јазик во повеќејазични училишта/општини имаат изборен предмет за јазикот на други етнички заедници почнувајќи од IV одд.	МОН, БРО	Факултети и институти при државните универзитети	Q3-2020	Q3-2020	Нема импликации		Наставниот план официјално е одобрен	Спори процедури	низок	Зајакнување на човечките ресурси

Приоритет		3. Зајакнување на елементите на мултикултурноста во наставните содржини									
Приоритетна цел		1.Ревидирани учебници во насока на запознавање со културата на „другиот“ и намалување на предрасудите									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1.1 Промена на содржините на учебниците од аспект на прифаќање на сличностите и почитување на различностите	3.1.1. Анализа на дел од постојните учебници по општествена група предмети за утврдување колку ги задоволуваат критериумите за изработка на учебници	МОН, БРО, Педагошка служба	Граѓански организации, експерти	Q1-2020	Q4-2020	1000 евра по анализа	Буџет, Донатори	Извештај од спроведената анализа	Изнаоѓање на ресурси и реализатори на активноста	Низок	Идентификување на реализатори на анализата
	3.1.2. Ревизија на дел од учебниците	МОН, БРО	Експерти	Q1-2020	Q4-2020	Нема импликации		Одобрени учебници за употреба	Спори процедури	Среден	Зајакнување на човечките ресурси
Приоритетна цел		2.Воведени нови проектни активности за културата и традицијата на сите заедници									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
2.1. Подобрување на знаењата на учениците за различните културни заедници	3.2.1. Создавање на прирачник за реализација на проектни активности за културата и традицијата на сите заедници	МОН, БРО	Граѓански организации, експерти	Q2-2020	Q3-2020	Нема импликации		Прифатен прирачник	Спори процедури	Низок	Зајакнување на човечките ресурси
	3.2.2. Ревизија на списокот на задолжителни лектури за сите одделенија со опфаќање на автори припадници на различните заедници/род	БРО		Q2-2020	Q3-2020	Нема импликации		Нов список лектури е официјално усвоен	Спори процедури	Низок	Зајакнување на човечките ресурси
2.2. Зголемување на капацитетите на МОН за постигнување на општествена интеграција преку системски решенија	3.2.3.1 Креирање сектор во МОН одговорен за интегрирано, инклузивно и интеркултурно образование	МОН		Q4-2019	Q4-2019	Не може да се процени		Одлуката за креирање нов сектор при МОН официјално е одобрена	Прифаќање од МИОА	Низок	Преговори и лобирање во Влада, МИОА и останатите засегнати страни

Стратешка област (кластер)		Локална самоуправа									
Приоритет		1. Унапредување на локалната демократија и создавање еднакви можности за сите									
Приоритетна цел		1.1. Воспоставени функционални механизми за соработка и разбирање меѓу заедниците во единиците на локалната самоуправа									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Обезбедување ефективни платформи за соработка меѓу заедниците и остварување на начелото еднакви можности за сите	1.1. Мапирање на постоечки активни и неактивни консултативни тела на ЕЛС (преку прашалник)	МЛС	ЗЕЛС, ЕЛС, и граѓанскиот сектор	Q4 2019	Q2 2020		МЛС	Изработено е сеопфатно мапирање на сите активни и неактивни консултативни тела во сите ЕЛС во РСМ	Нема		Постојан регистар на консултативни тела и статус на работа
	1.2. Анализа на функционалноста на мапираните консултативни тела: нормативно уредување, финансирање, ниво на активност, ниво на ефикасност и ефективност	МЛС	ЗЕЛС, ЕЛС, и граѓанскиот сектор	Q1 2020	Q3 2020		МЛС	Изработена сеопфатна анализа за слабостите на консултативните тела и препораки за нивно подобрување/укинување/редизајнирање (пр. КОМЗ, КЕМ, младински совети и др).	Нема		
	1.3. Измена на законска регулатива - закон за локална самоуправа и поврзани закони за попречени уредување на функционирање на консултативни тела (избор на членови, начин на финансирање, утврдени надлежности, итн.)	МЛС	ЗЕЛС, ЕЛС, Собрание, граѓанскиот сектор	Q2 2020	Q4 2020		МЛС, странски донатори	Донесени законски измени за допрецизирање на функционирање на консултативни тела на ЕЛС	Има	Средно	
	1.4. Градење капацитети на координатори на консултативни тела	ЗЕЛС, ЕЛС, и МТСП	МЛС, граѓански сектор	Q4 2020	Q2 2021			Број на координатори на консултативни тела кои посетиле обуки за градење капацитети	Немање доволно финансиски средства	Средно	
	1.5. Размена на искуства меѓу општини во однос на КОМЗ и КЕМ преку размена на координатори за КОМЗ и КЕМ помеѓу општини од различни плански региони	МЛС, ЕЛС	ЗЕЛС	Q4 2020	Q2 2021		УНДП, други странски донатори	Број на ЕЛС кои оствариле размена на искуство	Непостојење политичка волја за споделување на добри практики меѓу општини со градоначалници од различни политички партии.	Средно	
Приоритетна цел		1.2. Зајакнато партнерство меѓу општината и граѓаните за општа благосостојба									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
	1.1. Донесување акт со кој се определуваат прашања за кои е задолжителна консултација и начин на консултација со граѓани и ГО	МЛС, ЕЛС	ЗЕЛС, МЛС, Комисија за пристап до информации од јавен карактер, граѓански сектор	Q4 2019	Q2 2020		Сопствени средства на општините	Број на донесени акти во ЕЛС со дефинирани прашања за кои е задолжителна консултација и начин на консултација за секое прашање (јавна расправа, фокус група, лична консултација и сл)	Отпор од страна на ЕЛС за носење на таков акт заради поголем обем на работа што би следувал	Средно	

1. Воспоставување мост на соработка меѓу ЕЛС и граѓаните	1.2. Градење капацитети на ЕЛС и ГО за активно спроведување и мониторирање на точка 1.1. од приоритетна цел 1.2. комплементарно на поранешно спроведени обуки	МЛС, ЕЛС	Министерства и Органи на државна управа кои се чинители во процесот на развој и унапредување на локалната	Q3 2020	Q4 2021		Странски донатори како ЕУ, УНДП, и СДЦ.	Број на спроведени обуки во сите ЕЛС за начин на консултирање за прашања дефинирани со актот од 1.1.	Отпор од страна на локална администрација со изговор дека многу обуки се веќе поминати	Средно		
	1.3. Назначување лице од постојната администрација за координирање и мониторирање на спроведување на акт од 1.1.	МЛС, ЕЛС			Q2 2020	Q3 2020		Сопствени средства на општините	Број на назначени координатори за внатрешно следење на спроведување на актот од 1.1.	Неспремност за преземање дополнителна обарска од страна на вработен во администрација	Средно	
Приоритетна цел		1.3. Зголемена транспарентност и отчетност на општините										
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија	
1. Подобрување на транспарентноста на ЕЛС	1.1. Подготовка на унифицирани стандарди за транспарентност на ЕЛС	МЛС, МИОА	ЕЛС, ЗЕЛС, граѓански сектор	Q3 2019	Q1 2020		Сопствени средства на МЛС и МИОА	Изработен краток прирачник со јасни насоки за транспарентност на ЕЛС	Нема			
	1.2. Усвојување на стандардите за транспарентност од страна на ЕЛС со акт	ЕЛС	МЛС, ЗЕЛС	Q2 2020	Q3 2020		Сопствени средства на ЕЛС	Број на ЕЛС кои ги усвоиле стандардите за транспарентност со акт	Општините не сакаат да донесат акт за усвојување на стандарди	Средно		
	1.3. Обука за имплементација на стандардите за транспарентност	ЕЛС, МИОА	ЗЕЛС, ЕЛС, и граѓанскиот сектор	Q2 2020	Q1 2021		МЛС, странски донатори	Број на спроведени обуки во ЕЛС за имплементација на стандарди за транспарентност	Отпор на локална администрација кон дополнителни обуки	Средно		
	1.4. Развој на механизам за следење на исполнетост на стандарди за транспарентност	МЛС, МИОА	ЗЕЛС, ЕЛС, граѓански сектор	Q4 2020	Q1 2020		МЛС, МИОА, странски донатори	Увоен механизам за следење на исполнетост на стандарди за транспарентност (Пример: индекс на транспарентност на ЕЛС достапен на Отворени податоци кај МИОА)	Отпор на општините да бидат рангирани и следени	Високо		
	1.5. Обука за користење дигитални медиуми за непосредна комуникација со граѓаните	ЗЕЛС и ЕЛС	МЛС		Q2 2020	Q4 2020		Странски донатори како ЕУ, УНДП, и СДЦ.	Реализирана обука, број на учесници	Нема		
	1.6. Обука за отворени податоци за ЕЛС	МИОА	МЛС, ЗЕЛС, граѓански организации		Q2 2020	Q4 2020		Странски донатори како ЕУ, УНДП, и СДЦ.	Реализирана обука, број на учесници	Нема		
	1.7. Обука за изготвување на граѓански буџет во ЕЛС	МФ, МЛС	ЗЕЛС, ЕЛС, граѓански сектор		Q2 2020	Q4 2020		Странски донатори како ЕУ, УНДП, и СДЦ.	Реализирана обука, број на учесници	Нема		

Приоритет		2. Обезбедување на правичен пристап до јавните услуги на локално ниво.									
Приоритетна цел		2.1 Зајакнати институционални капацитети за испорака на јавните услуги на локално ниво, согласно потребите на граѓаните									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Општина во служба на граѓаните	1.1. Мапирање на услугите кои се во единствена или поделена надлежност на општините	МЛС, МТСП, МЗ, МО	ЗЕЛС	Q2 2020	Q3 2020		Средства на органите на управување на централно ниво	Прецизно мапирани услуги и надлежности	Нејасна законска регулатива	Средно	
	1.2. Анализа на услугите за насоки за нивно поефикасно остварување	МЛС, МТСП, МЗ, МО	ЗЕЛС, граѓански сектор	Q3 2020	Q1 2021		Странски донатори како ЕУ, УНДП, и СДЦ.	Изработена сеопфатна анализа на услуги во надлежност на ЕЛС и насоки за нивно ефикасно спроведување	Нејасна законска регулатива, немање механизам за евалуација на ефикасност	Средно	
	1.3. Зајакнување на капацитети на ЕЛС и ГО за партнерства при нудење на услуги	МЛС, ЕЛС, МО, МТСП, МЗ	ЗЕЛС, граѓански сектор	Q2 2021	Q4 2021		Странски донатори како ЕУ, УНДП, и СДЦ.	Број на склучени партнерства со граѓански организации за заедничко нудење на услуги	Нејасна регулатива и недоволно позната за партнерства	Средно	
	1.4. Анализа на покриеност на ЕЛС со институции што нудат здравствена и социјална заштита и образование во руралните средини	МЛС, МЗ, МО, МТСП			Q2 2020	Q2 2020		Извршена надградба на системот			
Приоритетна цел		2.2. Зголемена соработка на општините за иновативно решавање на заедничките потреби на граѓаните									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
Меѓусебно поврзани општини за решавање на проблемите на граѓаните	1.1. Финансиска поддршка за поттикнување на меѓуопштинска соработка за решавање проблеми од заеднички интерес особено проблеми од социјална заштита и образование	ЕЛС	МЛС, ЗЕЛС, МФ	Q1 2020	Континуирано		МЛС	Број на проекти со кои заеднички се адресираат проблеми помеѓу општините	Недоволно искуство и волја за соработка со останати општини	Средно	
Приоритетна цел		2.3. Зголемена достапност на јавните услуги за лица со попреченост и маргинализирани групи									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
Јавни услуги за сите	1.1. Обезбедување на физички пристап до сите јавни објекти за лица со физичка попреченост	ЕЛС	Невладин сектор, ЕЛС, МЛС, ЗЕЛС	Q1 2020	Q2 2021		Лични средства на ЕЛС, и странски донатори	Број на јавни објекти по општина со физички пристап до лица со попреченост	Недоволно брза реакција на ЕЛС	Средно	
	1.2. Зајакнување на капацитетите на јавната администрација за комуникација за лица со попреченост	ЕЛС, МЛС, МТСП	МОН, ЗЕЛС	Q2 2020	Континуирано		Странски донатори како ЕУ, УНДП, и СДЦ.	Број на оплаки	Има	Средно	

Стратешка област (кластер)		Култура									
Приоритет		1. Создавање еднакви можности, целосна достапност и вклученост на сите граѓани во развивањето и негувањето на интеркултурализмот и градење на заедничките културни вредности и специфичности									
Приоритетна цел		1. Демократизација на културата со развивање на кохезивни и инклузивни политики									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Усогласување на стратешките документи на локалните самоуправи и Градот Скопје, со новата стратегија за Едно општество и интеркултурализам	1. Усогласување на стратегиите, културните политики и други јавни и оперативни документи	Министерство за култура - Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	2019	2020	900К МКД	редовни буџети на Локални самоуправи; Управа; Министерство за култура; ЗЕЛС	Присутност на стратешките определби во јавно објавените документи	Неисполнување на зададени рокови	Средно	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи
2. Создавање Национален регистар на невладини организации и здруженија на граѓани и поединци кои делуваат во рамките на афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците во Република Северна Македонија	1. Објавување повик	Министерство за култура - Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	2019	2020	/	МК/ Управа; Здруженија на граѓани	Обем и содржина на регистарот	Неисполнување на зададени рокови	Ниско	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи
	2. Проверка на дата-база во Централен Регистар	Управа; Централен Регистар; Здруженија на граѓани од областа на културата	Здруженија на граѓани од областа на културата	2019	2020	/	МК Управа; Здруженија на граѓани		Институционална несоработка	Ниско	
	3. Создавање унифициран Регистар достапен и на Интернет	Управа; Централен Регистар; Здруженија на граѓани од областа на културата	Здруженија на граѓани од областа на културата	2019	2020	200К МКД	Управа; Здруженија на граѓани од областа на културата		Неисполнување на зададени рокови/Слаб одзив од ЗГ	Средно	
Приоритетна цел		2. Зајакнување на надлежностите и севкупните капацитети и ресурси на институциите од културата и уметноста за креирање и спроведување на проекти кои обезбедуваат култура за сите									
1. Мерка (сет на активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Обуки за Управување со различноста, интеркултурна медијација, интеркултурен проектен менаџмент на институциите од културата и уметноста	1. Годишен тренинг модул со повеќе сесии, изработка на труд и сертификација на претставниците на институциите	МК/Управа; Здруженија на граѓани од областа на културата	Здруженија на граѓани од областа на културата/Факултети	2020	2024	6 000К МКД	Министерство за култура Управа	Број на сертификирани менаџери на културата	Слаб одзив на заинтересирани менаџери/ Недоволна мотивираност да се стекнат нови знаења/слаб експертски тим	Средно	Зголемена мотивација, проверка на биографиите и поголема вклученост и соработка меѓу одговорните и консултираните органи
2. Вклучување соодветни содржини во годишните програми на националните установи	1. Создавање нацрт- програма од Националните и локалните установи	Национални и локални установи	Министерство за култура; Управа	3-4 секоја година	3-4 секоја година	Редовни буџетски средства на засенатите страни	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура; други корисници	Доставени нацрт-програми	Институционална несоработка	Високо	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/ангажирање на соодветни експерти/во или вон институцијата/
	2. Управата дава мислење, прави евалуација и дава препораки за програмата	Управа	Министерство за култура	3-4 секоја година	3-4 секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура; други корисници	Вид на Евалуација	Незадоволително ниво на евалуација	Ниско	
	3. Усвојување конечна верзија на програмата	Министерство за култура; Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	3-4 секоја година	3-4 секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура; други корисници	Квалитет на објавени финални програми во јавноста	Неисполнување на зададени рокови/слаб квалитет на крајна програма	Ниско	
	1. Создавање нацрт- програма од Националните и локалните установи	Национални и локални установи	Министерство за култура; Управа	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	Редовни буџетски средства на засенатите страни/домашни и странски донатори	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура; други корисници	Доставени нацрт-програми	Институционална несоработка	Високо	

3. Поттикнување на соработката и осмислување заеднички културни активности на културните установи со организации што ги претставуваат овие заедници и групи	2. Управата дава мислење, прави евалуација и дава препораки за програмата	Управа	Министерство за култура	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура; други корисници	Вид евалуација	Неисполнување на зададени рокови	Ниско	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/ангажирање на странски соработници/експерти
	3. Усвојување конечна верзија на програмата	Министерство за култура; Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура; други корисници	Квалитет на објавени финални програми во јавноста	Неисполнување на зададени рокови	Ниско	
Приоритетна цел		3. Зајакнување на надлежностите и севкупните ресурси на Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците во Република Македонија									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
Реорганизација и зголемување на надлежностите на Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците во Република Македонија	1. Усвојување нов закон/или измена во законот за култура	Министерство за култура; Влада Собрание	Здруженија на граѓани од областа на културата	Q3-4 2019	Q1-3 2020	Редовни средства	Министерство за политички систем или Министерство за култура	предложени законски измени	Неисполнување на зададени рокови	Средно	Зголемена координација меѓу Владините тела и министерствата
	2. Усвојување нов статут, нова систематизација, определување на буџет	Управа	Министерство за култура Здруженија на граѓани од областа на културата	Q2-3 2019 Q3-4 2019	Q1-3 2020	/	Министерство за политички систем или Министерство за култура	Акт на систематизација одобрен од надлежните министерства	Институционална несоработка Неисполнување на зададени рокови	Средно	
	3. Зајакнување на технолошката база, подобрување на просторните услови, прераспределба на кадри, нови вработувања	Министерство за култура; Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	Q2-3 2019 Q3-4 2019	Q1-3 2020	20 000К МКД	Министерство за политички систем или Министерство за култура	Извештај Ефикасност во спроведувањето	Доцнење со набавки и конкурси	Средно	
Приоритет		2. Афирмација и развој на меѓусебната почит, разбирање и поддршка на културните различности во општеството, во кое културите на сите заедници, врз основа на развиен интеркултурен дијалог силно соработуваат, меѓусебно се дополнуваат и збогатуваат									
Приоритетна цел		1. Субвенционирање на програми и содржини кои се залагаат за елиминирање на национализмот, ксенофобијата, етничките стеги, религиозна, родова, полова и секаква друга дискриминација									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Вклучување соодветни содржини во годишните програми на националните установи	1. Создавање нацрт- програма од Националните и локалните установи	Национални и локални установи	Министерство за култура; Управа	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	Редовни средства/донатори	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура	Нацрт-програми	Институционална несоработка Неисполнување на зададени рокови	Високо	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/вклучување странски соработници и експерти
	2. Управата дава мислење, прави евалуација и дава препораки за програмата	Управа	Министерство за култура	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура	Евалуација	Незадоволително ниво на евалуација	Ниско	
	3. Усвојување конечна верзија на програмата	Министерство за култура; Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура	Квалитет на објавени финални програми во јавноста	Недоволно квалитетна програма	Ниско	
2. Поттикнување на соработката и осмислување заеднички културни активности на културните установи со организации што ги претставуваат овие заедници и групи	1. Создавање нацрт- програма од Националните и локалните установи	Национални и локални установи	Министерство за култура; Управа	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	Редовни средства/донатори	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура; други корисници	Нацрт-програми	институционална несоработка/Неисполнување на зададени рокови	Високо	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/вклучување странски соработници и експерти
	2. Управата дава мислење, прави евалуација и дава препораки за програмата	Управа	Министерство за култура	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура; други корисници	Евалуација	Незадоволително ниво на евалуација	Ниско	
	3. Усвојување конечна верзија на програмата	Министерство за култура; Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура; други корисници	Квалитет на објавени финални програми во јавноста	Недоволно квалитетна програма	Ниско	

3. Креирање годишен конкурс за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците во Република Северна Македонија	1. Создавање критериуми, правила и мерила за конкурс	Министерство за култура; Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	Еднаш до два пати годишно	Еднаш до два пати годишно	90 000 К	Управа; Министерство за култура	Квалитет на конкурс и конкурсни критериуми, мерила и правила	Неисполнување на зададени рокови	Ниско	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/вклучување странски соработници и експерти
	2. Определување буџет	Министерство за култура; Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	Еднаш до два пати годишно	Еднаш до два пати годишно	/	Управа; Министерство за култура	Висина на буџетски средства	Неисполнување на зададени рокови	Ниско	
	3. Објавување конкурс	Министерство за култура; Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	еднаш до два пати годишно	еднаш до два пати годишно	/	Управа; Министерство за култура	конкурс	Неисполнување на зададени рокови	Ниско	
	4. Предлог-програма евалуирана од комисија составена од надворешни експерти	Министерство за култура; Управа	Здруженија на граѓани од областа на културата	Еднаш до два пати годишно	Еднаш до два пати годишно		Управа; Министерство за култура	Квалитет на објавени финални програми во јавноста	Неисполнување на зададени рокови	Ниско	Зголемена координација меѓу надворешните експерти/Зголемена соработка/вклучување странски соработници и експерти
Приоритетна цел		2. Зголемување на бројот на интеркултурните програми и проекти на централно и локално ниво									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Интеркултурни програми и проекти на национално и локално ниво	Специјален повик за проекти или специјална програмска линија/специјален приоритет во локалните конкурси	Министерство за култура; Управа/Локални самоуправи	Здруженија на граѓани од областа на културата	2020	2020 еднаш или повеќепати годишно	100 000К МКД	Министерство за култура; Локални самоуправи	Одобрена програма	Слаб квалитет на програма	Ниско	Зголемена соработка меѓу институциите/ЗГ/странски соработници, експерти
Приоритетна цел		3. Зголемена поддршка за проекти и активности кои ја подигаат свеста и потребата од силен интеркултурен дијалог, взаемно меѓусебно разбирање и еднаква вклученост во заедничката културна и уметничката продукција без оглед на различностите									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
2. Вклучување на дебати, кампањи, дијалози во заедницата, лобирачки и застапувачки активности во содржини во годишните и специјалните конкурси	1. Создавање специјална линија во повиците	Министерство за култура; Управа/Локални самоуправи	Здруженија на граѓани од областа на културата	2020	2020 еднаш или повеќепати годишно	30 000К МКД	Министерство за култура; Локални самоуправи	Карактеристики на повик	Слаб квалитет на повикот	Ниско	Зголемена координација меѓу службите на Министерството за култура, Управата со домашни и странски експерти
	2. Јавни сесии за популаризација на линијата од повикот со заинтересираните страни	Управа	Министерство за култура/ЗГ	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	1 000 К МКД	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура/донатори	Ефикасност во спроведувањето	Слаб квалитет на сесиите, слаби експерти	Средно	
	3. Усвојување конечна верзија на програмата	Министерство за култура; Управа/Локални самоуправи	Здруженија на граѓани од областа на културата	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура	Извештај	Неисполнување на зададени рокови	Ниско	
2. Вклучување во дебати, кампањи, дијалози во заедницата, лобирачки и застапувачки активности во содржини во годишните програми на националните и локалните установи	1. Создавање нацрт- програма од Националните и локалните установи	Националните и локалните установи/ЗГ	Министерство за култура; Управа	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	10 000К МКД	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура	Нацрт-програма	Институционална несоработка Неисполнување на зададени рокови	Средно	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/вклучување странски соработници и експерти
	2. Управата дава мислење, прави евалуација и дава препораки за програмата	Управа	Министерство за култура	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура	Извештај Ефикасност во спроведувањето	Неисполнување на зададени рокови	Ниско	
	3. Усвојување конечна верзија на програмата	Националните и локалните установи/ЗГ	Министерство за култура; Управа	3-4 Секоја година	3-4 Секоја година	/	Национални и локални Установи; Управа; Министерство за култура	Квалитет на програма	Слаб квалитет	Средно	

Стратешка област (кластер) МЛАДИ

Приоритет	1. Промовирање на ненасилството, толеранцијата и интеркултурната комуникација меѓу младите и елиминирање на говорот на омраза и криминалот од омраза										
Приоритетна цел	1. Да се намали и елиминира степенот на насилството, нетолерантноста, говорот на омраза и криминалот од омраза										
1. Мерка (Пакет активности)	Активности	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Информирање на јавноста за последиците од говорот на омраза и криминалот од омраза особено помеѓу младите (КАМПАЊА)	1.1. Организирање 8 јавни форуми со младите во 8-те плански региони во државата 1.1.2. Промоција преку рекламен материјал, флаери, брошури.	Агенција за млади и спорт	Општини, граѓански организации	Q4 2019	Q1 2021		Буџет на РСМ	Број на одржани форуми; број на учесници; Реализирани настани	Мал одзив на младински организации	Среден	Можност за ангажирање на ученици од средните училишта од општините каде што ќе бидат одржани јавните собири; Недоволна комуникација меѓу државните органи
	1.2. Изготвување рекламен спот и негова дистрибуција во јавност преку јавен медиум	Агенција за млади и спорт	МТВ, МОН и МК	Q4 2019	Q1 2021		Буџет на РСМ	Фудбалска федерација на Македонија има изготвено промотивен спот против говор на омраза во спортот со учество на познати фудбалери и фудбалерки; Број на објави и статистички податоци; Реализиран и промовиран рекламен спот	Некооперативност од страна на Националната радио-телевизија	Нисок	Реализација на спотот преку други комуникациски канали и медиуми
	1.3. Иницијатива за формирање посебен оддел во МВР кој ќе работи на препознавање и справување со криминал од омраза и говор на омраза. Овој одел би имал посебна обука за препознавање на посебните карактеристиките со кои делата се идентификуваат како криминал од омраза и говор на омраза.	МВР	АМС, МОН, граѓански организации, правосудни органи	Q1 2020	Q4 2020		Буџет на РСМ	Број на предмети кои се препознаени и решени; Усвоени правилници и акти за работа	Немање политичка волја и постоење на некоординираност меѓу клучните институции	Висок	Можност за јавен повик каде што средства би се доделиле на граѓанска организација која ќе ја врши оваа работа
	1.4. Изготвување прирачник на сите актуелни мерки против насилството и говорот на омраза и криминал од омраза и негова дистрибуција во образовните и културните институции и спортски федерации.	Агенција за млади и спорт	МОН, МК, Општини, МОК, ФФМ, Граѓански организации, Медиуми	Q4 2019	Q1 2021		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори	Усвоена Национална стратегија за спречување на заштита од насилство 2020 - 2025, Усвоена стратегија за млади 2016-2025; Донесен прирачник; Дистрибуиран до сите релевантни институции	Недоволна ангажираност на надлежните институции; Погрешно утврдена методолошка рамка	Среден	Циркуларен документ од страна на Владата на РСМ кон надлежните институции за поголема инволвираност
2. Ревидирање на усвоената Национална стратегија за млади 2016 – 2025 година	2.1. Анализа на постојната Национална стратегија за млади 2016-2025 година	Агенција за млади и спорт	Граѓански организации	Q4 2019	Q1 2020	/	Буџет на РСМ		Слаба координираност и немање волја	Нисок	/
	2.2. Спроведување стражување на нивото на потребните резултати од досегашното спроведување на НСМ 2016-2025	Агенција за млади и спорт	МОН, Општини, Универзитети во РСМ, Граѓански организации	Q2 2020	Q4 2020		Буџет на РСМ	Усвоена стратегија за млади 2016-2025 година; Усвоен акциски план; Дисеминирани резултати; Формирана работна група	Неактивност од страна на консултативните органи во процесот	Нисок	/
	2.3. Формирање работна група за изготвување на конечен ревидиран документ на НСМ 2016-25	Агенција за млади и спорт	МОН, МК, Општини, Универзитети во РСМ, Граѓански организации	Q4 2019	Континуирано	/	/		Недоволна ангажираност на експерти во работната група	Среден	Во таков случај целата активност ќе биде оставена на АМС преку секторите да го направи ревидирањето на НСМ 2016-25
3. Пристапување кон подготовка на законска регулатива за млади (што е во согласност со препораките од ЕУ и обврските согласно НПАА) во најскоро можен рок да се подготви еден сеопфатен lex specialis закон кој во исто време ќе ги регулира статусот, правата и обврските на младите, но и нивното организирање, делување и начини на финансирање	3.1. Спроведување истражување кое ќе ги лоцира потребите на младите на локално, регионално и национално ниво, но и на младите од разни етнички и социјални групи (млади со попреченост, припадници на малцински групи, средношколци и студенти) како и компаративна анализа на домашната со европската легислатива	Агенција за млади и спорт	МОН, Општини	Q2 2020	Q4 2020	/	/	Реализирани истражувања; Усвоена методолошка рамка; Реализирани компаративна анализа		Среден	
	3.2. Организирање процес на дисеминација преку 8 работилници и 8 јавни дебати на локално, регионално и национално ниво во сите плански региони	Агенција за млади и спорт	МОН, Општини, Граѓански организации	Q4 2019	Q4 2021		Буџет на РСМ	Усвоена стратегија за млади 2016-2025 година; Број на реализирани работилници и јавни дебати;	Промена на Владата во државата; немање политичка волја; Некоординираност меѓу институции	Среден	Во таков случај целата активност ќе зависи од политичката волја на новата политичка гарнитура
	3.3. Формирање меѓуресорска работна група во рамките на Законот за младинско учество и младински политики која ќе работи на процесот на дисеминација и примена по носење на законот во однос на интеркултурализмот и интеркултурното учење	Агенција за млади и спорт	Министерство за правда, МОН, МК, Министерство за локална самоуправа	Q4 2019	Q4 2021		Меѓународни донатори	Формирана меѓуресорска група; Донесени заклучоци; Дисеминирани резултати		Среден	
Приоритет	2. Намалување на етноцентризмот помеѓу младите и изолација на различни моногруппации, учество во заеднички активности и меѓусебна интеракција										
Приоритетна цел	1. Унапредување на наставните програми и техники во основното, средното и високото образование, вклучувајќи ја и практичната настава во средно и високо образование										
2. Мерка (Пакет активности)	Активности	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Организирање воннаставни активности со сите етнички групи на млади и нивно поврзување и запознавање со религијски објекти	1.1. Анализа за примена на практичната настава во средното и високо образование, со посебен акцент на слободните активности на студентите	Агенција за млади и спорт	МОН, Граѓански организации, Медиуми	Q1 2020	Q1 2020		Буџет на РСМ		Немање на политичка волја; немање на координација меѓу клучни чинители	Ниско	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи и вклучени чинители
	1.2. Задолжителни обуки и дообуки на наставниот кадар во сите училишта во општините со мешан етнички состав за вон-наставни активности и користење на слободното време на младите во средно образование и религијско образование	Министерство за образование и наука	МОН, Општини, Граѓански организации, Религијски институции	Q1 2020	Q1 2022		Буџет на РСМ	Закон за високо образование; Акредитирани наставни програми на универзитетите, Закон за студентски стандард, Закон за ученички стандард; Број на реализирани обуки; Број на учесници на наставниот кадар; Организиран младински кампови; Број на учесници на камповите; Број на реализирани обуки; Број на учесници-родители	Недоволна ангажираност на стручните лица и наставници во воннаставните активности	Ниско	Зголемена мотивација за вклучување и афирмирање на активностите меѓу наставниците
	1.3. Организирање 6 младински спортски кампови со акцент на едукативниот дел и надминување на разликите помеѓу младите со учество на различни етнички и социјални групи, како и познати спортисти	Агенција за млади и спорт	МОК, Спортски федерации и клубови, Граѓански организации	Q1 2020	Q4 2020		МОК; Меѓународни донатори; Буџет на РСМ		Некооперативност од страна на спортските федерации и спортските клубови	Средно	Зголемена координација меѓу институциите и спортски федерации, зголемена соработка

	1.4. Задолжителна обука во 3 модули (на почетокот на учебната година) на родителите на децата во основните и средните училишта за интеркултурно учење и запознавање со концептот на говор на омраза во 8 плански региони	Агенција за млади и спорт	Министерство за правда, МОН, Граѓански организации, МВР	Q4 2019	Q4 2021		Буџет на РСМ; Меѓународни и домашни донатори		Немање интерес за пријавување од страна на родителите и децата; Недостасок од политичка волја	Средно	Зголемена мотивација за вклучување родителите и децата; Зголемена координација меѓу МОН, училишта и ЕЛС	
2. Ревидирање наставни програми и други содржини во кои се идентификувани извори на стереотипи и омраза	2.1. Анализа на наставни програми во средно образование	МОН	Биро за развоја на образование, Педагошка служба	Q1 2020	Q3 2021		Буџет на РСМ	Анализирани и дисеминирани наставни програми	Немање политичка волја; Недоволна координација	Ниско	Зголемена координација меѓу институциите, училиштата, биро за развој на образование и интензивирање на соработката	
	2.2. Анализа на акредитираните академски програми на универзитетите	МОН	Универзитети во РСМ, Педагошка служба, Студентски парламент, Одбор за акредитација	Q1 2020	Q3 2021		Буџет на РСМ	Закон за високо образование Акредитирани наставни програми на универзитетите; Анализирани и дисеминирани академски програми	Немање волја за промени од страна на универзитетите и институциите	Висок	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/вклучување странски соработници и експерти	
	2.3. Креирање на електронско гласило, електронски весник, за сите средни училишта и универзитети кој ќе служи за информирање на новини во образованието	Агенција за млади и спорт, МОН	Универзитети, Студентски парламент, Граѓански организации		Q3 2020	Q1 2021		Буџет на РСМ	1. Воспоставени канали на навремено и квалитетно информирање 2. Најмалку 75% од основните и средните училишта воспоставиле електронски весник 3. Унапреден систем на стручна поддршка на учениците и студентите	Неангажираност на учесниците и студентите, слаба координација и недостаток од политичка волја	Ниско	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/
Приоритетна цел	2. Доследно и конзистентно спроведување на политиките за едно општество и интеркултурализам кои се однесуваат за младите											
3. Мерка (сет на активности)	Активности	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија	
1. Зајакнување на превентивните мерки за сузбивање на насилството, говорот на омраза и нетолерантноста кај младите	1.1. Истражување кое ќе ги лоцира потребите на младите на локално, регионално и национално ниво, но и на младите од разни етнички и социјални групи (млади со попреченост, припадници, на немнозински групи, средношколци и студенти) како и компаративна анализа на домашната со европската легислатива	Агенција за млади и спорт	МОН, МТСП, граѓански организации, Министерство за локална самоуправа, меѓународни организации	Q2 2020	Q1 2021		Буџет на РСМ	3. Унапреден систем на стручна поддршка на учениците; Реализирано истражување; Број на опфатени цели групи со истражувањето; Број на плански региони	Недостасок од координација и соработка меѓу институциите и граѓански сектор; немање политичка волја и институционални капацитети	Ниско	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде истражувањето да го прават ГО	
	1.2. Организирање на менторска програма преку која се врши споредба на млад човек, особено ако развива антисоцијално однесување, со пријателски расположено лице надвор од семејството како позитивен пример	Агенција за млади и спорт	МВР, МОН, МТСП, Општини, Социјални служби, граѓански сектор		Q1 2020	Континуирано		Буџет на РСМ; Буџет на ЕЛС	Начинот на одредување ментори; Реализирани и организирани менторски групи; Број на учесници во програмата	Немање волја кај менторите	Среден	Зголемена координација и мотивација за вклучување во менторската програма
	1.3. Воведување програми за семејна терапија - овие програми имаат за цел да ги подобрат односите и комуникациите меѓу семејните членови, како и да му понудат помош на родителот и детето за надминување на проблем со девијантното однесување и нетолерантноста	МОН, МТСП, АМС	МВР, Социјални служби		Q1 2020	Континуирано		Буџет на РСМ	Воведени програми; Број на учесници во програмите	Неангажираност, недостасок на координација и немање политичка волја	Среден	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/
	1.4. 8 Обуки (во плански региони) за развивање социјални вештини - овие програми преку мешани групи на мажи и жени, со со помош на стручно лице да се водат разговори со младите коо асоцијално поведение	МТСП; АМС	МОН, Општини, МВР, Социјални служби, граѓански сектор		Q1 2020	Q1 2020		Меѓународни и домашни донатори	Број на реализирани обуки; број на учесници; резултати од организираниите обуки	Неангажираност од страна на институциите, немање доволен број пријавени учесници, недостасок од координација и соработка	Средно	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/
	1.5. Создавање сервис (call centre) за поддршка на млади - жртви на насилство, говор на омраза и криминал од омраза	МТСП	МОН, АМС, граѓански организации, Центри за социјална работа, општини, МВР, правосудни органи		Q2 2020	Континуирано		Буџет на РСМ	Воспоставен call centre; број на пријави и решени случаи;	Немање политичка волја, недостасок од буџетски средства, непрофесионален однос и лоша координација	Средно	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Алтернативни решенија на финансирање
	1.6. Обука - 2 во плански региони на припадниците на министерство за внатрешни работи (полицијата), образовните структури (професори, наставници и воспитувачи), понатаму стручните лица тренери (посебно оние кои работат со младински кадар).	МВР, МОН, АМС	Општини, МТСП		Q1 2020	Q4 2020		Буџет на РСМ	Број на реализирани обуки; број на учесници; резултати од организираниите обуки	Неангажираност од страна на институциите и непрофесионален однос на стучните лица	Ниско	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка
2. Механизам за креирање на политика за реализација, креирање на проекти за интеркултурализмот кај младите	2.1. Усогласување на законските и подзаконските акти и прописи и други усовени документи кои се однесуваат на правата на младите	Агенција за млади и спорт	МОН, МТСП, Општини, Граѓански организации	Q1 2020	Q4 2021		/	Усогласени документи	Недостасок на координација меѓу вклучените институции и други чинители	Средно	Зголемена координација и соработка	
	2.2. Организирање на 8 обуки на младите во сите плански региони за управување со проекти за социјална инклузија и интеркултурализам	МТСП; Агенција за млади и спорт и Министерство за политички систем	Општини, Граѓански организации	Q2 2020	Q4 2020		Буџет на РСМ; Меѓународни и домашни донатори; Буџет на ЕЛС	Број на реализирани обуки; број на учесници; резултати од организираниите обуки	Недоволна или лоша соработка од страна на општините и институциите; немање политичка волја	Средно	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде активност да ја спроведува ГО	
	2.3. Изготвување електронски прирачник (водич) за управување со проекти на млади за социјална инклузија и интеркултурализам	Агенција за млади и спорт; МТСП; Министерство за политички систем	Граѓански организации		Q1 2020	Q3 2020		Меѓународни и домашни донатори	Изработен прирачник;	Немање финасии од страна на Владата	Средно	Ќе се бараат алтернативни извори на финансирање

3. Млади со еднакви можности и нивна вклученост во процесите на донесување на одлуки											
Приоритена цел	Активности	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Инклузивен процес на вклученост на младите на локално и регионално ниво во општествениот систем	1.1. Промовирање кампања за еднакви можности за ранливи категории млади (млади со попреченост, млади од поправни домови, сексуално злоставувани млади, млади кои питачат, млади лица зависници од наркотици)	Агенција за млади и спорт; МТСП; МВР	МОН, Општини, Граѓански организации	Q4 2019	Q2 2020		Буџет на РСМ; Меѓународни и домашни донатори; ЕЛС	Реализирана кампања; број на опфатени ранливи категории;	Нема	Ниско	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде активност да ја спроведува ГО
	1.2. Организирање 8 панел дисусии во планските региони, со акцент на младите од рурални средини и зголемување на нивните капацитети и критичко размислување на локално ниво	Агенција за млади и спорт	МОН, Општини, Граѓански организации	Q2 2020	Q4 2020		Буџет на РСМ; Меѓународни и домашни донатори; ЕЛС	Број на реализирани панел-дискусии; број на учесници; дисеминација на резултати	Недостаток на координација, соработка, немање политичка волја и интерес	Средно	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/
	1.3. Организирање 8 младински кампови со едукативни и спортски содржини во сите плански региони, со учество на експери, спортски работници и верски водачи (поврзување на регионите)	Агенција за млади и спорт	Општини, Верски организации, МОК, Спортски федерации и спортски клубови и Граѓански организации	Q2 2020	Q1 2021		Буџет на РСМ; Меѓународни и домашни донатори; ЕЛС; МОК	Организаирани младински кампови; број на учесници	Немање политичка волја, недостасок од буџетски средства, непрофесионален однос и лоша координација	Висока	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/
	1.4. 8 Обуки во секој плански регион за граѓанските организации за подобро мониторирање и пријавување на говор на омраза и нетолерантност	Агенција за млади и спорт	МВР, граѓански организации, општини, медиуми	Q3 2020	Q1 2021		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Број на реализирани обуки; број на учесници; Методолошка рамка	Недоволен број пријавени учесници; немање интерес и лоша координација	Ниско	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде активност да ја спроведува ГО
	1.5. Поддршка за организирање на 16 мобилни кино проекции, театарски претстави, клубови за млади за активности за креативно изразување и граѓански активизам за млади во рурални средини	Граѓански организации	Влада, АМС, МК, ЕЛС	Q2 2021	Q4 2021		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; ЕЛС	Број на реализирани настани; број на учесници; Извештај; Дисеминација	Недостасок на координација меѓу вклучените институции и други чинители;	Средно	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде активност да ја институција во рамките на системот
	1.6. Поттикнување младински граѓански активизам преку поддршка за формирање организирани клубови за млади (при единиците на ЕЛС, Домови на Култура, Спортски објекти и/или училишта и сл.) во кои, граѓански организации ќе нудат курсеви за неформално образование за дебата, граѓански активизам, културни и рекреативни активности	Влада на РСМ	АМС, граѓански организации, ЕЛС, основни и средни училишта, МК	Q4 2020	Континуирано		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; ЕЛС	Број на формирани клубови; Број на реализирани курсеви; Број на обучени млади	Неангажираност од страна на институциите, немање доволен број пријавени учесници, недостасок од координација и соработка,	Средно	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде активност да ја реализираат во партнерска соработка граѓански организации
	1.7. Воспоставување на модел на финансирање на младински проекти во акцент на социјална и етничка инклузија	Агенција за млади и спорт - сектор млади	Министерство за финансии, Општини, Граѓански организации	Q4 2019	Континуирано		Не е потребен буџет	Утврден модел на финансирање; Број на финансирани младински проекти	Немање финансиски средства од страна на Владата	Средно	Алтернативни извори на финансирање
4. Воспоставен систем за детектирање на говор на омраза и криминал од омраза на локално и национално ниво											
Приоритена цел	Активности	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Воспоставување на академија на млади лидери во рамки на АМС	1.1. Изработка на анализа од страна на Агенцијата за потребата за воведување на академија на млади лидери за промоција на ненасилство, толеранција и инеткултурализам	Агенција за млади и спорт	Универзитети, Граѓански организации; МВР; МТСП; МОН	Q1 2020	Q3 2020		Буџет на РСМ; Меѓународни и домашни донатори	Изработена анализа и истражување	Недостаток од координација и соработка меѓу институции и граѓански сектор; немање политичка волја и институционални капацитети	Ниска	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде активност да ја спроведува ГО
	1.2. Организирање работен состанок помеѓу сите надлежни институции (експерти) и граѓански младински организации за утврдување на потребата од организирање на Академија за млади лидери за промоција на ненасилство, толеранција и инеткултурализам	Агенција за млади и спорт	МОН, Универзитети, Граѓански организации	Q3 2020	Q4 2020		/	Организиран работен состанок; број на учесници	Недостаток на координација меѓу вклучените институции и други чинители;	Ниска	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/
2. Воспоставување на функционални младински центри, како јадро за размена на идеи, креативност, неформална едукација, (животни вештини и вештини и образование за мир и мирно решавање конфликти), стекнување знаења на младите и формирање ставови и вештини кои се неопходни за активно учество во општествениот живот, како и развивање почит и солидарност	2.1. Организирање 8 обуки за млади за стекнување на вештини на младите луѓе од аспект за промоција на модалитети против говорот на омраза, криминалот од омраза, нетолерантноста и непочитувањето на другиот.	Агенција за млади и спорт	МОН, МВР, Граѓански организации	Q4 2020	Q3 2021		Буџет на РСМ; Меѓународни и домашни донатори	Организирани обуки; број на учесници; резултати од обуки	Неангажираност од страна на институциите, немање доволен број пријавени учесници, недостасок од координација и соработка	Средно	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде активност да ја спроведува ГО
	2.2. Организирање кампања во сите плански региони во државата, со учество на младите во промоција на еднакви можности за сите, ненасилна комуникација и инеткултурализам, како и организирана акција против говор на омраза и криминал од омраза преку младинските центри	Агенција за млади и спорт	Општини, граѓански организации, МТСП, МВР	Q2 2020	Q1 2021		Буџет на РСМ; Меѓународни и домашни донатори	Организирана кампања; Организирана акција; број на учесници	Недостаток од координација и соработка меѓу институции и граѓански сектор; немање политичка волја и институционални капацитети	Средна	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка меѓу централна и локална власт
	2.3. Изработка на инетернет-страница за промоција на активностите на академијата и на младинските центри преку АМС	Агенција за млади и спорт	МИОА; Граѓански организации	Q3 2020	Континуирано		Буџет на РСМ; Меѓународни и домашни донатори	Изработена инетернет-страница	/	Ниска	/
	2.4. Организирање 4 нековенционални настани во форма на world café, quiz night, gamification и директен контакт преку приказни на жртви на криминал од омраза	Агенција за млади и спорт	Сектор млади, Граѓански организации, медиуми, МОН; МВРП; МТСП	Q3 2020	Q4 2021		Буџет на РСМ; Меѓународни и домашни донатори	Организирани настани; Број на учесници	Недостаток од координација и соработка меѓу институции и граѓански сектор; немање политичка волја и институционални капацитети	Средна	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде активност да ја спроведува ГО
	2.5. Доделување мали грантови (10) за проекти во соработка помеѓу училишта од 8-те плански региони кои би опфатиле кратки мобилности и посета на различни религииски објекти.	Агенција за млади и спорт	МОН, Граѓански организации, Медиуми	Q1 2020	Q4 2021		Буџет на РСМ	Број на доделени и реализирани грантови; број на пријавени организации; усовена методолошка рамка	Немање буџетски средства, недостаток на политичка волја, немање интерес на пријавени	Висок	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/вклучување странски соработници и експерти/меѓународни донатори

Приоритетна цел	5. Намалена сегрегација и дискриминација на младите										
5. Мерка (сет на активности)	Активности	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Елиминација на сегрегацијата и дискриминацијата на младите од различно етничко и социо-културно потекло	1.1. Изработка на анализа за степенот на сегрегација и дискриминација на младите особено ранливи категории млади и оние кои не се дел од образовниот процес, како и споредба на постојните казнени законски прописи за елиминирање на овој негативен феномен кај младата популација	МВР, МОН	АМС, Граѓански организации	Q1 2020	Q1 2020		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Изработена анализа; утврдена методолошка рамка	Недостаток од координација и соработка меѓу институции и граѓански сектор; немање на политичка волја и институционални капацитети	Ниско	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде активност да ја спроведува ГО
	1.2. Изработка на промотивен материјал (брошури, летоци, маици, капи) за спроведување кампања помеѓу младите за последиците од сегрегација и дискриминација по основа на полова, етничко, социјално ниво на младите и негова дистрибуција преку младинските центри (во училиштата, универзитети, спортски и културни настани)	Агенција за млади и спорт	ДККК, МОН, МК, Општини, Граѓански организации, Спортски федерации и клубови	Q1 2020	Q1 2020		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Изработен промотивен материјал; Број на брошури, летоци, маици и капи; број на опфатени млади со кампањата	Немање политичка волја, недостаток од буџетски средства, непрофесионален однос и лоша координација	Средно	Алтернативни извори на финансирање; зголемена соработка и вклучување ГО
	1.3. Бесплатно психолошко советување за млади со асоцијално и девижантно однесување и развивање емпатија, солидарност и вештини	МТСП	АМС, центри за социјална работа, ЕЛС	Q1 2021	Континуирано		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Реализирани советување; број на учесници; Број на реализирани успешни терапии	Немање интерес и непрофесионален однос	Средно	Зголемена мотивација, продлабочување на соработката
	1.4. Промовирање на акција „НЕДЕЛА против сегрегација и дискриминација на младите“ во 8 плански региони со точно утврдени содржини и активности на акцијата и организирање на интернет кампања преку социјалните мрежи (FB, Twitter и други)	Агенција за млади и спорт	МОН, МК, Општини, Граѓански организации, Спортски федерации и клубови	Q3 2020	Q3 2020		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Реализирани активности; Број на учесници; статистички податоци за социјални мрежи	Недостаток од координација и соработка меѓу институции и граѓански сектор; немање политичка волја и институционални капацитети; Немање на буџет	Средно	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/Можност да се даде активност да ја спроведува ГО
2. Промовирање на информативно-образовни активности преку јавниот медиумски сервис	2.1. Промовирање и емитување образовна емисија за сегрегација и дискриминација на младите, теоперантноста и интеркултурализмот помеѓу различни етнички групи на млади	Агенција за млади и спорт; МТСП	НРТВ	Q2 2020	Континуирано		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Емитувана образовна емисија; број на гледачи	Можност НРТВ да не отстапи медиумски простор еднаш во неделата за емитување на емисијата	Средно	Алтернатива е снимање емисија и емитување преку приватните медиумски концесионери
	2.2. Организирање 8 спортски турнири во сите плански региони каде што ќе се натпреваруваат тимови млади луѓе со мешан етнички, партиски и религиски состав и од сите социјални средини со цел да ја пренесат пораката за елиминација на сегрегација и дискриминација.	Агенција за млади и спорт	МТВ, Општини, Спортски организации и клубови, Граѓански организации, МОК	Q2 2020	Q1 2021		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС; МОК	Организиран спортски турнири; Број на учесници	Недостаток од координација и соработка меѓу институции и граѓански сектор; немање на политичка и партиска волја и институционални капацитети;	Средна	Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/
	2.3. Печатење банер и спортски маички со порака од спортскиот настан, како и летоци и брошури кои ќе бидат делени на самиот настан и нивната перомоција ќе оди во образовните институции како дел од кампањата	Агенција за млади и спорт	Граѓански организации, Општини, МОК, спортски организации и федерации	Q2 2020	Q2 2021		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Креиран промотивен материјал	Немање финасиски средства	Средна	Алтернативни извори на финансирање од донатори
3. Валидизирање на волонтерски ангажман кај младите додека учат и студираат	3.1. Помош на повозрасни болни лица при купување намирници за дома	МТСП	АМС, граѓански организации, ЕЛС, основни и средни училишта, МК, Црвен крст	Q1 2020	Континуирано		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Број на вклучени млади; Број на опслужени и задоволни постари болни лица	Немање волја кај младите за вклучување; мапирање на болни и изнемоштени стари лица	Средна	Зголемена мотивација; вклучување институции и повикување на институционална меморција; интензивирање на соработка со ГО
	3.2. Помош и поддршка на млади со посебни образовни потреби за организирани активности во слободното време, пр. заедничко оденење во театар, кино, прошетки, спортски натпревари	МТСП	АМС, граѓански организации, ЕЛС, основни и средни училишта, МК, Црвен крст	Q1 2020	Континуирано		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Број на вклучени млади; број на посетени и организирани активности;	Немање интерес; недостасок од информации за мапирање	Ниско	Зголемена мотивација; мапирање; Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/
	3.3. Ангажман на млади во центри за деца со аутизам, даунов синдром, млади со оштетен вид, слух, попреченост движење и сл	МТСП	АМС, граѓански организации, ЕЛС, основни и средни училишта, МК, Црвен крст	Q1 2020	Континуирано		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Број на ангажирани млади	Немање на интерес	Ниско	Зголемена мотивација; Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка
	3.4. Поддршка на волонтери на спортски и други натпревари	Агенција за млади и спорт	МТСП, граѓански организации, ЕЛС, основни и средни училишта, МК, Црвен крст	Q1 2020	Континуирано		Буџет на РСМ; Меѓународни донатори; Буџет на ЕЛС	Број на вклучени волонтери и млади	Немање волонтери; неинформираност; некоординација	Ниско	Зголемена мотивација; мапирање; Зголемена координација меѓу одговорните и консултираните органи/Зголемена соработка/

Стратешка област (кластер)		Медиуми									
Приоритет		1. Унапредување на медиумскиот простор во функција на навремено, непристрасно и објективно информирање на граѓаните, промовирање и развој на интеркултурализмот и медиумскиот плурализам									
Приоритетна цел		1. Реформиран јавен радиодифузен сервис кој го негува интеркултурализмот									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Создавање и градење внатрешни капацитети за афирмација на интеркултурализмот во јавниот радиодифузен сервис	1.1. Анализа и проценка на капацитетите на редакциите за интеркултурно известување и на потребите за обука и дообука на новинарите и медиумските работници во НРТВ за интеркултурно известување и борба против говорот на омраза	Национална радиотелевизија (НРТВ)	Меѓународни донатори, во соработка со граѓанскиот сектор и други организации од медиумската област	Q1 2020	Q1 2020		Буџет на НРТВ во соработка со меѓународни донатори	Утврдени потреби за обука и дообука за интеркултурно известување и борба против говорот на омраза; број на вклучени новинари и медиумски работници	Недостиг на сопствени средства, недостиг на волја од страна на раководството, недостиг на интерес од страна на меѓународни донатори и домашни граѓански организации, недостиг од интерес на новинарите и медиумските работници од НРТВ да учествуваат во процесот	Низок	
	1.2. Утврдување модели со вклучување на сите засегнати страни во областа на развојот на интеркултурализмот и борбата против говорот на омраза	НРТВ	Меѓународни донатори, граѓански организации и саморегулативното тело, како и институции за борба против говорот на омраза (КЗД, Народен правобранител, Комисија за антидискриминација во МТСП, АВМУ, итн.)	Q1 2020	Q3 2020		Меѓународни донатори	Добиели предлог-решенија за градење на капацитетите за интеркултурализам и борба против говорот на омраза		Низок	
	1.3. Организирање и испорака на обуки од областа на интеркултурализмот и борбата против говорот на омраза	НРТВ	Меѓународни донатори, граѓански организации, центри за обука/експерти од државата и странство	Q3 2020	Во континуитет		Меѓународни донатори	Број на испорачани обуки, број на вклучени новинари и медиумски работници од редакциите на НРТВ		Низок	
	1.3. Дополнување на Етичкиот кодекс и/или креирање правила и принципи за афирмација на интеркултурализмот	НРТВ	Граѓански сектор, ААВМУ	Q2 2020	Q3 2020		Буџет на НРТВ во соработка со меѓународни донатори	Надполнет Етички кодекс и креиран Прирачник со етички правила и принципи за афирмација на интеркултурализмот		Низок	
2. Креирање системско решение и спроведување реформи во јавниот радиодифузен сервис во сферата на интеркултурализмот	2.1. Зајакнување на капацитетите на редакциите на турски, ромски, влашки, српски и бошњачки јазик преку нови вработувања и обуки, вклучувајќи и креирање мултијазични содржини	НРТВ	Медиумски и новинарски организации	Q3 2020	Q4 2020		Буџет на НРТВ во соработка со меѓународни донатори	Број на нововработени новинари и друг кадар во редакциите и број на реализирани обуки и семинари за нововработените, број на учесници, број на креирани мултијазични содржини	Недостиг на финансиски средства и недостиг на потенцијал во смисла на човечки ресурси	Висок	
	2.2. Креирање модели за соработка меѓу редакциите во НРТВ со цел да се афирмира интеркултурализмот	НРТВ	Медиумски и новинарски организации, домашни и меѓународни експерти	Q3 2020	Q4 2020		Буџет на НРТВ во соработка со меѓународни донатори	Број на предлог-решенија, број на размнети содржини меѓу редакциите, број на титулвани прилози, заеднички истражувачки стории, итн	Недоволна ангажираност од страна на НРТВ и недостиг на финансиски средства	Среден	
Приоритетна цел		у									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Редовна координација на сите чинители со надлежност за адресирање на говорот на омраза (преку Мрежата за борба против говорот на омраза во медиумите)	1.1. Креирање стратегија и акциски план на Мрежата за борба против говор на омраза во медиумите	Совет за етика во медиумите и сите членки на Мрежата (граѓански сектор, релевантни тела и институции)	Институциите кои се задолжени да превенираат и казнуваат говор на омраза (ААВМУ, Комисија за заштита од дискриминација, Омбудсман, ОЈО, МВР и Мин. за правда како одговорна институција со надлежност да предлага измени и дополнувања во Кривичен законик)	Q2 2020	Q4 2020		Донаторска помош	Број на реализирани средби, број на учесници, изработена стратегија и акциски план	недостиг на средства	низок	
	1.2. Соработка и координација на членките на Мрежата во едукацијата за препознавање и адресирање на говорот на омраза во медиумите	Совет за етика во медиумите и сите членки на Мрежата (граѓански сектор, релевантни тела и институции)	МОН, БО	Q3 2020	континуитет		Донаторска помош	Број на реализирани обуки и семинари, создадени неформални коалиции меѓу членките во Мрежата, број на учесници	Недостиг на средства	Среден	
	1.3. Одговорните институции да објавуваат редовни периодични извештаи во врска со нивните активности во оваа област	Институциите кои се задолжени да превенираат и казнуваат говор на омраза (ААВМУ, Комисија за заштита од дискриминација, Омбудсман, ОЈО, МВР)		Q1 2020	континуитет			Број на извештаи	Недостиг на волја од страна на надлежните институции	Среден	

Приоритетна цел		3. Надградени капацитети и зголемени професионални вештини и знаења на вработените во приватните медиуми и развивање и промовирање на интеркултурализмот									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Иницирање програми и активности за формално и неформално образование за интеркултурализам и медиумите	1.1. Синтетизирање и надградба на постоечки курикулуми за едукација за интеркултурализам во медиумите	домашни и меѓународни експерти	Професионални медиумски организации	Q2 2020	Q2 2021		Донаторска помош	Курикулум/и за едукација		Низок	
	1.2. Анализа на структурата на вработените во приватните медиуми од аспект на различностите и обуки и поддршка заради доближување до пошироката јавност	граѓански сектор, истражувачки центри и институти, медиуми и медиумски организации на национално и локално ниво			Q3 2020	Q2 2021		Донаторска помош	Извештај од анализата, реализирани обуки, број на учесници	Недостиг на средства	Среден
Приоритетна цел		4. Збогатени програмски содржини за зголемување и развој на етничкиот и културен идентитет и други различности на припадниците на сите заедници во државата.									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Поттикнување на продукцијата на содржини во медиумите за афирмација на етничките и културните идентитети и другите различности	1.1. Утврдување модели и механизми за поддршка на продукцијата на содржини од јавен интерес што ги афирмираат етничките и културните идентитети и другите различности	Влада на РСМ	Професионална медиумска заедница, домашни и меѓународни експерти	Q3 2020	Q4 2020		Буџет на Влада и донаторска заедница	Утврдени модели и механизми		Низок	
Приоритет		2. Јакнење на медиумската писменост кај граѓаните од сите возрасти									
Приоритетна цел		1. Изградена свест за критичко разбирање на содржини поврзани со интеркултурализмот и борбата против говорот на омраза									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Реализација на научно истражување за да се утврди фактичката состојба со нивоата, перцепциите и разбирањето на концептот на интеркултурализам	1.1. Анализа на досегашните практики за едукација за интеркултурализам преку иницијативите за медиумска писменост на граѓаните	Влада на РСМ	Граѓански сектор, МОН, ААВМУ и Мрежа за медиумска писменост	Q1 2020	Q2 2020		донаторска заедница	Изготвена анализа и препораки	Недостиг на средства	Среден	
	1.2. Креирање база/регистер на ресурси со практики и модули за обука за медиумска писменост и регистар на актери/чинители во оваа сфера	Влада на РСМ	Граѓански сектор активен во сферата на медиумската писменост		Q1 2020	Q2 2020			Креирана база на знаења и ресурси и регистер на актери во сферата на едукација за медиумска писменост		Низок
Приоритетна цел		2. Воведен пристап на медиумската писменост во образовниот систем и неформалното образование									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Наставна програма за интеркултурализам и различности во рамки на постоечките предмети во формалното образование	5.1. Анализа на наставните програми од различни предмети од аспект на интеркултурните компетенции	МОН, БРО	Граѓански сектор	Q2 2020	Q3 2020			Изработена анализа на наставните програми од аспект на интеркултурните компетенции			
	5.2. Изработка на наставна програма за медиумска писменост за интеркултурните комуникации (инфузирана во рамки на различни предмети или како дел од посебен предмет)	МОН, БРО	Граѓански сектор	Q3 2020	Q1 2021			Наставна програма за МП во формалното образование			
	5.2. Спроведување обуки за наставници	МОН, БРО	Граѓански сектор	Q4 2020	Континуитет			Спроведени обуки за наставници			
	5.3. Објавување учебник со наставни содржини за интеркултурализмот и различностите	МОН, БРО	Граѓански сектор					Објавен учебник			

Стратешка област (кластер)		Општествена кохезија и интеграција									
Приоритет		1. Унапредување на одржлив и инклузивен социо-економски рамномерен регионален развој (PPP)									
Приоритетна цел		1. Создавање на институционални механизми за спроведување на политиките за Рамномерен регионален развој (PPP)									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Инклузивен процес за идентификација на потребите за проекти за PPP	1.1. Измена и дополнување на Законот за рамномерен регионален развој (PPP) и усогласување на подзаконски акти за инклузивна вклученост на граѓаните (Моделот на Форумот во заедницата)	Министерство за локална самоуправа (МЛС)	Министерство за финансии (МФ), Центри за развој на планските региони, Единици на локална самоуправа	Q1 2020	Q3 2020	Не се потребни		Донесен изменет закон и донесен правилник	Непостоење на политичка волја	Висок	Подобра инклузивна вклученост на граѓаните при реализирање на проекти за PPP
	1.2. Воспоставување на моделот на вклученост на граѓаните во процесот на одлучување	Општините, Центри за развој на планските региони	Граѓани	Q2 2020	Q4 2020		Општините, Центри за развој на планските региони	30% од одобрените проекти во 2020 да бидат од проектите кои се идентификувани преку спроведување на моделот. Број на Општини кои го имаат воспоставено моделот	Непостоење на политичка волја	Висок	Во 2020 да се пилотира моделот во 24 Општини во сите 8 региони
	1.3. Зголемување на буџетот за финансирање по однос на PPP	МЛС, МФ	Биро за регионален развој	Q2 2020	Q4 2020		МЛС, МФ	Зголемување за 30% од постоечките финансиски средства	Немање доволно финансиски средства	Висок	Зголемен буџет за финансирање на PPP
	1.4. Финансирање проекти за подобрување на регионалната инфраструктура	Национален совет за PPP	МЛС	Q2 2020	Q1 2021		Национален совет за PPP, МЛС, МФ	Број на реализирани инфраструктурни проекти	Немање доволно финансиски средства	Висок	Подобрена регионална инфраструктура особено во руралните средини во југоисточниот и североисточниот регион
2. Механизам за креирање, спроведување и следење на проекти за PPP	2.1. Усогласување на закон и подзаконски акти за инклузивна вклученост на граѓаните (Моделот на Форумот во заедницата)	МЛС	МФ, Центри за развој на планските региони, Единици на локална самоуправа	Q1 2020	Q3 2020	Не се потребни		Донесен изменет закон и донесен правилник	Непостоење на политичка волја	Висок	Зголемен интензитет на вклученост на граѓаните во општините при носењето на одлуки за PPP
	2.2. Креиран електронски систем за следење на инвестиции во PPP	МЛС	ЗПВРСМ за економски прашања, Биро за регионален развој	Тековно	Q3 2020		Швајцарска развојна агенција SDC	Креиран електронски систем Процент на инвестиции по региони	Институционална несоработка (недавање информации)	Висок	Пренасочување на инвестициите во најмалку развиените региони
Приоритетна цел		2. Зголемена свест кај јавната администрација и целокупното општество за концептот „Едно општество и интеркултурализам“ и рамномерен регионален развој									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Промовирање на концептот „Едно општество и интеркултурализам“ преку PPP за постигнување општествена кохезија	1.1. Информативни средби со вработени од јавната администрација	МИОА, МЛС, МТВ	Министер за комуникација	Q2 2020	Q3 2020		МИОА, МЛС, МТВ	Број на реализирани средби, број на учесници	Недоволна институционална соработка	Висок	Зголемување на свеста на јавната администрација за PPP
	1.2. Организирање обуки, семинари итн.	МИОА, МЛС, МТВ		Q1 2020	Q4 2020		МИОА, МЛС, МТВ	Број на реализирани обуки и семинари, број на учесници	Недостаток на финансиски средства	Висок	Во 2020 да се пилотира концептот во 24 Општини во сите 8 региони
Приоритетна цел		3. Јакнење на севкупните капацитети и ресурси на субјектите во функција на обезбедување на одржлив PPP									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Подобрување на функционалноста на ЛЕР (локален економски развој) во Општините	1.1. Обука за изготвување предлог-проекти на вработените во ЛЕР	Општините	МЛС, Центри за развој на плански региони	Q3 2020	2021 година		Општините	Реализирана обука, број на учесници	Недостаток на финансиски средства	Висок	Подобрување на компетенциите на вработените во ЛЕР
	1.2. Ангажирање на компетентни експерти	МЛС	Општините	Q2 2020	Q4 2020		МЛС, МФ	Резултати од работата на ангажираните експерти	Недостаток на финансиски средства	Висок	Зголемување на квалитетот и компетитивноста на предлог-проектите во Општините
Приоритетна цел		4. Усогласена правна регулатива во различни институции со политиките за рамномерен регионален развој									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Креирање законски можности за користење на средства на PPP	1.1. Изготвување на функционална анализа на законската рамка и распределбата на средства по основ на PPP	Заменик претседател на Влада на РСМ одговорен за економски прашања		Q2 2020	Q2 2020	Не се потребни		Резултати од изготвена анализа	Немање на политичка волја	Висок	Практично имплементирање на резултатите од анализата
	1.2. Измена и дополнување на специфичната Законска рамка по институции усогласена со Законот за PPP	МЛС, 13 институции кои се буџетски корисници на средства по основ на PPP		Q3 2020	Q3 2021	Не се потребни		Усвоени предлог-измени	Немање на политичка волја	Висок	Интензитет на влијание на усвоените законски измени по функционалното користење на средствата за PPP

Приоритет		2. Унапредување на општествената кохезија и интеграција со обезбедена родова еднаквост, недискриминација и еднакви можности по основа на сите различности									
Приоритетна цел		1. Промоција и афирмација на недискриминацијата, еднаквоста без оглед на различностите									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Наградба на балансерот како алатка за правична и соодветна застапеност	1.1. Функционална анализа на балансерот во однос на концептот на едно општество	МИОА		Q2 2020	Q2 2020	Не се потребни		Изготвена анализа	Немање на политичка волја	Висок	Да ги опфати сите основи за дискриминација како и воведување на квалитативна застапеност
	1.2. Наградба на досегашниот систем	МИОА	Агенција за администрација	Q2 2020	Q2 2020		МИОА	Извршена наградба на системот	Недостаток на финансиски средства	Висок	Подобрена функционалност на системот
2. Афирмативни интервенции за сузбивање на недискриминација и нееднаквост по сите основи	2.1. Инфраструктурни проекти по населени места на маргинализирани етнички заедници	МТВ	МПС, МФ	Q2 2020	Континуирано		МФ	Број на имплементирани инфраструктурни проекти	Немање доволно финансиски средства	Висок	Подобрени услови за живот на маргинализираните етнички заедници
	2.2. Обезбедени здравствени услуги, социјална заштита	МЗ, МТСП	МФ	Q2 2020	Континуирано		МФ, МТСП	Број на изградени здравствени установи; Број на опфатени населени места со примарна и секундарна здравствена заштита; Број на изградени центри за социјална работа; Број на лица опфатени со социјална заштита.	Немање доволно финансиски средства	Висок	Зголемен квалитет на здравствена и социјална заштита на маргинализираните лица по сите основи
	2.3. Обезбедени соодветни услови за образование (предучилишно, основно и средно)	МОН	МФ	Q2 2020	Континуирано		МФ, МОН	Број на изградени образовни установи	Немање доволно финансиски средства	Висок	Еднаквост на образовни шанси на маргинализираните лица по сите основи
3. Афирмативни мерки за зголемување на учество на припадниците на маргинализираните групи по сите основи	3.1. Анализа на состојбите во однос на вклученост на припадниците на маргинализираните групи во приватниот сектор	МЕ	Експерти	Q2 2020	Q3 2020	Не се потребни		Изготвена анализа	Недостаток на политичка волја	Висок	Зголемен интензитет на учество на припадниците на маргинализираните групи во приватниот сектор
	3.2. Економски развој - воведување на квоти/проценти од средствата на јавни набавки на централно ниво кои ќе се наменат за маргинализираните групи (жени, етнички заедници и други различности)	МЕ		Q4 2020	Q2 2021	Не се потребни		Зголемен процент на средства	Недостаток на политичка волја	Висок	Зголемено ниво на економски придобивки за лицата од маргинализираните групи
	3.3 Измени и дополнување во Законот за јавни набавки	МФ		Q2 2021	Q2 2021	не се потребни		Изменет закон	Недостаток на политичка волја	Висок	Само во делот на воведување на афирмативните мерки
Приоритетна цел		2. Усогласена законска регулатива со концептот на „Едно општество и интеркултурализам“									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1	1.1										Ова може да се покрие од класерот правна рамка со Приоритет 1 и Приоритетна цел 1,2

Приоритетна цел		3. Функционални органи и тела за спречување на дискриминација по различна основа									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Професионализација на Комисијата за заштита од дискриминација - КЗД	1.1. Анализа на состојбите на работењето на КЗД	МТСП	Невладин сектор, Народен правобранител.	Q1 2020	Континуирано	Не се потребни		Изготвена анализа	Недостаток на политичка волја	Висок	Поуспешно и видливо функционирање на КЗД
2. Подобрување на функционалноста на Комитетот за односи меѓу заедниците	2.1. Анализа на состојбите на работењето на Комитетот за односи меѓу заедниците	МТСП		Q1 2020	Континуирано	Не се потребни		Изготвена анализа	Недостаток на политичка волја	Висок	Поуспешно и видливо функционирање на Комитетот за односи меѓу заедниците
3. Подобрување на функционалноста на Комисиите за еднакви можности	3.1. Анализа на состојбите на работењето на Комисиите за еднакви можности	МТСП		Q1 2020	Континуирано	Не се потребни		Изготвена анализа	Политичка волја	Висок	Поуспешно и видливо функционирање на Комисиите за еднакви можности
4. Воведување Постојано советодавно тело за Едно општество и интеркултурализам	4.1. Донесување законско решение	ВРСМ		Q1 2020	Континуирано	Не се потребни		Донесен закон	Политичка волја	Висок	Практично имплементирање на Стратегијата за Едно општество и интеркултурализам
Приоритетна цел		4. Зголемена свест и разбирање во целокупното општество за концептот „Едно општество и интеркултурализам“									
1. Мерка (Пакет активности)	Активност	Одговорен орган	Други консултирани органи	Почеток (квартал)	Крај (извршување - квартал)	Проценка на средства	Извор на финансирање	Индикатор (ниво на мерка)	Ризици	Ниво на ризик	Идентификувани решенија
1. Промовирање на концептот Едно општество и интеркултурализам во насока на постигнување на општествена кохезија	1.1. Кампања за родова еднаквост	МТСП		Q2 2020	Континуирано		МТСП	Број на реализирани кампањи и број на учесници	Финансиски средства	Висок	Зголемена свест на граѓаните за родова еднаквост
	1.2. Кампања против семејно насилство	МТСП		Q2 2020	Континуирано		МТСП	Број на реализирани кампањи и број на учесници	Финансиски средства	Висок	Зголемена свест на граѓаните против семејното насилство
	1.3. Кампања за етничка и религиска толеранција	МТСП, КОВЗ, АОПЗ	Верски заедници и религиозни групи	Q2 2020	Континуирано		МТСП	Број на реализирани кампањи и број на учесници	Финансиски средства	Висок	Зголемена свест на граѓаните за етничка и религиска толеранција
	1.4. Кампања за недискриминација на лица со посебни потреби, стари и изнемоштени лица	МТСП		Q2 2020	Континуирано		МТСП	Број на реализирани кампањи и број на учесници	Финансиски средства	Висок	Зголемена свест на граѓаните за недискриминација на лица со посебни потреби, стари и изнемоштени лица
	1.5. Кампања за недискриминација на лица по однос на сексуална ориентација	МТСП		Q2 2020	Континуирано		МТСП	Број на реализирани кампањи и број на учесници	Финансии	Висок	Зголемена свест на граѓаните за недискриминација на лица по однос на сексуална ориентација
2. Реализирање на лонгитудинален научно истражувачки проект кој ќе ја утврди фактичката состојба на дискриминацијата по сите основи во општеството	2.1. Лонгитудинален научно истражувачки проект за состојбите во однос на родовата еднаквост; семејното насилство; етничката и религиската толеранција; дискриминација на лица со посебни потреби и стари и изнемоштени лица; дискриминација на лица по однос на сексуална ориентација	ВРСМ	Центарот за интеркултурни студии и истражувања при Филозофскиот факултет во Скопје во соработка со Институтот за социолошки и политичко правни истражувања во Скопје	Q1 2020	Континуирано		ВРСМ	Резултати од лонгитудиналниот научно истражувачки проект со предлог мерки за надминување на состојбите во однос на дискриминацијата по сите основи во општеството	Финансии	Висок	Практично имплементирање на предлог-мерките за надминување на дискриминацијата по сите основи во општеството